סיפורים

ביטאון עמותת השריון▪גיליון 3▪ינואר 1999▪15ש"ח

30 שנה למלחמת ההתשה

מלחמה ללא אות

אלביט מערכות
עם השריון
לאורך כל הקו

אלביט מערכות, המציידת את טנקי השריון במערכות בקרת אש ובקרת צריח מתוחכמות, מברכת את חיל השריון, מפקדיו וחייליו-ביום חגם.

אלביט מערכות בע"מ

כל האופק

מערכת

עורך ראשי:
תא"ל (מיל.) אלישיב שמשי

חברי מערכת:
תא"ל (מיל.) יצחק רבין
סא"ל (מיל.) דודו הלוי
תא"ל (מיל.) אהוד גרוס
אל"מ (מיל.) בני מיכלסון
סגן מיכל ינאי
רס"ן (מיל.) מיכאל מס

מזכירת מערכת:
סגן יעל קרן

עריכה גרפית:
סטודיו אירה קרן

ייעוץ עריכה:
דף הפקות

הדפסה:
דפוס "חיש"

צילומים: ארכיון צה"ל, במחנה, יחידת ההסרטה של חיל השריון ואוספים פרטיים

כתובת המערכת:
עמותת השריון, לטרון ד.נ. שמשון 99762, טל. 08-9255268, פקס 08-9255186, אתר האינטרנט: www.arcm-latrun.org.il

דבר העורך

גיליון 3 של **שריון** עומד בסימן 30 שנה למלחמת ההתשה.
מלחמה קשה זו נמשכה קרוב לשלוש שנים, בעיקר בחזית המצרית, ורבים אינם יודעים עליה דבר. היא אינה מוזכרת בנשימה אחת עם המלחמות המרכזיות של מדינת ישראל, בבתי־ספר לא מלמדים אותה, ואף אות מלחמה מיוחד לא ניתן לה. **"המלחמה ללא אות"**, זה הכינוי שהדביקו לה רבים מהלוחמים שנטלו בה חלק.
בגיליון זה תוכלו לקרוא קטעים על מלחמת ההתשה מתוך סיפרו הביוגרפי של הרמטכ"ל באותה עת, רב־אלוף חיים בר־לב, וכן, כיצד נראתה המלחמה בעיניים מצריות.
עוד בגיליון: שיח לוחמים עם המפקדים הבכירים של אוגדת סיני, שפיקדו על הקרבות הקשים: אלוף (מיל.) שלמה להט (צ'יץ'), תא"ל (מיל.) ברוך הראל (פינקו), תא"ל (מיל.) ששון יצחקי ותא"ל (מיל.) שמואל פרסבורגר. ארבעתם מסכימים כי "המטרה שלנו הייתה להילחם ולהגן על הקו, כדי שתושבי תל־אביב ושאר אזרחי המדינה יוכלו להמשיך ולנהל חיים נורמליים".
בחלק המקצועי של הביטאון: כוונת המפקד, סוגיית "הכדור השני" בטנק, מיגון אקטיבי לטנקים וניסוי מרתק בנושא קבלת החלטות טקטיות בשדה הקרב. ניסוי שנערך בין שתי קבוצות שונות – קציני שריון ותיכוניסטים ערב גיוסם.
עוד תוכלו לקרוא על חיילות וחיילים סדירים המאמנים לוחמי שריון במילואים, וכן, על פלוגות שריון מגדודי **רשף ואדם**, הגאות לקחת חלק בפעילות המיבצעית בלבנון.

אלישיב שמשי
עורך ראשי

תוכן

4 **מלחמת ההתשה 1968-1970**
סא"ל (מיל.) אברהם זוהר על הרקע, המהלכים והקרבות

7 **"חארב אל איסתינזאף": מלחמת ההתשה בעיניים מצריות**
קטעים מסיפרו של היסטוריון צבאי מצרי

8 **"הדרך היחידה היא להחזיק בקו המים"**
קטעים מסיפרו של רב־אלוף חיים בר־לב, רמטכ"ל מלחמת ההתשה

12 **המעוזים: מיבחן האש של הקו הצבאי והקו המדיני**
שיח עם ארבעה מפקדים במלחמת ההתשה

18 **"לא לקחנו סיכון, השמדנו הכל"**
תא"ל (מיל.) ברוך הראל על הישגי מיבצע "רביב" בפיקודו

20 **קיתונות של אש**
תא"ל (מיל.) דני ורדי על מיבצע "קיתון 10" ברמת הגולן

21 **"מילים שאמרתי הן כזר זיכרון על מצבת האבן הקרה"**
נאום של אם שכולה בעצרת זיכרון ללוחמי השריון

22 **"בהיבקע השער, חללים נפלתם על סיפו"**
פרופ' אסא כשר על אנדרטאות עוצבת "עקבות הברזל"

23 **תעודת זהות: חטיבה 401**

24 **המורעלים של פלוגה מ'**
סא"ל (מיל.) דודו הלוי עם חיילים מגדוד 'רשף'

26 **התלהבות במשפחת אדם**
תא"ל (מיל.) אהוד גרוס עם חיילי פלוגת 'להב' בדרך ללבנון

28 **יום לימודים ארוך בג'וליס**
סגן מיכל ינאי מדווחת ממיתקן האימונים לאנשי מילואים

30 **אימון הדדי בבאלי"ש**
סג"מ הילה גבר מדווחת מבסיס האימונים של יחידות השדה

32 **התשה שרואים משם, לא רואים מכאן**
תא"ל (מיל.) דב תמרי על הבדלי התפיסה בין ישראל ומצריים

36 **מלחמת ההתעצמות**
אל"מ (מיל.) שאול נגר על התעצמות השריון בשנים 1967-1973

38 **"לא הייתי שקט, אבל זה מה שמקובל לעשות"**
אריק קרמן על ניסוי בתהליך קבלת החלטות טקטיות

40 **בז על הכוונת**
סגן אלעד ברקאי על כוונת מפקד בז במרכבה סימן 3

41 **מיגון אקטיבי לטנקים**
אל"מ (מיל.) שאול נגר על חידושים במיגון

44 **הקרב מאחורי הקלעים**
סא"ל (מיל.) רפי רובין על סוגיית הכדור השני בטנק

46 **שריון בכותרות**
סא"ל (מיל.) דני זאבי מביא לקט חדשות שריון מהעולם

47 **סוריה מחפשת תשובה למרכבה**
אל"מ (מיל.) בני מיכלסון על עוצמת השריון הסורי

48 **השמינית הראשונה**
סא"ל (מיל.) עמיעד ברזנר על 'קרב הבכורה' בין חטיבה 7 ו־8

50 **תעלומת הטנק של נגבה**
רס"ן (מיל.) מיכאל מס פותר תעלומה בת 50 שנה

51 **לשריין זמן**
"טנק האמבולנס" שהגיע שני באליפות העולם

53 **מבט על עמותת שריון**
תא"ל (מיל.) יצחק רבין מדווח מהנעשה באתר בלטרון

57 **פותחים מדף (סקירת ספרות צבאית)**

58 **מילים לשיר ("שבחי מעוז")**

מלחמת ההתשה 1970-1968

שלוש פעמים ניסה שליט מצריים לממש את תוכנית השלבים שלו ולצלוח את התעלה, ושלוש פעמים סיכלו אותה כוחותינו. סייעו לו ברית המועצות (בטילי נ"מ ובמטוסים) ואירגוני המחבלים (בפעולות טרור בחזית המזרחית). באוגוסט 1970, אחרי 16 חודשי התשה, נגוז החלום המצרי למשך שלוש שנים וחודשיים

סא"ל (מיל.) אברהם זוהר *

שמה של המלחמה ניתן לה על־ידי מי שיזם אותה, נשיא מצריים, גמאל עבד אל נאצר, רק ביולי 1969, שנתיים לאחר ניצחון צה"ל במלחמת ששת הימים. "חארב אל איסתינזאף" (מלחמת הקזת דם), הוא קרא לה. בישראל ובעולם, אומץ המינוח "מלחמת התשה" (WAR OF ATTRITION). מלחמת ההתשה החלה, למעשה, ביום בו הסתיימה מלחמת ששת הימים ונמשכה שלוש שנים, עד ה־8 באוגוסט 1970. לשיאה הגיעה ב־16 החודשים שבין מרס 1969 לאוגוסט 1970. נאצר לא התכוון לנהל מלחמה, שכרוכים בה מרכיבי התשה. תוכניתו הייתה שונה. במחצית השנייה של חודש יוני 1967, דחה השליט המצרי הצעה של ממשלת ישראל, שהיתה בה "נדיבות של מנצחים", לסגת מסיני ומרמת הגולן, תמורת הסדרי שלום. במרס 1968, הציג את תוכנית השלבים שלו, שעיקרה: "מה שנלקח בכוח, יוחזר בכוח". השלב האחרון בתוכנית, היה צליחת התעלה וכיבוש הגדה המזרחית שלה, בכוונה ליצור לחץ בינלאומי, שיביא לנסיגת כוחות צה"ל מסיני.

נשיא מצריים נזקק לאורכה, על־מנת לשקם את עוצמת צבאו, ולכן הטיל את ניהול המלחמה, שהיו בה מרכיבי התשה, על מדינות "החזית המזרחית" (מצריים, ירדן, עיראק וסוריה) והפלסטינים.

אלוף שלמה להט (צ'יץ'), מפקד אוגדת סיני, בפתח מעוז, מוקף לוחמים

עד לקיץ 1968 התחוללה הלחימה בעיקר בגבול עם ירדן, אליה עברו האירגונים הלוחמים הפלסטיניים, לאחר שזרועות הביטחון סיכלו ניסיון שלהם להקים "בסיס גרילה" בשומרון.
יישובי עמק הירדן ובית שאן, מצאו עצמם בקו האש הראשון. יישובים הופגזו בירי מרגמות וקטיושות והותקפו על־ידי חוליות חבלה ומיקוש. צה"ל גידר את הגבול, הקים מוצבים והגיב בהפעלת ארטילריה, טנקים ומטוסים, כנגד מטרות צבאיות ואזרחיות בעבר המזרחי של נהר הירדן. הכפריים הירדניים נטשו את בתיהם, בעוד תושבי העמקים נאחזו באדמתם.
חוליות מחבלים שחדרו מעבר לנהר הירדן, אותרו וחוסלו במירדפים. צה"ל הציב מארבים רבים בעבר הירדני, וביצע פשיטות רגליות ומוטסות. במרס 1968, אף חצה כוח שריון וצנחנים את הירדן ותקף בסיסים פלסטיניים בעיירה כראמה, מקום מפקדתו של יאסר ערפאת.

מעוזים עם שכפ"ץ

למעט תקריות במחצית השנייה של שנת 1967 ותחילת 1968 בקו התעלה, שקד הצבא המצרי על שיקומו ונמנע מלשחוק את גייסותיו, בדומה ללחימה ב"חזית המזרחית". ואולם, נאמן לתוכנית השלבים שלו, החליט נאצר, בשלהי קיץ 1968, כי הצבא המצרי שוקם. לקראת המעבר לשלב הצליחה, הופעלה הארטילריה המצרית נגד כוחות צה"ל בקו התעלה, בכל עוצמתה. בשתי תקריות אש כבדות, נגרמו אבידות רבות לכוחותינו. בתגובה, פגעו מטוסי חיל האוויר במטרות כלכליות בעומק מצריים.
נאצר נאלץ להשהות את ביצוע תוכניתו, עד לאביב 1969. פסק־זמן זה נוצל על־ידי צה"ל, למיבצע "מעוז", במהלכו הוקמה לאורך התעלה מערכת של 33 מעוזים, מוגנים על־ידי שכפ"ץ (שיכבת פיצוץ), הכולל עפר ופסי רכבת. המערכת כללה אגרופי טנקים, מחלקות ופלוגות, סוללות ארטילריה וסיוע אווירי.
קו ההגנה, שכונה בפי המצרים "קו בר־לב", נועד בראש ובראשונה, לשבש ניסיון צליחה מצרי. בנוסף, שימשו המעוזים כמיגון ללוחמים, מפני עוצמת הארטילריה המצרית.
במרס 1969, התלקחה המלחמה במלוא עוזה בזירה המצרית, אך נמשכה גם ב"חזית המזרחית", ואף הורחבה לפעולות טרור של הפלסטינים בתוך תחומי ישראל ובחו"ל. העלייה באבידות צה"ל בתעלה כתוצאה מהאש הארטילרית ומתקיפת המעוזים והסיורים על־ידי יחידות קומנדו מצרי, אילצה את ראשי מערכת הביטחון להכניס את חיל האוויר למערכה. זאת, בנוסף לפעולות של כוחות מיוחדים, מוטסים וימיים, כנגד מטרות אויב באגפי זירת הלחימה, בעומק מצריים וביתר מדינות העימות.
הופעתו של חיל האוויר בזירת התעלה, ביולי 1969, אילצה את נאצר לדחות בפעם נוספת את ביצוע תוכנית הצליחה. הצבא המצרי מצא עצמו במלחמה, אותה כינה נאצר לראשונה בנאום יום ההפיכה, ב־23 ביולי 1969, בשם "מלחמת התשה". ההפגזות הארטילריות וההכנות לצליחה נמשכו. תגובת צה"ל לא איחרה לבוא: מטוסי ה"פנטום", שזה מקרוב נקלטו על־ידי חיל האוויר, שוגרו בתחילת שנת 1970, להפצצות בעומק מצריים. באביב 1970, החל השלב האחרון במלחמה. ברית־המועצות נענתה ללחץ המצרי והעבירה ברכבת אווירית, סוללות טילי קרקע־אוויר על צוותיהם, ומטוסי־קרב מתקדמים על טייסיהם. חיל האוויר נאלץ לחדול מהפצצות העומק ונקלע ללחימה נגד כוחות נ.מ. רוסיים ומצריים, שניסו לקרב את "חומת הטילים" אל קו התעלה.
בגיבוי רוסי זה, ניסה נאצר בפעם נוספת לממש את שלב הצליחה, הקרוי בתוכניתו "שלב השיחרור" ("אל תחריר"). הלחימה בתעלה וב"חזית המזרחית" חודשה, וביתר שאת.

חיילי מעוז במנוחה בין ההפגזות

פעילות נמרצת של צה"ל, לרבות שתי פשיטות שריון ברמת הגולן ובלבנון (בה נפתחה חזית לחימה נוספת), הביאה להרגעת "החזית המזרחית". אבידות כבידות שספגו המצרים ואי־יכולתם לקדם את הטילים, הביאו את קהיר לקבל את ההצעה האמריקנית להפסקת־אש של 90 יום.
בחצות ה־7 באוגוסט 1970, בלילה בו נכנסה הפסקת האש לתוקפה, הועתק מערך הטילים המצריים לקירבת התעלה. במהלך הונאה זה, הצליח נאצר להשיג את התנאי המרכזי לביצוע שלב ה"שיחרור". אלא שמותו החטוף ב־28 ספטמבר 1970, כחודש וחצי לאחר תחילת הפסקת האש, מנע כנראה את חידוש המלחמה.

בתיה ההרוסים של העיר סואץ, כפי שצולמו מהצד הישראלי של התעלה

השריון במלחמת ההתשה

המטה הכללי של צה"ל שיבש את תוכניותיו של נאצר, כבר בשלביהן הראשונים. בצד ניהול מלחמת התשה, בלתי רצויה לישראל, נערך צה"ל למלחמה כוללת נוספת. מרכיב השריון בחילות השדה גדל בצורה משמעותית, צי הטנקים הוכפל ורובו היה מסוג פטונים וצנטוריונים בעלי תותח 105 מ"מ, ערב מלחמת יום הכיפורים. על חטיבת שריון 7 הסדירה, נוספו חטיבות שריון סדירות נוספות ואוגדה סדירה, בצד אוגדות מילואים, שנערכה בקו התעלה. כוחות שריון איישו את המעוזים בקו התעלה , ובחזית המזרחית.

אחד ממאפייני מלחמת ההתשה, היה מספרן הגבוה יחסית של פעולות בעומק שטחי האויב, שנעשו על־ידי כוחות חי"ר מוטס וחיילי הקומנדו הימי. בלטו בהן פעולות כמו תקיפת האי גרין, 'חטיפת' המכ"ם המצרי, כיבוש האי שדואן והפגזת בסיסים ערביים באש מרגמות .

פעולות פשיטה בוצעו גם על־ידי כוחות משוריינים. במסגרת מיבצע "תופת", במרס 1968, בודדו כוחות שריון את שדה המערכה, משני אגפי העיירה הירדנית כראמה, עליה פשטו כוחות צנחנים. אגב כך, נקלעו צוותי הטנקים ולוחמי החרמ"ש לקרבות עם הצבא הירדני, שהסבו לכוחותינו אבידות קשות.

בספטמבר 1969, במסגרת מיבצע "רביב", הועבר כוח של כלי שלל בנחתות לחוף המצרי של מפרץ סואץ . לאחר פשיטה לאורך 60 ק"מ, הוחזר הכוח בנחתות לחופי סיני.

במאי 1970, במסגרת מיבצע "קלחת", פשט כוח שריון על בסיסים פלסטיניים בדרום לבנון. ביוני 1970, במסגרת מבצע "קיתון", פשט כוח שריון על המערך הסורי בדרום רמת הגולן.

מלחמה ללא אות

בדיוני המטה הכללי על מהות מלחמת ההתשה, ציטט הרמטכ"ל דאז, רב־אלוף חיים בר־לב, לוחמים בחטיבה 7. אלה אמרו לו, כי מלחמת ששת הימים היתה "משחק ילדים" לעומת מה שעובר עליהם בתקריות אש של חצי יום בתעלה. למרות חריפותה ועוצמתה של המלחמה, לא מצא המטה הכללי לנכון להעניק אות מיוחד למלחמה. תחת זאת הוענק ללוחמים "אות השירות המיבצעי".

במלחמת ההתשה נהרגו 968 ישראלים (מהם 507 מאז מרס 1969) ונפצעו 3730. לערבים היו כעשרת אלפים הרוגים.

אלוף קלמן מגן

המפקד והלוחם שהקדיש את חייו לביטחון המדינה

קלמן מגן, האדם והמפקד, התגלה במלוא חיוניותו במלחמת ההתשה. סיפורו של המפקד הבכיר ובעל הוותק הרב ביותר בסיני, הוא סיפורה של מלחמת ההתשה בחזית סיני, על תהפוכותיה, תלאותיה, כישלונותיה וניצחונותיה.

עם מינויו ב־1968 למפקד חטיבת שריון, הפך קלמן את סיני לביתו השני. בעיניו, סיני לא הייתה איזור מידברי חסר תכלית, אלא מיתחם בעל חשיבות אסטרטגית, שנועד לשמש כחיץ מגן על מדינת ישראל.

במאי 1969 הוא נפצע בקטע הצפוני של תעלת סואץ. המצרים עשו הכל לחסום את התנועה בציר הצפוני. קלמן התעקש שהדרך אל המעוז הצפוני תישאר פתוחה. בצאתו מהמעוז בראש קציני המטה של החטיבה, נסע קלמן בזחל"ם הראשון. פגז של תותח נ"ט פגע ישירות בזחל"ם. הרכב נתקע בסוללת העפר הסמוכה והחל לבעור. הנהג נהרג וקלמן נפצע.

קלמן עשה הכל לחזור מהר אל החטיבה. כוח הרצון זירז את החלמתו ועם שובו, כשידו האחת עדיין חבושה, הוא מונה כסגן מפקד אוגדת סיני. "הבולדוזר", כפי שכינו אותו, התמסר לביצור סיני, לסלילת מאות קילומטרים של כבישים ולהכנת תשתית לאפשרות של מלחמה נוספת.

הוא נחשב ביצועיסט מהיותר מוצלחים בפיקוד הבכיר של צה"ל. שילוב של איש־מטה בעל כושר אירגון, קצין קרבי ומפקד בעל כושר מנהיגות. מנגד, היה חסכן במילים, שתקן. העדיף לעשות במקום לדבר. זה היה המוטו הבלתי־כתוב שלו.

במלחמת ההתשה, שהתבטאה בשחיקה ובבעיות מורל של הלוחמים בקו התעלה, בא לביטוי כושרו של קלמן לקשור קשרים עם החיילים בצורה חברית, ללא התנשאות, כאחד מהם. מדי בוקר היה מגיע לסיור במעוזי הקו, מעודד ומחזק את רוחם של הלוחמים. בערב היה חוזר למשרד ופותח בסידרה של ישיבות מטה.

במלחמת יום הכיפורים פיקד קלמן על כוחות בגיזרה הצפונית של התעלה. שבוע ימים לאחר פרוץ המלחמה קיבל לידיו את הפיקוד על אוגדת סיני, אם כי לא בדרך ובצורה שרצה. האלוף אלברט מנדלר נפל בקרב, קלמן מגן הוזעק אל בונקר הפיקוד בטסה ושם, ללא גינוני טקס, העניק לו הרמטכ"ל את דרגת האלוף.

קלמן מגן ייזכר לעד כמפקד שדה נועז בעל כושר מנהיגות, קצין מהיר תפיסה ומהיר ביצוע, תמיד דינמי, תמיד בעל מזג נוח. הוא היה מפקד וטנקיסט מעולה, אך מעל הכל אדם וישראלי, פטריוט במלוא מובן המילה, שכל חייו היו קודש לביטחון המדינה.

ב־10 במרץ 1974, בעודו ישוב בקרון הפיקוד שלו בסיני, נדם ליבו. בן 44 היה במותו.

△ קלמן מגן בתצפית מפקדים אל מעבר לתעלה △

*אברהם זוהר הוא חוקר מלחמת ההתשה במחלקת היסטוריה של צה"ל

"חארב אל איסתינזאף": מלחמת ההתשה בעיניים מצריות

מוצטפא כבהא *

בנייתו של קו ההגנה המצרי מערבית לתעלה, הושלמה בשלהי 1967. בקו הוצבו חמישה גדודי חי"ר ושני גדודים משוריינים, שיועדו להוות גרעין לחזית. למפקד החזית מונה הגנרל אחמד איסמעיל עלי.

שליט מצריים והמפקד הצבאי העליון שלה, הקולונל גמאל עבד אל נאצר, החליט לפתוח בפעולות צבאיות יזומות, לא רק מהשיקול של השלמת בניית קו ההגנה, אלא גם כהיענות לרחשי ליבו של ההמון, אשר חיכה בקוצר־רוח למערכת השיחרור ("אל־תחריר"). ההמונים לא יכלו לחיות עם חרפת התבוסה של מלחמת יוני 1967 והשלכותיה, ותבעו נקמה. נאצר עצמו אמר: "תהיה זו טעות לשבת בחיבוק ידיים. עלינו לפעול כדי להחזיר את הכבוד לעמנו ולשחרר את אדמתנו".

מעדותו של הגנרל מחמד פאוזי, המפקד הכללי של הכוחות המזוינים, עולה התמונה הבאה: לאחר התבוסה, כשהתברר לו שאין ביכולתו להכניע את ישראל במערכה צבאית מקיפה, החליט נאצר לנקוט באסטרטגיה של מלחמת התשה ("חארב אל איסתינזאף" – בתרגום חופשי, מלחמת הקזת דם) ממושכת, שתכאיב לישראל בנקודת החולשה שלה – המשאבים הדלים של כוחות אנוש העומדים לרשותה.

תחילת שלב ההתשה הייתה ההרעשה הארטילרית הכבדה שהנחיתו המצרים, ב־8 בספטמבר 1968, על מוצבי צה"ל לאורך החזית כולה, מפורט סעיד בצפון ועד נמל אל־עדביה בדרום. במשך חמש שעות וחצי המטירו התותחים המצריים אש תופת על המוצבים, שלא היו מבוצרים דיים.

צה"ל הגיב בסידרת פעולות ופשיטות על מטרות צבאיות מעבר לתעלה, שהידועה בהן הייתה הפגזת תחנות־הכוח בנג'ע חמדי. נאצר נאלץ להכריז על הפוגה בהפגזות, אותה ניצלה ישראל כדי להשלים את בניית הביצורים בקו בר־לב. אבל ההמונים במצריים ובעולם הערבי, שהתאכזבו מהפסקת הלוחמה, לחצו לחדשה. נאצר נכנע.

ההמונים דרשו נקמה

ההפגזה הכבדה על קו בר־לב, שהתחילה בערב ה־8 במרץ 1969, ונמשכה יומיים, סימנה את תחילתה הרשמית של מלחמת ההתשה. בהפגזות אלה הנחיתה הארטילריה המצרית על המוצבים הישראליים כ־40 אלף פגזים. אך כבר ביום השני לחידוש ההפגזה, ספגו המצרים מכה קשה. הרמטכ"ל המצרי, גנרל עבד אל־מונעם ריאד, נהרג במוצב מצרי קדמי באיזור שבין איסמעיליה לפורט סעיד. בהלווייתו השתתפו

שליט מצריים, הקולונל נאצר, נכנע ללחץ ההמונים ופתח במערכה "שתמחוק את חרפת יוני 1967". אבל ישראל לא ישבה בחיבוק ידיים. תקיפות חיל האוויר שלה והפשיטות לעומק מצריים, הפכו את הקערה על פיה

הנשיא, גמאל עבדול נאצר

כמיליון איש, אשר קראו לנקום את דמו של ריאד ולהחיש את הפתיחה במלחמת השיחרור.

הלווייתו של ריאד הביאה להגברת הפעולות היזומות על־ידי מצריים. ההפגזה הארטילרית המשיכה בכל עוזה בחודשים מרץ, אפריל ומאי והגיעה לשיאה ביוני 1969. בנוסף לכך, נערכו פעולות יזומות ומאורגנות, שתכליתן חציית תעלת סואץ גם על־ידי יחידות קומנדו מהצבא הסדיר ולוחמים של אירגון "סיני הערבית".

ב־23 באפריל 1969 הודיעה מצריים על ביטול חד־צדדי של הסכם הפסקת האש. ישראל גמלה בהתקפה שנייה על תחנות־הכוח בנג'ע חמדי, ופתחה בהפגזה שיטתית של ערי התעלה ובהתקפות אוויריות. לקראת סוף 1969 הצליחו המטוסים הישראליים להשמיד את רוב המערכות האלה, והמרחב האווירי של מצריים נפרץ כליל.

בנוסף להפצצות האוויריות המאסיביות, המשיכה ישראל גם בפשיטות בעומק המצרי. הפעולה הבולטת הייתה הפשיטה על ראס זעפרנה, כ־100 קילומטר דרומית למפרץ סואץ, בבוקר ה־9 בספטמבר 1969.

הפצצה למען המורל

לפשיטה הישראלית על זעפראנה היו השלכות קשות מאוד על נאצר ועל מפקדיו הצבאיים הבכירים, ובמיוחד משום שהפעולה התבצעה זמן קצר אחרי סיום דיוני ועידת הפיסגה ברבאט, מרוקו, שדנה בהחייאת רעיון "החזית המזרחית" (סוריה, עיראק וירדן) – רעיון שלא יצא אל הפועל.

התגובה הצבאית על הפעולה בזעפראנה הייתה מפתיעה. הפעם לא השתמשו המצרים בארטילריה כבדה, כמו בפעולות 1969, אלא שלחו כ־60 מטוסים להפצצה מאסיבית על המעוזים הישראליים בקו החזית ובעומק סיני. גיחות ההפצצה נועדו בעיקר לצורכי תעמולה פנימית, ולהעלאת המורל הירוד של החיילים בחזית.

למרות שהיוזמה ההתקפית עברה לידי ישראל, המשיכה העיתונות המצרית לדווח על הישגים של חיל האוויר המצרי. כך, למשל, כתב **אל־אהראם**, ביולי 1969: "יום מפואר לכוחותינו. חיל האוויר ואמצעי ההגנה האווירית השיגו ניצחונות גדולים. מטוסינו ותותחי הנ"מ שלנו הפילו אתמול כ־17 מטוסי אויב".

בעקבות הפשיטה על זעפראנה לקה הנשיא נאצר בהתקף־לב קשה, ואושפז למשך שבועיים (לאמצעי התקשורת נמסר, כי הנשיא לקה בשפעת). סמוך לנעילת דיוני ועידת רבאט ניחתה עליו מכה נוספת: פשיטה נועזת של כוח ישראלי על תחנת הראדאר ראס ע'ארב במפרץ סואץ, הממוקמת בקו השני של טילי **סאם 2**. הישראלים חיסלו את הכוח המצרי בתחנה, ונטלו עימם את מכשיר הראדאר הענק, שמשקלו כ־7 טון.

גם הפעם השפיעה לרעה הפעולה הישראלית על בריאותו של הנשיא נאצר, במיוחד נוכח התיפקוד הכושל של מפקדיו. הגנרל פאוזי נצטווה להעניש את האחראים למחדל בכל החומרה, והדיח את מפקד הגיזרה. שאר האחראים הועמדו לדין במשפט צבאי. חלקם נידונו לעונש מוות וחלקם למאסר עולם. עונשי ההוצאה להורג לא בוצעו, וכל הנאשמים שוחררו מהכלא בתקופתו של סאדאת.

פעולה זו הוכיחה לנאצר בפעם נוספת, שמערכות ההגנה שלו אינן מסוגלות לעמוד בפני פשיטות העומק הישראליות.

* **מוצטפא כבהא הוא היסטוריון צבאי מצרי שעשה עבודת דוקטורט באוניברסיטת תל־אביב, בנושא מלחמת ההתשה. העבודה פורסמה כספר בהוצאת "יד טבנקין" שליד אוניברסיטת ת"א**

רב־אלוף חיים בר־לב:

"הדרך היחידה למנוע סחף במצבנו האסטרטגי, היא להחזיק בקו המים"

(קטעים נבחרים מהפרק על מלחמת ההתשה, מתוך הספר: "בר־לב, ביוגרפיה")

...כשסיכם חיים בר־לב את הדיון, אפשר היה למצוא בדבריו את תמצית עמדתו בסוגיית הקו, שנקרא לימים על שמו: "המטרה שלנו היא לשבת על קו המים ולמנוע מהמצרים כל הישג טריטוריאלי. בגלל הבעיות הקונקרטיות, הפוליטיות, איננו רואים אפשרות לעשות זאת בצורה הצבאית הנוחה לנו ביותר, לתת להם להיכנס ולדפוק אותם כשלא יוכלו ליהנות מהארטילריה שלהם ומכל ההכנות שאפשר לעשות לפני מלחמה. נשיג זאת בעזרת ארבעה גורמים: היערכות סטאטית לאורך התעלה, כולל גדוד טנקים מפוצל בין המוצבים; כוחות משוריינים ניידים; אש ארטילרית וכל מיני פטנטים ככל שיידרשו – ואוויר".

בינואר 1969 ביקר שר הביטחון, משה דיין, בקו בר־לב, להתרשם מן העבודות. באותה שעה בוצעו עבודות ב־33 מעוזים, שחוברו זה לזה בדרך עפר, ובינם לבין התעלה חצצה סוללת עפר, שאיפשרה תנועה הרחק מעין האויב בגדה השנייה. כתום שלושה חודשים מתחילת העבודות, במרס 1969, רשמו לפניהם אנשי הפיקוד והמטה הכללי, כי ההיערכות עומדת על סף השלמה: 32 מעוזים מרוחקים זה מזה בין 10 ל־15 קילומטרים. כל אחד הפך מיבצר לכל דבר, עם מערכת חשמל, ביוב ומים, מטבח ושירותים, ובחצר אוחסנו טנקים וכלי־רכב. לקראת סיום העבודה שוב התחדשה האש. נאצר הודיע, כאמור, כי הסתיים שלב העמידה האיתנה והחל שלב ההגנה האקטיבית. "איני יכול לכבוש את סיני, אבל אני יכול להתיש את ישראל ולשבור את רוחה", הכריז, וכך העניק למלחמה–שאחרי–המלחמה את שמה, שגם הוא – כמו קו בר־לב – אומץ חיש מהר בישראל.

המצרים לא הסתפקו בהפגזות, אלא הגבירו את המארבים ואת המיקושים. בחודש מרס נרשמו בגיזרת התעלה כ־140 אירועים, ובחודש אפריל הוכפל מספרם פי ארבעה, לכ־570. גם אם לא נחלו המצרים הישגים בשטח, ערכם התעמולתי היה רב. במאי 1969 הכריז נאצר, כי "שישים אחוזים מקו בר־לב הושמדו". בנאום יום ההפיכה, ב־23 ביולי, אמר להמונים: "הו אחי, עוד מלחמה ארוכה לפנינו, מלחמת **אל איסתינזאף** (הקזת הדם)".

העלייה החדה במספר התקריות והנפגעים, אילצה את כולם לחפש פיתרונות. בר־לב, שהודבק לו דימוי של חסיד הסטאטיות והקיבעון, לא הסתפק עוד בחילופי אש לאורך התעלה, אלא הורה להרחיב את הלחימה בתוך שטח מצריים. בתגובה על פשיטות המצרים על מעוז מדרום לאיסמעיליה, פשטו כוחות צה"ל על מטרות בעמק הנילוס ופוצצו קו מתח גבוה ושני גשרים. חיל האוויר תקף יעדים בצפון התעלה. בקרבות אחדים נפגעו טייסים ומטוסים.

ביולי 1969 תקפו המצרים מוצב של צה"ל בפורט תאופיק, והרגו שבעה לוחמים. כעבור שלושה ימים, בעוד העולם כולו עוצר את נשימתו למראה ניל ארמסטרונג, האדם הראשון הפוסע על הירח, פשטה שייטת 13, בשילוב סיירת מטכ"ל, על האי גרין שבצפון מיפרץ סואץ. הכוח הרס את מיתקני האי ונסוג. אך המחיר היה כבד – שישה לוחמים נהרגו. למחרת, תקפו מטוסי חיל האוויר יעדים רבים מעבר לתעלה. בסתיו, פשט כוח משוריין מצפון לאבו דרג', בעוד חיל האוויר משמיד סוללות טילי **אס.אי 2**. התוצאה: 150 מצרים הרוגים, ופצוע ישראלי אחד. נאצר לקה בהתקף־לב והגיב בפיטורי הרמטכ"ל המצרי, איסמעיל עלי, מפקד חיל הים ומפקד זירת ים סוף.

דפוס זה של פשיטות והפגזות משני הצדדים, נמשך. בדצמבר 1969 פשט כוח של נח"ל מוצנח על תחנת מכ"ם מצרית בראס ערב, שהפריעה לפעולות חיל האוויר באיזור.

רב־אלוף חיים בר־לב (1924־1994)

רב־אלוף חיים בר־לב היה מפקד גייסות השריון מ־21.7.57 ועד 25.6.61. בתקופת כהונתו הפך חיל השריון לכוח ההכרעה המרכזי ביבשה. במאי 1967, ערב מלחמת ששת הימים, הוזעק חיים בר־לב ארצה, מהשתלמות בצרפת, ומונה לסגן הרמטכ"ל.

בינואר 1968 מונה לרמטכ"ל ופיקד על צה"ל באחת התקופות הקשות בתולדותיו – מלחמת ההתשה בתעלת סואץ והמלחמה במחבלים לאורך נהר הירדן, גבול סוריה והגבול הצפוני עם לבנון.

בר־לב השתחרר מצה"ל ב־1971, ונתמנה לשר המסחר והתעשייה בממשלתה של גולדה מאיר. במלחמת יום הכיפורים הוזעק לשירות כיועץ צבאי לרמטכ"ל, דוד אלעזר. בתחילה נשלח לפיקוד הצפון. ב־10 באוקטובר 1973 עבר לחזית הדרום והיה למפקדה עד גמר המלחמה.

בתפקידו האחרון כיהן כשגריר ישראל ברוסיה. ב־1994 נפטר ממחלה קשה. היה בן 70 במותו.

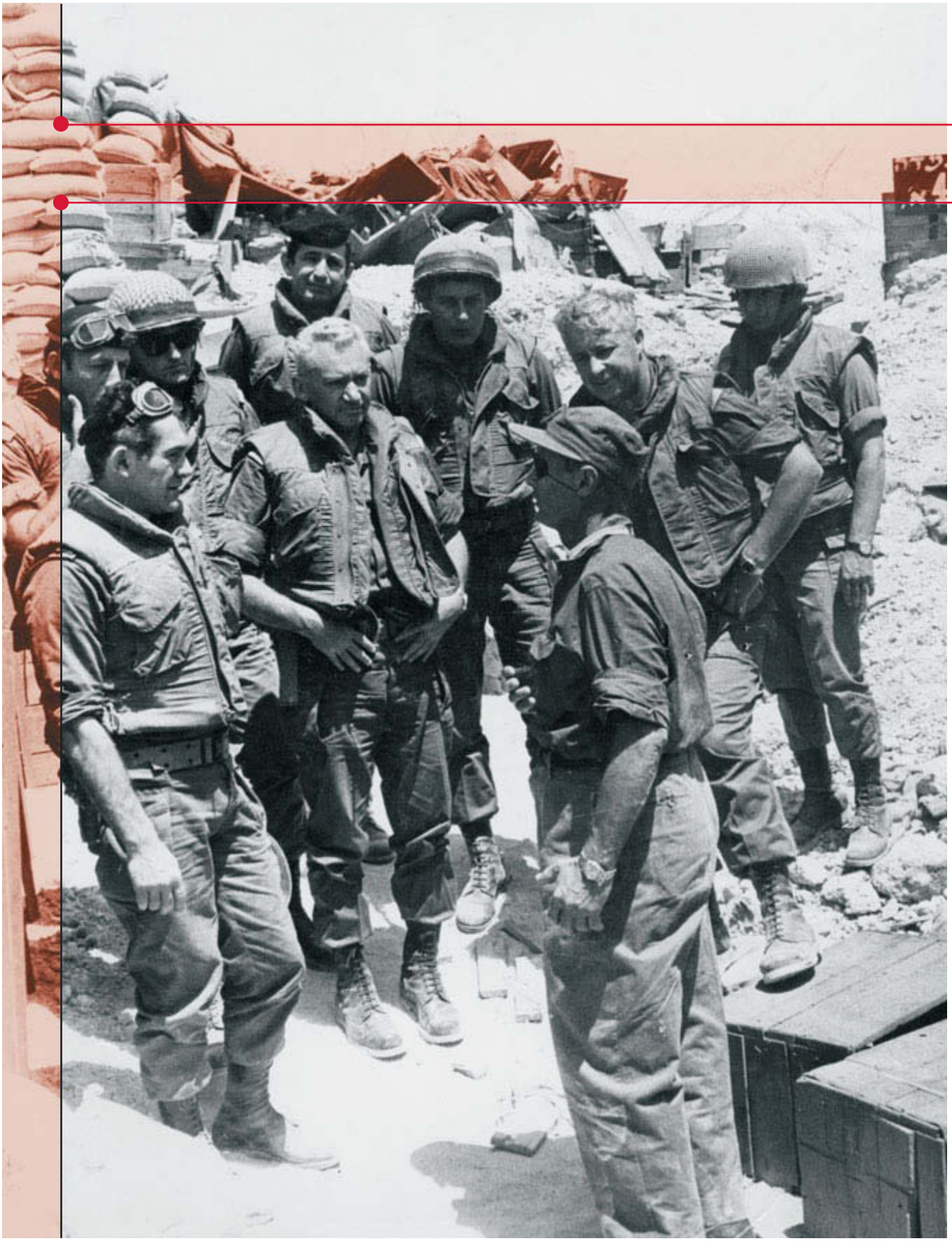

הפיקוד הבכיר בדיון מאולתר בפתח אחד המעוזים. מימין: האלוף אריק שרון, מפקד פיקוד דרום; שר הביטחון, משה דיין; הרמטכ"ל, רב־אלוף חיים בר־לב; סגן הרמטכ"ל, האלוף דוד אלעזר (דדו).
מאחורי דדו: האלוף שלמה להט, מפקד אוגדת סיני (חובש קסדה ומשקפיים), ואל"מ יצחקי ששון, מח"ט שרירון (משקפת על המצח)

בינואר 1970 נכבש האי שדואן, החולש על תנועת הספינות בפתח מיפרץ סואץ. פעילות הקומנדו של אותם ימים הייתה האינטנסיבית ביותר בתולדות צה"ל.

חיל האוויר השתתף בפעולות רבות, ב"ימי קרב" ובפעולות בעומק השטח. בספטמבר 1969 הופלו אחד־עשר מטוסים מצריים, ובדצמבר השמיד חיל האוויר את כל מערך הטילים הסובייטיים, שהוצבו על אדמת מצריים. בדיון בממשלה הוחלט להפעיל את כל מטוסי ה**פנטום**, שהחלו להיקלט בארץ, נגד יעדים בעומקה של מצריים, דוגמת בסיסי צבא, שדות תעופה, מחסנים, תחנות מכ"ם, וכמובן סוללות טילים, כדי לערער את שילטונו של נאצר.

כל אלה לא מנעו את המשך ההתקפות הבלתי־פוסקות ואת רשימת הנפגעים המתארכת. הנטל על כתפי הלוחמים במעוזים היה כבד מנשוא. מספר החיילים שאיישו את כל המעוזים, לא עלה על כמה מאות. גדודי החי"ר, הצנחנים, גולני, הנח"ל והשריון, חילקו את זמנם בין ישיבה בקו לבין אימונים. מדי שלושה חודשים התחלפו, "חזרו לארץ", "לקחו אוויר", וחזרו למעוזים הדחוסים, לפחדים, למחנק הגופני והנפשי.

בר־לב, שביקש להפיח רוח חדשה בקרב הלוחמים בקו, החליט לחזקם בלוחמים ותיקים, קצינים במילואים עתירי ניסיון ותהילה, שכונו "נמרים".

סוללות הטילים החדישים שקיבלו המצרים מהסובייטים, שינו את התמונה. חמישה מטוסי **פנטום** הופלו, והשגריר בוושינגטון, יצחק רבין, דיווח ממקורותיו בפנטגון, כי לארצות־הברית אין מענה לטילים הללו. שוב היה צורך לשנות את ההיערכות ולהתאימה לנסיבות החדשות. בחודשים יוני־יולי 1970 יזם חיים בר־לב דיונים מחודשים על ההיערכות בסיני.

אריק שרון, עתה אלוף פיקוד הדרום, הביע את החשש, המשותף לכולם, מפני קידום מערך הטילים אל התעלה, דבר שיגביל את חופש הפעולה האווירי של צה"ל. הוא העלה הצעה לתקוף בגזרות אלכסנדריה וים סוף, ו"לבנות קו בעומק עשרה קילומטרים מהתעלה, וקו שלישי בעומק שלושים קילומטרים, ולהיערך היערכות אלקטרונית רצינית".

ראש מה"ד, יצחק חופי, סגן הרמטכ"ל, דוד אלעזר, ואחרים, תמכו בהמשך הישיבה על קו התעלה. מפקד חיל האוויר, מוטי הוד, הציג תמונה קשה של מצב הלחימה בחיל האוויר, שקשה להציע לה פיתרון. אך הרמטכ"ל בשלו: "הדרך היחידה למנוע סחף במצבנו האסטרטגי היא להחזיק בקו המים, ולא רק על־ידי פטרולים וכוחות ניידים, אלא על־ידי כוחות שיושבים ממש במוצבים. אם נזוז עשרה, עשרים, שלושים או ארבעים קילומטרים, יהיה לנו קשה מאוד, בעצם בלתי־אפשרי, לייצב קו שבו נוכל לחיות בנוחות יותר גדולה מאשר קו סואץ".

עוד דיבר בר־לב על הצורך במאמץ אווירי למניעת הכשרתן של מחפורות הטילים, והציע להפציץ במטוסים את הסוללות הקדמיות.

ב־22 ביולי 1970 קיבל נאצר את יוזמת שר החוץ האמריקני, ויליאם רוג'רס, להפסקת אש לתקופה של שלושה חודשים. זאת, לאחר שהגיע למסקנה, כי אין לו עוד סיכוי להישגים נוספים במלחמה. ב־8 באוגוסט נכנסה הפסקת האש לתוקפה.

לתחושת ההקלה הגדולה נלוו חששות, שהתאמתו בו בלילה, כאשר המצרים החלו מקדמים את מערכי הטילים שלהם אל התעלה. עוד בטרם יבשה הדיו על מיסמכי הפסקת האש, פרץ בישראל ויכוח קשה על תוצאות מלחמת ההתשה, בעיקר בשל קידום הטילים

קטע מקו בר-לב, מול איסמעיליה. "המטרה שלנו היא לשבת על קו המים"

אלוף ישראל טל:

"קו המעוזים הכזיב. חיל האוויר הוא שכפה את הפסקת מלחמת ההתשה"

"הוויכוח על שיטת ההגנה בסיני היה כפול: ערכו של מערך המעוזים לאורך תעלת סואץ כקו הגנה סטאטי על התעלה במסגרת מלחמת ההתשה, וערכו ההגנתי במקרה של מיתקפה כוללת לכיבוש סיני. אחרי מלחמת יום הכיפורים נשמעה הטענה, שקו המעוזים לא נועד מלכתחילה להגן על התעלה במסגרת מלחמה בקנה־מידה מלא, אלא רק במסגרת מלחמת התשה – ולא היא. המטכ"ל קבע חד־משמעית, כי ייעודו של הקו לאורך התעלה יהיה להגן על התעלה ועל סיני בכל מצב – בביטחון שוטף, במלחמת התשה ובמלחמה כוללת.

"קו המעוזים הכזיב במלחמת ההתשה. על אף האבידות הרבות שצה"ל סבל, לא מילא הקו את ייעודו. צבא היבשה ספג מכות כואבות במלחמת ההתשה, לא הצליח להגן על עצמו, לא הרתיע את המצרים ולא אילץ אותם להפסיק את האש, אלא היה למטרה נייחת, מיטווח לארטילריה המצרית לאורך תעלת סואץ. גם הפשיטות הנועזות לעומק מצריים לא הרתיעו את המצרים, ולא מיתנו את תנופת מיתקפת האש והשחיקה בחזית התעלה.

"בסופו של דבר, חיל האוויר הוא שהרתיע את המצרים, הוא אשר זיעזע וקיעקע את האסטרטגיה המצרית. את מלחמת ההתשה בסיני יכול היה צה"ל לנהל, איפוא, כפי שניהל אותה, רק בזכות הכוח האווירי. צה"ל החזיק את קו התעלה בשיטה של הגנה נוקשה, נייחת ולא מקצועית, תוך היצמדות של כל הדרגים לקו המגע הישיר עם האויב. רק החיפוי האווירי מנע מן המצרים לעשות שימוש מסיבי ואפקטיבי יותר בעוצמת האש שלהם.

"בשיטה שבה נערך צבא היבשה, לא היה מנוס משימוש בחיל האוויר. חיל היבשה ניהל קרב שחיקה טקטי של הגנה נייחת, ללא יכולת הכרעה. חיל האוויר היה, אם כן, לגורם המכריע, אשר כפה על המצרים את הפסקת מלחמת ההתשה".

קטע מסיפרו של ישראל טל, "ביטחון לאומי"

המצריים, שאיימו לנטרל את חיל האוויר בעתיד.

המחיר הכבד של מלחמת ההתשה – 367 הרוגים ו־999 פצועים בחזית המצרית לבדה – הוסיף לעמוד במרכז הוויכוח בחוגי הצבא ומחוצה להם. בר־לב עמד בתוקף על דעתו, כי ישראל הצליחה לסכל את היעדים שהציבה מצריים לעצמה, ערב צאתה למלחמה. "לא זו בלבד שהם לא הצליחו להתיש אותנו, אלא שהם עצמם הותשו והתחננו להפסקת אש".

מלחמת ההתשה הייתה מלחמה נשכחת, או מוטב לומר, מלחמה שהכל ביקשו לשכוח. שלא כקודמותיה, לא זכתה לאות מיוחד, אין לה יום זיכרון שבו עולים כל בני המשפחות השכולות אל קברות יקיריהם בצורה מאורגנת וזוכים לתחושת השתתפות מצד המדינה כולה – ואפילו מתפילת "אל מלא רחמים" של הרבנות הצבאית נפקד מקומה.

מדוע? כי בניגוד למלחמות אחרות, "המלחמה הזאת לא הוגדרה בזמן, ולא נכבשו בה שטחים, לכן היא לא רשומה כמלחמה של ממש. לא כל צה"ל לחם. הייתה חזית ברורה, והיה עורף. לכן לא חשבתי שצריך לייחד לה אות, אלא הסתפקנו בהענקת 'אות השירות המיבצעי' לכל מי שנטל בה חלק", כך בר־לב.

טנק פטון M60 בעמדת אש בסיני

מערכת "שריון" זימנה לרב-שיח, ארבעה מפקדים מתקופת מלחמת ההתשה: אלוף (מיל.) שלמה להט (צ'יץ'), מפקד האוגדה המשוריינת 252 בסיני; תא"ל (מיל.) ברוך הראל (פינקו), מפקד חטיבת שריון 14; תא"ל (מיל.) ששון יצחקי, מפקד חטיבת שריון 401; תא"ל (מיל.) שמואל פרסבורגר, מפקד חטיבת חי"ר 275

המפקדים בראיון. מימין: שמואל פרסבורגר, ברוך הראל, שלמה להט ויצחקי ששון

המעוזים במלחמת ההתשה: מיבחן האש של הקו הצבאי והקו המדיני

מראיינים: תא"ל (מיל.) אלישיב שמשי
וסא"ל (מיל.) דודו הלוי

מהי מלחמת ההתשה ומתי התחילה

צ'יץ': בצה"ל ובמדינת ישראל מדברים ומלמדים על חמש מלחמות. המלחמה השישית – מלחמת ההתשה – לא קיימת. לא מדברים עליה, לא מכירים בה. אין לה אות ואין יום זיכרון לחלליה. זו מלחמה בלי אות. ממש בושה. יחד עם זה, צריך לזכור שבאותם ימים הייתה אובססיה עם האלבומים והאותות של מלחמת ששת הימים, שפשוט רצו לשכוח את המלחמה האיומה הזו.

מפקד חטיבת ביקעת הירדן. זו הייתה תקופה של מירדפים ופעילות צבאית רבה, אבל בהחלט לא מלחמת התשה. רק המלחמה לאורך חזית התעלה, הקרב על קו המים, היא מלחמת ההתשה האמיתית.

ששון: מלחמת ההתשה התחילה זמן קצר לאחר תום מלחמת ששת הימים, ב־1 ביולי 1967, עם התנועה של חטיבה 60 צפונה לכיוון פורט סעיד. בפיקוד דרום לא ידעו שיש ציר צר מקביל לתעלה, צפונה לקנטרה. המצרים גילו מצרים שעבדו באיזור תעלת המים המתוקה, מערבית לתעלת סואץ.

המשימות של צה"ל בתעלת סואץ ותפיסת המלחמה

צ'יץ': המשימה של אוגדה 252, או כפי שזה נקרא אז, הכוחות המשוריינים בסיני, הייתה לשמש כוח הרתעה והתרעה למקרה של צליחה, ולמנוע מהמצרים את השימוש בתעלת סואץ. זו הייתה החלטה אסטרטגית מדינית של ממשלת ישראל.

אלוף (מיל.) שלמה להט אז והיום:

המעוזים לא תוכננו להתמודד עם מיתקפה מצרית כוללת ולהחזיק מעמד לאורך תקופה ממושכת

בשבילי, מלחמת ההתשה החלה ב־2 באפריל 1969. באותו יום הגעתי לביר גפגפה (רפידים), לקבל את הפיקוד על אוגדת סיני, והמצרים הכינו לי 'קבלת־פנים חמה' בדמות הפגזה מסיבית ביותר לאורך התעלה.

פינקו: מלחמת ההתשה, מבחינתי, התחילה שישה ימים אחרי מלחמת ששת הימים. פלוגת הסיור של חטיבה 7 בפיקוד אורי אור, חטפה טיל נ"ט מהצד השני של התעלה, באיזור מצבת החייל האלמוני. משימת החילוץ הוטלה עלי. איך מחלצים? מטפטפים ארטילריה על מקורות הירי, כדי לאפשר לג'יפים של הסיור לסגת. אבל המצרים הגיבו בירי ארטילרי משלהם מאיזור איסמעיליה. אני זוכר שגורודיש, מח"ט 7, אמר: 'אם תוך חמש דקות הם לא מפסיקים לירות – ננחית מטח ארטילריה על איסמעיליה'. ובאמת, זמן קצר אחרי שהפגזנו את איסמעיליה (העיר האזרחית הגדולה ביותר על גדות התעלה), הארטילריה המצרית השתתקה.

שמוליק: בשנים 1967־1968 שירתתי כסגן שהשטח מפורט סעיד ודרומה עד קנטרה אינו בשליטתנו, והם פשוט נסעו ותפסו את שתי הגדות של התעלה.

מן (אל"מ מנחם אבירם), מח"ט 60, החליט לנוע צפונה. הוציא סיור ממונע והסיור חזר חבול ופצוע. כתוצאה מהמסע הזה צפונה וההסתבכות, ניתנה הוראה להחזיר את חטיבה 7 לקו. באותה תקופה הייתה בעיה של חופש השייט בתעלת סואץ. המצרים לא איפשרו מעבר חופשי לאוניות ישראליות, אנו ירינו בתגובה על כלי־שייט מצריים והמצב הידרדר.

שמוליק: לדעתי, מלחמת ההתשה התחילה מתישהו בין מרץ לאפריל 1968. כל מה שאתם מתארים, אלה פשיטות מקומיות והתייצבות של קווי הפסקת האש, בגמר מלחמת ששת הימים. מדוע המלחמה התחילה בתאריכים שצ'יץ' ציין, אני לא יודע.

צ'יץ': לפי מיטב זיכרוני, ביום שקיבלתי את הפיקוד על אוגדת סיני, הודיעו לי שהייתה פתיחה באש מהצד המצרי. בתגובה, ירינו על פלאחים כשאני קיבלתי את הפיקוד מברן (אלוף אברהם אדן), קו המעוזים כבר היה ערוך ומוכן, ברובו הגדול. 31 מעוזים על שטח של 131 קילומטר, פלוס 16 קני ארטילריה, שני גדודי תותחנים ניידים וכמה טנקי סטאלין עם 122 מ"מ נייחים במקום שנקרא נאבארונים. חטיבה אחת בקו, חטיבת טנקים מתוגברת בכוחות חי"ר וחטיבה משוריינת מאחור. החל מיוני 1969 ישבה בגיזרה הצפונית חטיבה מרחבית, שתוגברה בגדודי חי"ר ושריון. אחת לשלושה חודשים התחלפו החטיבות השונות בקו.

ההערכה הייתה שהכוחות בקו, בגיבוי אוגדת מילואים משוריינת, יהיו מסוגלים לבלום את הגל הראשון של מאמץ צליחה מצרי. המעוזים לא תוכננו להתמודד עם מיתקפה מצרית כוללת ולהחזיק מעמד.

אהרל'ה יריב, אז ראש אמ"ן, התחייב בישיבת מטכ"ל בביר גפגפה, שהמודיעין ייתן התרעה של 72 שעות לפני כל ניסיון צליחה מצרי רציני. על זה הייתה בנויה כל הקונספציה של קו בר־לב. אני חושב שבסופו של דבר, התפיסה ההגנתית

הייתה נכונה. במקביל, פרץ ויכוח במטכ"ל. אריק שרון וטליק (ישראל טל) צידדו בהגנה ניידת. כלומר, לסגת כ־20 קילומטר מקו התעלה, לרכז כוחות שריון ובכל פעם שהמצרים ינסו לצלוח – לנפנף אותם בחזרה לגדה המערבית. אני חושב שאם היינו מאמצים את הרעיון, מספר הנפגעים שלנו היה גבוה פי כמה וכמה.

שמוליק: לדעתי, ההיערכות על קו התעלה הייתה טעות גורלית מכל הבחינות. בדיון, בו השתתף גם שר הביטחון, משה דיין, לקראת סוף מלחמת ההתשה, מתישהו בתחילת 1970, אמרתי שצריך שטח־ההפקר בין המעוזים. על־פי הערכות של המודיעין וחיל הים, למצרים היו שש נקודות צליחה נוחות – בסואץ, במיתלה, בשלופה, באגמים, באיסמעיליה ובקנטרה. שאר השטח הוגדר כבלתי־ראוי לצליחה.

שמוליק: הקונספציה של הקו וההגנה על התעלה, הייתה נכונה לשעתה, כשלא נראתה מלחמה כוללת באופק. המטכ"ל היה צריך להציג לממשלה את האופציות השונות הנובעות מהמצב בקווים החדשים, אך לא עשה זאת. חיים בר־לב התבצר מאחורי תפיסת־עולם נוקשה. ואמרתי: 'גבירתי ראש הממשלה, כל עוד מצריים קיימת כמדינה ריבונית ויש לה נשיא – הם לא ישלימו עם ישיבתנו על הגדה המזרחית של התעלה'. הצעתי לקבל את תוכנית רוג'רס. גם אם המצרים היו מכניסים 8000 שוטרים לסיני, לא היינו צריכים לשבת על התעלה, אלא רק אם מטרת הישיבה שם היא מניעת השייט המצרי.

חיי היום־יום בקו התעלה וחלקם של הטנקים במלחמה

ששון: הבעיה הגדולה הייתה להבטיח את שיגרת

תא"ל (מיל.) ברוך הראל אז והיום:

הטנקים קיימו את הביטחון בקו, ואיפשרו לנהל שם חיים. אומנם תחת אש והפגזות, אבל חיים

לפנות את התעלה, להיערך במעברי ההרים של סיני (המיתלה והג'ידי), לאפשר למצרים לשקם את ערי התעלה ההרוסות ולפתוח מחדש את תעלת סואץ למעבר אוניות. אם היינו יושבים במעברי סיני ויוצאים משם לסיורים, לא היה מעניין אותנו מה קורה בתעלה.

צ'יץ': כל מה ששמוליק מספר, נכון. אבל אני אמרתי באותו דיון למשה דיין, שממשלת ישראל החליטה לסגור את התעלה לשייט – ואת זה ניתן לעשות רק כפי שעשינו.

פינקו: המטרות, להבנתי, היו מניעת שיט, מניעת צליחה ומניעת כיבוש שטח איזה שהוא. זו הגדרת המלחמה ואלה מטרותיה. הנקודות שנבחרו להקמת המעוזים היו הנקודות האסטרטגיות לאורך התעלה, שאליהן הובילו צירים מהצד השני לצליחה ולתנועה לתוך סיני. הרעיון שמאחורי המעוזים היה, שהם מסוגלים לשלוט באש על השטחים המועדים לצליחה ועל בעקבות מלחמת ששת הימים חשבנו, שהטנק מסוגל לפתור את כל הבעיות בשדה הקרב, כי הוא דוהר, דורס, כובש ומשמיד. לכן, גם המעוזים נבנו בצורת טנק גדול המקובע לקרקע. המעוזים היו חלק מאותה תפיסת־עולם נוקשה.

כל פעם שבר־לב היה בא לביקור בקו, הוא היה צועק: 'למה אתם לא פותחים את חרכי הירי?' (פתחים בבונקרים הצופים אל הצד השני של התעלה). הסברתי לו שצלף מצרי עלול לפגוע דרכם בחיילים בתוך הבונקרים. הוא לא קיבל את ההסבר ופקד עלי לפתוח. זו הפקודה היחידה שלא מילאתי בכל ימי חיי.

צ'יץ': אני רוצה להזכיר שבעקבות פירסום תוכנית רוג'רס (שר החוץ האמריקאי), הייתה ישיבה של המטכ"ל בהשתתפות ראש הממשלה, גולדה מאיר. תוכנית רוג'רס דיברה על נסיגה של 25 קילומטר מהתעלה למעברי הג'ידי והמיתלה, ועל הצבת 800 שוטרים מצרים בשטח בין התעלה לעמדותינו. ביקשתי את רשות הדיבור החיים בתוך המעוזים. הייתה גם בעיה להוציא אנשים החוצה, כדי להתאוורר. פתרנו אותה חלקית על־ידי הוצאת חולייה מהמעוז, לשטח שהפריד בינו לבין המעוז השכן. הם היו יוצאים, יורים לצד המצרי, מדלגים, יורים שוב וחוזרים חלילה. פעילות אחרת הייתה סיורים משוריינים בחיפוי מכת אש, בשעות היום, על הציר שבין המעוזים. הסיורים נועדו להבטיח את השליטה בשטח המוחזק על ידינו, שברו את שיגרת היום־יום של המעוז וגם מנעו מהמצרים פעילות חופשית בשטחים שבין המעוזים. הצוותים היו מורכבים ממחלקת טנקים ומחלקת חרמ"ש. לא תמיד חיכינו שהמצרים יירו עלינו, ובחלק מהמקרים אנחנו יזמנו את הפתיחה באש.

היו הבדלים בין המפקדים והחיילים ששירתו בקו. הקצינים מדרגת סג"מ ומעלה היו חדורים בתחושה, שהם מחזיקים את הקו על־מנת שתושבי תל־אביב יוכלו לחיות בשקט. בין התעלה ותל־אביב הפרידה שעת טיסה אחת

בלבד, אבל בפועל היו אלה שני עולמות מרוחקים. המעבר החד מהאווירה הקשה של המעוזים אל חיי הלילה התוססים של תל־אביב, השפיע פחות על המפקדים ויותר על החיילים. לכן, החלטנו להאריך את החופשה של החיילים מסופשבוע לארבעה ימים, על־מנת לרכך את הלם המעבר.

צ'יץ': ביום העצמאות 1969 נסענו, משה דיין, שייקה גביש ואני, לבקר במעוז 'טמפו'. בדרך חטף הרכב שלנו פגז, שלמרבה המזל לא התפוצץ. גם ב'טמפו' חטפנו הפגזה פחד. כשהגענו לבלוזה, אמר לנו דיין: 'אני הולך להמליץ

בירי שלנו על שדרת רק"מ מצרית. הגיזרה כולה התלקחה והייתה לנו בעיה לתחזק ולהעביר אספקה חיונית למעוזים שמצפון לקנטרה.

פינקו: הייתה לנו ברירה אחרת? לאורך זמן, זו הייתה השיטה היחידה. כל שיטה אחרת הייתה מחייבת גיוס מילואים ומשבשת את שיגרת החיים בעורף. בלי הטנקים, אי־אפשר היה להחזיק את הקו הזה עם קומץ הלוחמים שישבו בו. הטנקים, ורק הם, קיימו את הביטחון בקו, ואיפשרו לנהל שם חיים. אומנם תחת אש והפגזות, אבל חיים.

שמוליק: בגיזרה הצפונית, ואני אומר זאת כצנחן,

מסוקים שינחתו 800 מטר מגדות התעלה. בזכות היחסים הטובים עם הטייסים, הם הסכימו לפנות פצועים מהתעלה עצמה, בתנאי שנעשה את זה בצורה מתואמת ומאורגנת.

פינקו: היו לנו טנקים ייחודיים: טנק תצפית, שפתר את בעיית העיוורון של המעוזים, או טנק פינוי הנפגעים. כוח עלה על מארב, דפקו את החלוץ, דפקו את הכוח העיקרי וטנק הפינוי הציל את העסק. במיפקדת האוגדה היה היבבן (צופר התרעה), שהופעל כשחיל האוויר היה נותן התרעה מוקדמת על המראה של מטוסי־קרב

תא"ל שמואל פרסבורגר אז והיום:

למרות השחיקה והנפגעים, לא היו לנו עריקים. אנשים ישבו בקו, נלחמו, יצאו לחופשות וחזרו לקו

לממשלה לסגת מקו התעלה. אי־אפשר להחזיק מעמד בתנאים האלה'. אמרתי לו: 'משה, עם כל יום שעובר, אנחנו מסתגלים יותר לצורת הלחימה הזו. אפשר להחזיק מעמד. זה קשה, אפילו קשה מאוד, אבל אפשר להחזיק מעמד'. ב־21 ביוני, ערב מיבצע 'בוקסר' (הפעלת חיל האוויר נגד מטרות מצריות), משה דיין חזר לסיני עם דדו, כדי לבשר לי שהממשלה החליטה להפעיל את חיל האוויר בגיזרת התעלה. אמרתי להם שאם ההחלטה לא באה לשרת את המטרות האסטרטגיות של מדינת ישראל, אלא רק כדי להציל את הלוחמים בתעלה – שלא יכניסו את חיל האוויר.

ששון: בשלב הראשון, חטיבה אחת החזיקה את כל הקו מ'טמפו' ועד ראס סודר. עם התגברות המלחמה וההפגזות, הופרדה הגיזרה הצפונית שהיה לה אופי אחר לגמרי (ביצה שמקיפה את הגיזרה וציר יחיד, המאפשר תנועה בכיוון דרום־צפון בלבד), והועמדה תחת פיקוד חטיבה עצמאית. ההתחממות בגיזרה הצפונית החלה

בלי הטנקים אי־אפשר היה לפתוח את הציר ולתחזק את המעוזים.

פינקו: טילי הסאגר הראשונים שנורו בגיזרה, היו על הסיור באיזור המזח. הסיור דיווח על רימון שהתפוצץ להם בתוך הזחל"ם. כשאותו דיווח חזר על עצמו שוב ושוב, בדקנו וגילינו שמדובר בטיל. הטנקים נכנסו ודפקו את הבתים בפורט איברהים, שמהם נורו הטילים. אי־אפשר היה לנהל את מלחמת ההתשה בלי הטנקים. זה פשוט היה בלתי־אפשרי. צריך, כמובן, להזכיר את מיבצע רביב, פשיטה מיוחדת שבוצעה על־ידי כוחות שריון וטנקים על בסיסים מצריים לחופי מיפרץ סואץ.

ששון: הפשיטה לא השפיעה על הקו. היא לא השפיעה על מלחמת ההתשה.

שמוליק: פינוי הנפגעים בגיזרה הצפונית, היה כמעט בלתי־אפשרי. להסיע פצוע לאורך שלושים קילומטר של מארבים והפצצות, לא הבטיח שהוא יגיע בחיים לתאג"ד. ביקשתי

מצריים. כשהופעל היבבן, נכנסו החיילים בקו לכוננות ספיגה. כך הפלנו מטוס מצרי. המשחקים הקטנים בין העמדות, בין הטנקים, הם שנתנו לאנשים את הביטחון.

צ'יץ': יכולת לחוש את הפחד של החיילים במעוז, והייתה להם סיבה טובה לפחוד, כי המצרים ירו והפגיזו במטרה להרוג. יום אחד נקלעתי עם הרב גורן (הרב הצבאי הראשי, שלמה גורן) לאחד המעוזים. חטפנו הפגזה כמו שרק בקו הזה אפשר היה לחטוף. ישבנו וחיכינו שתיגמר. נגמרה, יצאנו החוצה והרב רצה להתפלל. הרבנות הראשית חילקה אז ספרי תהילים קטנים לחיילי המעוזים. במעוז הזה ישבו נחלאים, חברי גרעין של 'השומר הצעיר', ממשמר העמק או משהו כזה. בדקתי וגיליתי שכולם החזיקו את ספרי התהילים בכיס החולצה השמאלי, קרוב ללב. הפחד היה כל הזמן באוויר.

ששון: הטנקים השתלבו במלחמה בעיקר בסיורים, בתנועה ואש. למעשה, ניהלנו קרב

משולב בו השתתפו כוחות שריון, טנקים, חרמ"ש וארטילריה. בקרב הזה השתתפו גם גששים שפתחו צירים, ואנשי חיל ההנדסה שהיו כפופים לאוגדה. היות וטנקים מצריים לא עמדו בצד שלהם, לטנקים שלנו היו מעט מאוד מטרות אמיתיות, שבהן יכלו לפגוע. הטנקים היו בדרך כלל בעמדות אחוריות, וכשקרה משהו במעוזים, הם שעטו קדימה. זה היה נכון לגבי הגיזרה המרכזית והדרומית. בצפונית, בייחוד בטמפו, ישבה קבוע מחלקת טנקים.
הפשיטות של המצרים על המעוזים, לא הצליחו כך שר בממשלה... פשיטות מצריות? אני לא זוכר פשיטה אחת שהצליחה. כולן נכשלו. מארבים? חלק הצליחו, תפסו את השקמיסטים ואת דן אבידן.

ששון: בתקרית שהייתה באוקטובר 1968, היו לנו 13 הרוגים. בעקבות זאת הוחלט לבנות את הקו, ובמקביל, בוצעות הפשיטות בנג'ע חמאדי ועל הגשרים בעומק מצריים. הפשיטות האלה נתנו לנו את פסק־הזמן החיוני לבניית הקו. בתקופה ההיא נלחמנו בעיקר בצלפים בשעות היום, ובנינו את המעוזים בשעות הלילה. במהלך פברואר 1969 חידשו המצרים את ההפגזות על הקו, שולח את רוב החיילים לכלא. בקצב הזה היה סיכוי שכל לוחמי הקו יישלחו לכלא ארבע. הצעתי בצחוק לפינקו למתוח עוד גדר תיל מסביב המעוזים, ולהכריז עליהם כעל כלא צבאי.

ניהול המלחמה

שמוליק: עשיתי סיור בקו עוד כשהייתי סגן קצח"ר (קצין צנחנים וחי"ר ראשי), באתי אליך, צ'יץ', ואמרתי שצריך להציב חטיבת חי"ר בגיזרה הצפונית. לטנקים, בגלל תנאי השטח, אין מה לחפש שם. אמרתי לך גם שאם תקים שם

תא"ל (מיל.) יצחקי ששון אז והיום:

הקצינים האמינו שהם מחזיקים את הקו, על־מנת שתושבי תל־אביב יוכלו לחיות בשקט

בגדול. אני זוכר ארבע פשיטות שהסתיימו בכישלון. לעומת זאת, המארבים שהם הציבו נגד שיירות שלנו ועל הצירים, הצליחו יותר וגרמו לנו אבידות ונזקים.

צ'יץ': הטנקים היו חיוניים לביטחון ולהגנה על אנשי המעוזים. עוצמתם של המעוזים הייתה שונה לחלוטין בלי הטנקים. כל הפשיטות המצריות נכשלו, חוץ מפשיטה אחת על מעוז המזח, שבה הם הצליחו לדפוק את מחלקת הטנקים, ומפקד המעוז לא חש לעזרתם. אבל במארבים הם הצליחו, וברור למה. בין מעוז למעוז הפרידו ארבעה־חמישה קילומטרים של שטח הפקר, וזה איפשר להם חופש פעולה.

פינקו: לא כל המארבים הצליחו. אבל, ביום שקיבלתי את הפיקוד על חטיבה 14, היה מארב מצרי קשה. במסגרת הפקת הלקחים, הדחתי את מפקד פלוגת הסיור.

צ'יץ': הודח בעוון מורך־לב.

פינקו: לא שזה הזיק לו. עובדה, הוא נעשה אחר־ וחטיבה 14 קיבלה אישור מהפיקוד להשיב אש. חילופי האש נמשכו עד ה־8 במרץ 1969.
בתגובה הכנסנו את כל הטנקים לקו, והארטילריה פתחה באש מכל הקנים. בסביבות 4.00 אחר־הצהריים כל הקו בער, מה'קנטרות' ועד המזח. באותו יום הדלקנו גם את המפעל הכימי בעיר סואץ, פגענו בבתי הזיקוק של סואץ. בכל יום הקרב הזה הסתכמו האבידות שלנו בהרוג אחד, שנהרג מפגיעת צלף. הקו החזיק מעמד והשכפ"צים עמדו בהפגזות. כעבור יומיים המצרים שוב פתחו באש ואנחנו החזרנו להם באותו סוג של יום קרב לאורך כל הקו.

צ'יץ': בספטמבר 1969, אחרי שפינקו קיבל את הפיקוד על חטיבה 14 מקלמן מגן, התלוויתי אליו לביקור הראשון שלו בקו. הפקודות חייבו כל חייל בקו ללבוש קסדה ושכפ"ץ. הגענו למעוז הראשון וכמובן שנתקלנו שם בחיילים בלי קסדה ובלי שכפ"צים. פינקו, מח"ט צעיר ונמרץ, קרא אליו את החיילים בזה אחר זה, והודיע להם שהם הולכים לכלא. כך עברנו ממעוז למעוז, כשפינקו חטיבה, אני רוצה להיות המח"ט שלה. אחרי שלושה שבועות הרמת לי טלפון ואמרת שהרמטכ"ל אישר. כשהגעתי, הפכתי את היוצרות. בשעות היום כמעט לא הסתובבו בחוץ וכל עבודות התחזוקה, השיפורים והשיפוצים במעוז והתיקונים בטנקים ובכלים, נעשו בלילה. כולם היו ערים בלילה, משמרת אחת בעמדות, אחת בכוננות ואחת נחה.
במעוזים לא היו עמדות עיליות ולא היו עמדות בסוללה מעל המים. בנינו עמדות על הסוללה, לתצפית ולמלחמה. כשהגעתי לגיזרה הצפונית, לא היה נוהל פתיחת ציר יומית. שיכנעתי אותך ואז הטלנו את המשימה על סיירת שקד.

פינקו: לקשתות (מכ"ם נגד אדם), היה חלק נכבד בסיכול מארבים.

ששון: היו תקופות שהציר הצפוני נחסם. באחת הפעמים הייתי כבר בבית, וצ'יץ' הזעיק אותי לפתוח את הציר עם טנקים. פדל'ה (אל"מ אהרן פלד) גרר שם קרונות ומיכלים, לחסום את קו האש של המצרים. פעם אחרת פתחנו, עם טנקים

וארטילריה צמודה, את כל הציר עד 'טמפו' וחזרנו.

שמוליק: במלחמה הזאת שילמנו מחיר דמים יקר מאד. קשה לי להעריך איך היו פני הדברים, אילו היינו פועלים אחרת. בסך הכל, הקו עמד בהפגזות הממושכות, ומילא תפקיד חשוב. אני זוכר שבפעם הראשונה שעליתי מהקו לתל־אביב, קיללתי את כולם. לא קלטתי איך זה שבתל־אביב החיים מתנהלים כרגיל, בשעה שבתעלה נהרגים אנשים מדי יום. רק אחר כך הבנתי, שזוהי תמצית מלחמת ההתשה, זה הערך של החזקת הקו. אני רוצה להדגיש שלמרות השחיקה והנפגעים, לא היו לנו עריקים. אנשים ישבו בקו, נלחמו, יצאו לחופשות וחזרו לקו.

פינקו: היו גם הפוגות, שאותן ניצלנו לביצור המעוזים ולבניית סוללות העפר. בלי הסוללות, לדעתי, אי־אפשר היה לקיים את החיים בתעלה.

נוהל הפתיחה באש

שמוליק: אני לא שלחתי אנשים לירות סתם. נתתי פקודה לפתוח באש, רק אחרי שווידאתי איפה נמצא כל טנק, כל לוחם. לא יריתי סתם, וכשהמצרים פתחו באש, הגבתי רק כשהייתי בטוח שאין שום כלי שלנו בגיזרה, שעלול להיפגע.

ששון: בזמן בניית המעוזים השתדלנו להימנע מפתיחה באש. בשלב השני, הגבנו מקומית. פתיחה באש לאורך כל הקו באה רק אחרי אישור מלמעלה. כשלא קרה משהו חריג, לא הגבנו. אבל אז החלו הפגזות קשות ורצופות, ולא היה מנוס מתגובה הולמת שלנו.

צ'יץ': בגיזרת דוואר סוואר, לדוגמה, היו אנשים שעבדו במהלך היום, ושם לא הרשינו להשיב באש גם כשהיו פותחים עלינו באש.

ששון: פתיחה באש הייתה רק על מקורות הירי.

פינקו: אני זוכר שדן לנר (אלוף לנר, שהחליף את צ'יץ' כמפקד אוגדת סיני) נתן לי פקודה להוריד את המגדל המצרי מול המיתלה. שלחתי פלוגת טנקים, שירתה והרסה חצי מהמגדל ואת האנטנה שהייתה עליו. כלומר, קיבלנו פקודות יזומות לפתוח באש על מטרות מוגדרות.

שמוליק: היו ימי קרב יזומים, אבל היו גם פתיחות באש בעקבות ירי של צלף. היו כאלה שפתחו בתגובה באש מכל הכלים. אצלי לא. מול צלף שלהם, השכבנו צלפים שלנו עד שהורדנו אותו. הירי אצלי היה מבוקר. היות והתצפית הייתה גרועה, הוצאנו סיורי אוויר. עשיתי סיור אווירי ראשון. אחרי עלה דוביק (אל"מ דב תמרי), אבל הזהרתי אותו שהוא לוקח צ'אנס, כי המצרים יורידו אותו. הוא לא שמע לי, עלה, המטוס נפגע ודוביק כמעט קפץ החוצה. הטייס החזיק אותו והנחית את המטוס.

על תופעת "הנמרים"

צ'יץ': הנמרים היו תופעה מיוחדת במינה. 56 אנשים שקראו תגר על המוות. זו תופעה שלא חזרה על עצמה. דבר חד־פעמי.

בגלל בידודם של המעוזים, החרדה ואופי הלחימה, נדרשה מהמפקדים בגרות נפשית ורוחנית עמוקה, שבאה עם הגיל. כך נולד רעיון 'הנמרים', קצינים שיתנדבו לשרת תקופות קצרות במעוזים, לשמש דוגמה אישית ללוחמים ולהרים להם את המוראל.

הייתה פנייה של הצבא לוותיקים, אנשי המילואים; אחרים פנו מיוזמתם והציעו את עצמם. היו 'נמרים' ששירתו במילואים כמג"דים או סמג"דים, אבל זה לא הפריע להם למלא תפקיד הרבה פחות סמכותי, אם כי לא פחות חשוב. אלה היו אנשים שהתנדבו ללכת אל המוות, אל המלחמה. אנשים שירדו מרצונם החופשי אל התופת, הבונקרים, עמדות התצפית, המלחמה שהתנהלה סביב המעוזים.

שמוליק: שבועיים אחרי שנכנסתי לתפקיד כמפקד חטיבת הגיזרה הצפונית, שאלו אותי מהפיקוד הבכיר איזה בעיות יש לי. עניתי: 'יש לי רק בעיה אחת – קצינים'. אמר לי משה דיין: 'מצטערים, אבל לא נוכל לעזור לך. אין לנו עודף קצינים לפקד על המעוזים'. ביקשתי ממנו אישור לגייס קציני מילואים בתנאים של משרתי קבע, כדי שיסכימו לשרת כמפקדי מעוזים בתעלה, ודיין ענה: 'אין בעיה. אבל דע לך שאף אחד לא יירד מרצונו החופשי לקו'.

תוך עשרה ימים נפגשתי עם 30 קציני צנחנים במילואים. 24 מהם התנדבו מיידית לשרת תקופות שונות בתעלה. בסך־הכל גייסנו 56 'נמרים' לשירות בקו במלחמת ההתשה, רובם קצינים בדרגת סגן שהשתחררו משירות סדיר.

לסיכום:

צ'יץ': מה שאיפיין את המלחמה היה בדידותם ובידודם של המעוזים. המעוזים, אם כבודדים ואם כקבוצה, עמדו לבד במערכה, גם בגישה אליהם וגם בסביבתם. הישיבה הממושכת בקו, הכבידה מאוד על הכוחות. חטיבות השריון ישבו בקו שלושה חודשים. החיילים יצאו לחופשה אחת לשלושה שבועות. בודדים בלבד ויתרו על החופשה, אבל המעניין הוא שבמשך כל מלחמת ההתשה, כמעט ולא היו לנו עריקים או נפקדים. מלחמת ההתשה התנהלה לאורך קטע קצר של התעלה, על קו המים, בין המעוזים, במעוזים עצמם ועל דרכי הגישה למעוזים. קילומטר אחד מזרחית לקו המעוזים, לא הייתה מלחמה. קילומטר אחד מזרחית לקו התעלה, שרר שקט. לא ארטילריה, לא צלפים, לא מלחמה.

המטרה שלנו הייתה להילחם ולהגן על הקו, כדי שתושבי תל־אביב ושאר אזרחי המדינה יוכלו להמשיך ולנהל חיים נורמליים.

המראיינים דודו הלוי (מימין) ואלישיב שמשי, עם שמואל פרסבורגר, ברוך הראל, שלמה להט ויצחקי ששון

תזחנת המכ"ם בראס זעפרנה על הכוונת של כוח רביב

"לא לקחנו סיכון, השמדנו הכל"

"מיבצע רביב", הפשיטה המשוריינת הראשונה של צה"ל באפריקה, על בסיסים מצריים במיפרץ סואץ, בספטמבר 1969, השיג את כל מטרותיו. האויב נתפס בלתי־מוכן וספג אבידות כבדות. מפקד המיבצע, סא"ל ברוך הראל (פינקו), דיווח מהשטח

"מיבצע רביב" נועד לגרום למצריים להעתיק כוחות ממזרח התעלה, אל עבר הבטן הרכה שלה באיזור מיפרץ סואץ, להבהיר שהמלחמה תתנהל גם בחזיתות פחות 'נוחות' להם, ושהמשך מלחמת ההתשה בתעלה יגרור תגובה ישראלית קשה וכואבת.

התוכנית הייתה להנחית כוח משוריין בחופו המערבי של מיפרץ סואץ, בקטע שבין א־דיר, מדרום למיתחם אל־חפיר, לראס זעפרנה. ברצועת־חוף צרה זו היו כ־25 נקודות משמר מבוצרות ומאויישות, שביניהן נעו כל העת סיורים מצריים. משימת הכוח הייתה ליצור ראש גשר, לבצע סידרה של פשיטות יום על מספר בסיסים ומיתקנים צבאיים לאורך החוף מצפון לדרום.

כוח הפשיטה כלל שישה טנקי טירן T-55 ושלושה נגמ"שי שלל BTR 50 אמפיביים על צוותיהם. עליהם נוספו 36 לוחמים. בחצות ליל ה־9 בספטמבר 1969 ניתנה הפקודה, והכוח יצא לדרך. רשות הדיבור למפקד המיבצע, סא"ל ברוך (פינקו) הראל:

העלינו את הטנקים על הנחתות לפי התירגולות שגיבשנו באימונים, והתחלנו לשייט. מיכלית נפט מצרית ענקית שחלפה על פנינו, סייעה לנו לחמוק מהמכ"ם הימי המצרי.

בשלוש בלילה הגענו אל חוף הנחיתה המיועד. דלתות הנחתות נפתחו והטנקים גלשו בזה אחר זה אל החוף. שיחררנו את כוח האבטחה של הצנחנים, שחזרו לבסיס בראס סודר. קטע זה של חוף המיפרץ צר ומפותל, ולאורכו התמשך כביש צר מעל תהום, שלא איפשר ירידה לשוליים או עקיפה.

בעזרת שני מזלפים (משפכים ענקיים) שהכילו שלוש מאות קילוגרם חומר נפץ, ביצענו פיצוץ בקטע כביש צר במיוחד, שבצידו האחד הר ובצידו השני מצוק תלול. מיקשנו את השטח ביד נדיבה והתחלנו בתנועה דרומה.

הכביש ההרוס והפגזות הריכוך של חיל האוויר, סיכלו את הניסיונות של המצרים להזרים תגבורת מכיוון התעלה.

כיוון שהכביש היה צר ולא רציתי ליצור מחסום אש לפנינו, הוריתי שרק זוג הטנקים במאסף יפתחו באש על כלי־רכב שיבואו מהכיוון הנגדי. עם תחילת התנועה נתקלנו בשלושה ג'יפי סיור מצריים, אותם השמדנו ללא קושי. כל נקודת תצפית או משמר־חוף בה נתקלנו, ספגה מנה הגונה של אש. לא לקחנו סיכון. השמדנו הכל בעזרת מיטעני נפץ 'גור' (שקים המכילים 8־10 קילוגרם חומר נפץ עם פתיל השהיה, רועם ונפץ).

ביקור פתע באבו דרג'

בשעה 07.00 בבוקר פתחנו באש על אבו דרג', בסיס גדודי של משמר החופים המצרי, שאובטח

סא"ל ברוך הראל (באמצע) ולוחמים במהלך הפשיטה

טור טנקי T-55 מכוח הפשיטה, בדרך לראס ערב

בתותחי נ"ט ובעמדות מקלעים. הפתענו אותם בעת מיסדר הבוקר. שני טנקים נשארו בחיפוי, ארבעת הנותרים ושלושת הנגמ"שים פרצו למחנה ועשו בו שמות.

השחלנו מיטעני 'גור' ורימונים לחלונות המיבנים, וריססנו את השטח באש מקלעי הטנקים, הנגמ"שים והנשק האישי. קיבלנו גם סיוע ארטילרי מתותחי צה"ל, שבעה פגזים שנורו בדיוק מירבי.

במהלך הפעולה באבו דרג' נפצע קצין המודיעין שלנו, בעת שירד מהנגמ"ש כדי לאסוף רכיב חשוב של המכ"ם הימי המצרי־רוסי.

לאחר כיבוש אבו דרג' חזרנו לכביש הראשי, הסתדרנו בשדרה ופתחנו בתנועה דרומה. עד לאותו רגע, כל רכב מצרי שבא מולנו, נאלץ לסטות לשולי הכביש והושמד על־ידי שני הטנקים שבמאסף. ואז באה לקראתנו מכונית **שברולט אימפלה** כחולה, שנהגה סירב לפנות את הכביש. הוא לא הותיר לנו ברירה, אלא לדרוס אותו תחת שרשראות הטנקים.

קצין מודיעין שזיהה את הרכב האמריקני, הודיע לי שזו הייתה מכונית־השרד של המפקד המצרי של זירת ים סוף, קצין בדרגת גנרל. הצטערתי שלא לקחנו אותו בשבי. כעבור שבוע פורסמה ידיעה בעיתון **אל אהרם**, שגנרל זה וזה נהרג בתאונת דרכים.

בדרך דרומה השתנה תוואי השטח, ואת מקום המצוקים תפס רכס גבעות. ביקשתי מהחפ"ק לשלוח לנו תחמושת תותחים, מכשיר־קשר חלופי לזה שהתקלקל, ומסוק עם רופא לפינוי הקצין הפצוע.

המסוקים הגיעו בסביבות השעה 10.00 בבוקר. איבטחנו את האיזור ומייד עם נחיתת המסוקים פרקנו מהם את ארגזי התחמושת, והעלינו אל אחד מהם את הקצין הפצוע.

החיילים נמלטו בשחייה

היעד הבא היה הבסיס המצרי בראס זעפרנה, שם שכנו מיפקדת חטיבת הנ"מ המרחבית וגדוד אבטחה וכן מכ"ם אווירי עם שתי אנטנות ענקיות. על כל אלה הגנו תותחי נ"מ 75 מ"מ ו־30 מ"מ, ומערכת ארבעה קנים של גוריונוב 25 מ"מ.

יצרנו קשר עין עם המחנה ופתחנו בירי, כדי להיכנס לעמדות החיפוי. המצרים השיבו באש והרבה קני נ"מ הפכו לנשק קרקעי רגיל. במהלך חילופי האש התברר לנו, שרבים מהחיילים נטשו את החפירות ונמלטו אל מחוץ לתחומי הבסיס. התחלנו בהשמדת האויב שמחוץ למחנה, תוך תנועה ואש של ארבעה טנקים ושלושה נגמ"שים, כולל רדיפה ודריסה. שני הטנקים הנותרים הפגיזו את המחנה, ושיתקו את מקורות הירי שאיימו עלינו.

עם השלמת חלקה הראשון של המשימה, פרצנו את גדרות הבסיס וביצענו טיהור לפי התירגולות. בשלב זה התברר, שהחיילים המצרים שנשארו בבסיס, קפצו למים וניסו להימלט בשחייה.

בתוך כך התקבלה הודעה על כוח מצרי המתקדם לעברנו. יצרנו קשר עין עם שלושה נגמ"שים מצריים, פתחנו עליהם באש תותחים והשמדנו שניים. השלישי הצליח להימלט, אבל לא למרחק רב. פקח־האוויר שלנו כיוון לעברו מטוס, שהשמיד אותו ללא כל מאמץ.

כיבוש וטיהור ראס זעפרנה הוכתרו בהצלחה, והפקודה שקיבלנו הייתה לנוע צפונה לעבר נקודת הפינוי. בדרך לשם השמדנו את עמודי הטלפון והחשמל, על־ידי הצמדת מיטעני 'גור'. העלינו את הטנקים והנגמ"שים על הנחתות, כשעל כל טנק נשאר נהג ומפקד. אחת הנחתות עלתה על שירטון במים הרדודים, וחולצה על־ידי נגמ"ש מהכוח.

הכוח עצמו התפנה במסוקים לראס סודר, שם נערך סיכום ראשוני של המיבצע ודו"ח ראשוני של הלוחמים. הכוח שהה על אדמת מצריים כעשר שעות לחימה, ועבר מרחק של 70 קילומטר.

סה"כ אבידות האויב:

כ־100 הרוגים, בהם מושל מרחב ים סוף ומפקד ההגנה האיזורית, קצין בדרגת גנרל, וכן קולונל רוסי (שנהרג בזעפרנה).

המכ"ם הימי באבו דרג' והמכ"ם האווירי בזעפרנה הושמדו.

שלושה נגמ"שים ועשרות תותחי ומקלעי נ"מ הושמדו בזעפרנה.

מחנה אבו דרג' ומחנה זעפרנה נפגעו קשה.

70 כלי־רכב הושמדו לאורך הציר.

קיתונות של אש

אחרי תקופה ממושכת של הבלגה על התגרויות הארטילריה הסורית ברמת הגולן, בעיצומה של מלחמת ההתשה, הנחית עליהם צה"ל מהלומה כואבת בדמות מיבצע "קיתון 10", שהרגיעה את הגיזרה

תא"ל (מיל.) דני ורדי

מיבצע "קיתון 10" נערך בשיאה של מלחמת ההתשה ברמת הגולן. הוא יצא לדרך בבוקר יום שישי, ה־26 ביוני 1970, כהמשך ישיר למיבצע "רעם". הגיזרה הסורית, שהייתה שקטה יחסית בשנתיים שאחרי מלחמת ששת הימים, התלקחה במחצית הראשונה של 1970.

צה"ל החליט להגיב בשני מיבצעים בזה אחר זה, תחילה "רעם" – הפגזה אווירית וארטילרית של קו המוצבים הסורי, ומייד לאחריו "קיתון 10". מיבצע זה הוגבל להשמדה פיזית של מספר מוצבי קו ראשון, מוצבי חי"ר בסדר־גודל מחלקתי המתוגברים באמצעי נ"ט ובטנקים.

המטרה: להבהיר לסורים שעליהם לשים קץ להפגזות הארטילריות המתמשכות, אשר שיבשו את שיגרת החיים של יישובי הצפון, וכפו על צה"ל חזית אש נוספת. צה"ל, כך ציפו מהסורים להבין, שומר לעצמו אופציות נוספות.

התקיפה הוגבלה לגיזרה שמדרום לתל זוהר ולמעשה, מציר הנפט בצפון ועד לנחל א־רקאד בדרום. בגיזרה זו היו שלושה מוצבים סוריים (צידא, ארבעת הבתים, אל־חנות).

הביצוע הוטל על חטיבה 188 בסד"כ גדודי, שתוגברה בארטילריה, חיל הנדסה וחיפוי אווירי, ונבנתה לפי ציוותי כוחות ועתודות, לחיפוי ולכיבוש כל אחד ואחד מהמוצבים.

שיטת הפעולה שנבחרה לביצוע "קיתון 10", הייתה שריונאית קלאסית:

1. **תקיפה אווירית על מטרות עומק**, תוך שמירה על יכולת סיוע לכוחות היבשה.
2. **הפגזה ארטילרית בגיזרת הפריצה** וריכוך היעדים המיועדים לכיבוש
3. **ביצוע הסחה בגיזרה אחרת**, לצורך 'הרחבת' גיזרת אי־הוודאות של האוייב.
4. **פריצה משוריינת בציר אחד** תוך ריכוז כוח באיזור הפריצה ומשם פיצול כוחות, כך שבכל נקודת מגע מתקיים סיוע בין הכוחות, תוך השגת עדיפות מספרית על האויב.
5. **בגמר כיבוש מוצבי החי"ר** – פינוי הרק"מ הרך, תפיסת שטחים שולטים והיערכות לקרב שב"ש

(שריון בשריון) מול תגבורות שריון של האוייב.

6. **הסגת הכוחות לשטחנו**, תוך ביצוע דילוגים לאחור, כאשר כוחות שחזרו ותפסו עמדות מחפים על הכוח הנסוג.

אך כמו בהרבה קרבות אחרים, גם בשלושת ימי הקרבות של מיבצע "קיתון 10" אירעו התפתחויות לא צפויות, בשני מישורים:

א. כוח הפשיטה ניצל את התמוטטות המערך הסורי, הרחיב את איזור הפעולה צפונה וכבש שני מוצבים נוספים (אום־לוקס ותל דרעיה)

ב. הסורים הגיבו בגיזרת הפעולה כצפוי, אך הפתיעו בגיזרה אחרת: פלוגת טנקים שלהם תקפה את מוצב צה"ל (מוצב 54) שלרגלי תל אבו־נידה, בגיזרה המרכזית של רמת הגולן, בניסיון לכבוש אותו. ניסיון זה סוכל הודות לתגובה מהירה של חיל־האוויר, החשת תגבורת משוריינת לאיזור – וגם יכולת מיבצעית ירודה של הכוח הסורי התוקף.

"קיתון 10" הייתה הפשיטה הגדולה ביותר, שבוצעה על מוצבי הצבא הסורי, בשילוב כמעט קלאסי של שריון, ארטילריה, הנדסה וחיל האוויר. הפשיטה הצטיינה בשלושה תחומים: השתלטות מהירה על מוצבי האויב, שבירת התקפת הנגד של הסורים ותימרון, ניידות ויכולת פריסה.

הסורים הוכו מכה קשה, ומאז לא שבו לחמם את הגיזרה. עד להפסקת האש עם מצריים, לא אירעו תקריות חמורות בקו הפסקת האש עם סוריה.

לכוחותינו: הרוג אחד ופצוע אחד במהלך הפשיטה של חטיבה 188. עוד תשעה חיילים נהרגו ו־37 נפצעו מאש הארטילריה הסורית. שלושה טנקים נפגעו. נשק שלל סורי שנפל לידינו: טנק 100־S.U, תותח נ"ט 57 מ"מ ונשק קל.

לסורים: כ־350 הרוגים ועוד 38 שבויים. נפגעו 36 טנקים; הושמדו 20 תותחי נ"ט ותול"רים, 11 מקלעים כבדים ובינוניים ושלושה כלי־רכב; פוצצו 49 בונקרים, והושמדו או מיבנים ומיתקנים צבאיים במוצבים.

תרשים של מהלכי הקרב במיבצע "קיתון 10"

טנקים של חטיבה 188 שועטים לעבר קו המוצבים הסורי

לזיכרם

"מילים שאמרתי הן כזר זיכרון על מצבת האבן הקרה"

צפירה יונתן, אם שכולה *

ראיתי ציפור רבת יופי/ הציפור ראתה אותי/
ציפור רבת יופי כזאת לא אראה עוד/עד יום מותי.

בחרתי בשורות הראשונות משירו של המשורר נתן זך, האומרות לי את היקר והכואב מכל – את בני ליאור לא אראה עוד, עד יום מותי.

עשרים שנה וכאילו אתמול – ידידים טובים באים לחבק ולבכות, ואחרים העוברים לצידה השני של המדרכה.

אומרים – "הזמן מרפא את הפצעים". האומנם?

כל אחד מאיתנו כואב את הכאב שלו, ורק הוא יודע כמה. ואני מרגישה ויודעת שעם כל הכאב הזה, אני דבקה בחיים ואומרת פעמיים כי טוב. עם כל חיוך של בני המשפחה וחברים, ועם כל צמח שממשיך ללבלב.

בצריבה נוראה בלב, אני מושיטה יד לשלום ומקווה לסופו של ההרג.

אני מושיטה יד לפצועים ולנכים, שיהיה בהם הכוח לספר ולהזהיר ולהמשיך לחיות. הם הם הראויים לזה.

כילידת הארץ הזאת, ספרתי כל שנותי את הקברים. עכשיו – אני קופצת את אגרופי ונודרת לא לחפור יותר קברי־מלחמות. עיזרו לי בזה.

ומילים שאמרתי הן כזר זיכרון על מצבת האבן הקרה, ואמירת תודה למי שזוכר ואוהב.

סגן ליאור יונתן, בנם של צפירה ונתן יונתן, פיקד על מחלקת טנקים בגיזרה הצפונית של תעלת סואץ, במלחמת יום הכיפורים. הוא נפל ביום הראשון למלחמה, 6 באוקטובר 1973. בן 21 היה במותו. אביו הוא המשורר נתן יונתן

עוצבת "עקבות הברזל" היא יותר צעירה מגדודיה. העוצבה הוקמה לאחר מלחמת ששת הימים, שעה שאחדים מגדודיה הוקמו בשנותיו הראשונות של צה"ל. מורשת הקרב של העוצבה היא, איפוא, לא רק מורשת קרבות העוצבה, אלא גם מורשת קרבות הגדודים שקדמו לה. כך גם האנדרטאות הקשורות בעוצבה – רובן הוקמו לזיכרם של לוחמי הגדודים של העוצבה, בכל מלחמות ישראל.

גדוד שלח

אנדרטה לזיכרם של 14 לוחמי הגדוד, שנפלו בקרבות ההבקעה בפיתחת רפיח, במלחמת ששת הימים. הוקמה במלאות עשר שנים למלחמה, במושב שדות, שהיה בפיתחת רפיח. לאחר הסכם השלום עם מצריים, ובמלאות חמש־עשרה שנים למלחמת ששת הימים, הוקמה האנדרטה מחדש, במתכונת זהה, בכניסה למושב עין הבשור שבפיתחת שלום. נופלי הגדוד באותה מלחמה מונצחים גם באנדרטה של אוגדת הפלדה. אנדרטה זו הוקמה בימית, גם היא במלאות עשור למלחמה. לאחר הסכם השלום עם מצריים, הוסרו מן האנדרטה לוחות השמות של הנופלים והועברו לאנדרטה שהוקמה גם היא מחדש, במתכונת זהה, ליד מושב יתר, מדרום לכרם שלום שבפיתחת שלום.

גדוד הבוקעים

אנדרטה לזיכרם של 220 נופלי גדוד זה, ממלחמת השיחרור ועד מלחמת יום הכיפורים. הוקמה על גבעה באיזור חוליקאת, ממזרח לכביש שבין צומת גבעתי לברור־חיל.

האנדרטה, שהוקמה בשנת 1971, עוצבה על־ידי הפסל צבי אלדובי, בדמות להב שהבקיע אבן והיא מתנשאת לגובה של למעלה מ־12 מטר. בכניסה מופיעה הכתובת: **"בהיבקע השער, חללים נפלתם על סיפו".**

אנדרטה המנציחה 11 מבני ראשון לציון, לוחמי הגדוד, שנפלו בקרב באיזור אשדוד, במסגרת חטיבת גבעתי, ניצבת בפארק בן־גוריון באשדוד. הכתובת אומרת: **"העובר כאן, זכור! אנו פתחנו את השער לניצחון. על גופותינו נסלל הנתיב לנמל אשדוד".**

גדוד עשת

בין הנופלים שלזיכרם הוקמה האנדרטה של חטיבת הנגב, נמצאים גם לוחמים מגדוד זה. האנדרטה הוקמה בפארק על גבעת כתף באר־שבע, צפונית־מזרחית לעיר. את האנדרטה עיצב הפסל דני קרוון. את הפארק, המציג את צמחיית הנגב, תיכנן אביו, אדריכל הגנים אברהם קרוון. על אחד מקירותיה מופיעה הכתובת: **"עובר אורח, אתה בא בשערי מקדש־מעט של אהבתנו לארץ הנגב".**

גדוד עשת קשור גם לאנדרטה של עוצבת ישי, שהוקמה לזיכרם של 28 לוחמיה, שנפלו מאז הוקמה לאחר מלחמת יום הכיפורים ועד מלחמת לבנון. האנדרטה, בדמות שלושה קני תותח, הוקמה בשנת 1983, ממזרח למעלה אדומים. הכתובת על האנדרטה היא חלק מפסוק בספר ישעיהו: **"על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים".**

האנדרטה עוצבה על־ידי צבי זכריה ודני בנדל. עוצבת "עקבות הברזל" אחראית עליה כיום.

גדוד דוכיפת

אנדרטה לזיכרם של 16 נופלי הסיירת שנשאה שם זה. הוקמה לאחר מלחמת השחרור, במורד הדרומי של הגן הציבורי בפיסגת זאב. האנדרטה נבנתה תחילה ממערב לשכונה, במקום נפילתם של ארבעה לוחמים במלחמת ששת הימים. לימים, הועברה למקומה הנוכחי ונוספו לה שמות 12 נופלים. באנדרטה משולבות אבני ירושלים ואבני הגולן, ומופיעים בה סמל צהל ומגן־דוד.

עוצבת "עקבות הברזל"

אנדרטה של העוצבה הוקמה בפארק העוצבות בלטרון. (בצילומים – מבט מהחזית ומהצדדים)

תעודת זהות

חטיבה 401

החטיבה הוקמה: בחודש אוגוסט 1967.

המפקד הראשון: אל"מ אורי בראון.

מיבנה החטיבה:

גדוד טנקים 46, בפיקודו של סא"ל אריה קרן, ובו 3 פלוגות טנקי פטון, פלוגת חרמ"ש ופלוגת מיפקדה.

גדוד טנקים 79, בפיקודו של סא"ל חיים ארז, ובו 3 פלוגות טנקי פטון, פלוגת חרמ"ש ופלוגת מיפקדה.

גדוד חרמ"ש 195, בפיקודו של סא"ל אריה וינברג, ובו 3 פלוגות חרמ"ש ופלוגת מיפקדה.

מלחמה ללא אות

מלחמת ההתשה - 1968-1970

מפקד החטיבה: אל"מ ששון יצחקי.

הרכב החטיבה: בהתחלה, 2 גדודי פטון, 1 גדוד חרמ"ש ופלוגת סיור. בהמשך, גדוד החרמ"ש הוסב לגדוד טנקי פטון (סה"כ 3 גדודי טנקים).

גיזרת הלחימה: החטיבה לחמה בסיני. נטלה חלק פעיל בהחזקת קו תעלת סואץ, פעם כעתודה מאחור ופעם בהיערכות לאורך כל התעלה, במטרה למנוע חדירת כוחות מצריים לשטח סיני.

מלחמת יום הכיפורים - 1973

מפקד החטיבה: אל"מ דן שומרון.

הרכב החטיבה: 3 גדודי פטון ופלוגת סיור.

גיזרת הלחימה: החטיבה לחמה בסיני. עם פרוץ המלחמה, הוטל על החטיבה למנוע מהצבא המצרי את צליחת התעלה בגיזרה הדרומית. לאחר מכן בלמה חדירת כוחות מצריים לעומק שטח סיני. בהמשך, צלחה את התעלה ותקפה בעומק שטח מצריים לכיוון דרום־מערב, עד ראס עדבייה. לבסוף התייצבה בקילומטר ה־101 מקהיר.

מלחמת שלום הגליל - 1982

מפקד החטיבה: אל"מ עוזי לב-צור (לנצנר).

הרכב החטיבה: 3 גדודי פטון, 1 גדוד חי"ר על נגמ"שים ופלוגת סיור.

גיזרת הלחימה: החטיבה לחמה בגיזרה המזרחית בבקעת הלבנון, נגד כוחות סוריים ונגד מחבלים. החטיבה פרצה בכיוון עין יטא, דרך רשיא וכפר קוק והתייצבה באיזור דיר אל עשייר לכיוון שטח סוריה, כ־25 ק"מ מדמשק.

המורעלים של פלוגה מ'

הם גאים בכלים, בטנקים וביכולות המיבצעיות, והם שלמים עם הישיבה בקו בלבנון. מה שמציק להם זה חוסר הפירגון של התקשורת והעורף האזרחי לכומתות השחורות

עומדים משמאל: סג"מ אסף, אחיעד, ליהי (מש"קית חינוך), מישל ושרון. בחזית: נעמן ואמיר

סא"ל (מיל.) דודו הלוי

"לא היה אחד ביחידה, שיצא בידיים ריקות מהקו בדרום־לבנון. חלק צברו 'ניסיון' בפצמ"רים (פצצות מרגמה), חלק בירי צלפים, ואחרים טעמו את נחת זרועם של מיטעני־הצד והטילים", אומרים בקול מדוד ושקול, הטנקיסטים של פלוגה מ', מגדוד **רשף**.

רשף הינו אחד מגדודי חטיבת הטנקים של הגולן, עוצבת **ברק**, החמושה בדגם החדיש ביותר – **מרכבה סימן 3**. למרות גילם הצעיר יחסית, עשרים ואולי קצת פלוס, בפלוגה מ' יש גאוות יחידה אמיתית בכלים, בטנקים, ביכולות המקצועיות ובשירות הכללי בשריון.

אבל יש גם הרבה מאוד 'רעל' ו'מורעלים' (למה הצעירים האלה מתכוונים כשהם אומרים "הבאת לנו את הרעל"? למילון הסלנג של נתיבה בן־יהודה הפיתרונים). הפלוגה אולי לא משחקת ראש מי־יודע־מה גדול, אולי לא משתגעת מאה אחוז על השריון והצבא – אבל בטוח 'מורעלת'.

שרון מאשדוד, תותחן **מרכבה** ("וגם חובש"), יושב בסככת הטנקים המרווחת, המשקיפה על הדרך המובילה לנפאח, ל"קו הסגול" ולתילי־הגעש והלבה בואכה דמשק. "אנחנו אוהבים את העבודה, אוהבים את הטנק", הוא מודה.

מי שלא היה בשריון ומי שלא היה טנקיסט, לא יבין איך בחור צעיר וחתיך, נדלק על גוש פלדה מאיים, רועש, מעשן ומסורבל כל־כך. אבל לא רק שרון – גם דודו, נעמן, מישל, יניב, יובל, אסף, אחיעד, יוני ולירן, מאוהבים.

נעמן, קיבוצניק מיחיעם שבגליל העליון: "פה, בבסיס הקבע של החטיבה, אנחנו עושים אין סוף מסלולים, אין סוף כוננויות, טיפולים ורג'קטים, שיוצאים מהאף. אבל פעילות בקו בלבנון, או אפילו תעסוקה מיבצעית בחברון, זו בהחלט יציאה מהשיגרה".

אחיעד, מהיישוב אלפי מנשה, נהג **מרכבה**, מוחה: "התעסוקה בחברון הייתה סתם גועל־נפש", "אני אומנתי וחונכתי להיות טנקיסט. בחברון הפילו עלינו משימות של חי"ר, בלי שבכלל היכרנו את התירגולות שלהם".

לא כולם מסכימים איתו. "אין כזה הבדל גדול בינינו לבין החי"ר. גם לא היה כל־כך מסובך ללמוד את הנוהלים", מפטיר **מישל** מאשקלון, גם הוא נהג **מרכבה**.

לפחות צוות אחד בקו, 'גילה' את ההבדל בינם לבין חיל הרגלים. "היינו במארב ליד מוצב 'דלעת'", מספרים יניב ויוני, "ופתאום, עמוק בתוך הלילה, זיהינו יציאה של טיל **סאגר** לעבר הטנק שלנו."

הטיל 'תפס' את הצוות בתירגולת שמירה וכוננות, כשהמפקד בעמדת תותחן והתותחן בעמדת טען. עד שחזרו לתפקידיהם המקוריים, הטיל כבר פגע בסוללת עפר, חמש מאות או שמונה מאות מטרים לפני הטנק.

יש להניח, הם מודים, שכאשר נורה הפגז הראשון לעבר מקור הירי, היו מפעילי הטיל הרחק מזירת האירוע. "אבל תגובה מיידית לירי ה**סאגר**, רק אנחנו יכולנו לתת. זה ההבדל בינינו ובין החי"ר".

גלעד, תותחן, בן קיבוץ גשר הזיו, בילה שעות רבות במארבי אש ליד מוצב 'דלעת'. "הבעיה המרכזית היא שהחיזבאללה מכירים את מוצב 'דלעת' כמעט כמו אלה שמשרתים בו", הוא אומר. "הם ירו עלינו פצמ"רים מוואדיות ומתוך בתים, ואנחנו ירינו בחזרה, אבל בצורה מבוקרת."

"לא מעריכים אותנו"

קשה לצוותים גם ברמת הגולן וגם בלבנון. קשה, קודם כל משום שהחורף כבר הגיע והבוץ מתחיל לכסות את הכל. את הנעליים, את המכנסיים ואת הטנקים. הטיפולים והתירגולות בחורף

'מעצבנים' במקרה הטוב ובמקרה הרע, מהווים מטלה מעיקה. צוותי הטנקים של פלוגה מ' הספיקו כבר לעשות ארבעה צמ"פים, ארבעה מסלולי פלוגה. התותחנים ירו קרוב ל־100 פגזים והם מרגישים בטוחים בעצמם ובטנקים שלהם, אבל לצוותים יש בעיה: "לא מעריכים אותנו בחוץ, באזרחות".

שרון: "לכל 'גורס ניירות' בקרייה יש כובע שחור. מי יודע שהשריון סוחב ועושה את העבודה השחורה, הקרבית, בקו לבנון? לא מעריכים את הכומתה השחורה. יש אותה לכולם, גם לג'ובניקים. לאלה יש גם 'מקוצר' (אם־16 קצר קנה) שעליו הם שמים גומיות ואז הם קליקים".

הטנקיסטים של **רשף** היו רוצים כומתה אחרת, לא משנה באיזה צבע, "העיקר שיידעו שאנחנו קרביים, שאנחנו לוחמים ושתהיה הערכה".

המ"מים והמט"קים שלהם מסכימים, אם כי מתנסחים בזהירות. **אסף**, מ"מ צעיר בפלוגה מ': "אני שריונר וגאה להיות כזה, אבל באזרחות אנחנו לא קיימים. צוות טנק הוריד שני מחבלים ובתקשורת דיווחו שהצנחנים הם שעשו את העבודה. זה רציני? הצנחנים בסך־הכל הביאו את גופות המחבלים ועשו סריקות בשטח".

עידו, בן קיבוץ שלוחות שבעמק הירדן, מחזק את הדברים: "השריון סובל מבעיית תדמית בציבור האזרחי. אנחנו מרגישים את זה בחופשות, ביציאות ובמשפחות".

"למדנו בדרך הקשה"

קו לבנון והתעסוקה המיבצעית ביהודה ושומרון, הפגישו את הצוותים של **רשף** בצורה בלתי אמצעית עם חילות הרגלים, הצנחנים, גולני וגבעתי. הפגישה הזו, מול אויב משותף, חידדה את ההערכה והביקורת שיש להם על המסגרות האחרות, אלו שאינן שריון.

שי, בן גבעת עדה: "יש פער רב בין המשמעת שלהם ושלנו. זה מתחיל מהתדריכים לקראת תרגיל. אצלנו", אומרים המ"מים "יש ניילונים, יש טלקים והכל מאורגן ומצויין בצ'ינוגרפים. אצלם, הכל מעורבב והאי־סדר (כך זה נראה לטנקיסטים) חוגג. אנחנו מגיעים לנקודת הכינוס, ליציאה למארב לפחות שתי דקות לפני השעה המצויינת. הם מגיעים באיחור ולא מבינים על מה המהומה. יחד עם זה, חייבים להודות שהם עובדים טוב ו'מורידים' יותר מחבלים".

"התעסוקה המתמשכת, בעיקר ביו"ש, לימדה את כולנו מספר דברים. החשוב מכולם היה, שיש לשמור על כבוד האדם. לא דת, ולא גזע, לא צבע ולא מין, אלא כבוד האדם באשר הוא אדם", אומרים מפקדים בעוצבת **ברק**. "למדנו את זה בדרך הקשה. למדנו גם שהאתגר הפיקודי הוא איך לא להיגרר לתוך ההמון, עם ההמון. בכל האירועים ביו"ש הצלחנו לשמור על פרופורציות, ולא פתחנו באש. זה מה שמעיד על חוסנו האמיתי של צה"ל ועל איכות האנשים".

בקו בלבנון, הם יודו, זה שונה. "אין לנו בעיה להבין למה אנחנו נמצאים בטריטוריה זרה. מבט אחד בלילה אחורה, מעבר לכתף, ואורות היישובים אומרים את הכל. היחידות שלנו", אומר **עופר**, ממפקדי העוצבה, "חוזרות מלבנון בוגרות יותר ואחראיות יותר".

למרות הריחוק והמלחמה המתמשכת לאורך קו עימות עמום, אין דימיון בין מה שקורה שם לבין מלחמת ההתשה לאורך תעלת סואץ, בסוף שנות ה־60'. "אנחנו לא שולטים בשטח. אנחנו נכנסים כצבא, בתנועה מאובטחת, למדינה זרה. חוצים גבול בינלאומי והולכים למיבצע מתמשך במדינה אחרת".

מלחמה של טנק בודד

ישנם הבדלים רבים נוספים: תנאי השטח שונים, האויב איננו צבא סדיר, היעדים אחרים והטכנולוגיה קפצה קפיצת מדרגה. "בניגוד לסיני ולתעלה, אין לנו דברים קדושים, אין קידוש של דוגמה והבחינה העצמית היא מיידית. זוהי מלחמה של טנק בודד, במקרה הטוב של צמד טנקים", מציין עופר.

כתוצאה מהמלחמה המתמשכת, גם בצמ"פ יש שבוע של אימון בט"ש. בשבוע הזה עושים מארבי אש , מנהלים אימון דו־צדדי עם החי"ר ועובדים בתוך המוצב ומתוכו. "ההבדל בינינו ובין החי"ר בלבנון הוא, שהם עולים לקו כמסגרות אורגניות. גדוד החי"ר אחראי על גיזרה. אצלנו המט"ק מפקד על כל כוחות השריון במוצב. הוא חיל השריון באזור. אבל למרות שבירת המסגרות בלבנון, אין תחליף לטנקים. זו מערכת נשק ממוגנת, זמינה ומכריעה".

החורף כבר החל צובע את הרי דרום לבנון בגוונים כהים, והעננים האפורים של רמת הגולן רובצים מעל תילי הגעש הכבויים. צוותי הטנקים של **ברק** נערכים שוב לחילוצים משלג עמוק, לקור חודר עצמות ולגשם טורדני. הבט"ש, המארבים והסיורים, התירגולות, פריסת הזיווד והטיפולים החוזרים, ייעשו יותר מסובכים, יותר וקשים. אבל פלוגה מ', כמו אחיותיה ב**ברק**, מוכנה וערוכה, "כי אנחנו שריון, ושריון זה אחרת".

טנקיסטים מפלוגה מ' בהפסקת אימונים

התלהבות במשפחת אדם

סרן איתי ממן (שני מימין) וחיילי פלוגת להב. אחלה גבר, אחלה מ"פ

חיילי פלוגת להב מתאמנים בקדחתנות לקראת העלייה ללבנון. עבור רובם המכריע, זו תהיה טבילת-האש המיבצעית הראשונה, כך שהפחד מהלא-נודע מעסיק אותם לא מעט

תא"ל (מיל.) אהוד גרוס

תמיר ונאה, כריזמטי ונעים הליכות – זו ההתרשמות המיידית מהשהות במחיצתו של סרן איתי ממן, מפקד פלוגת הטנקים **להב** בגדוד **אדם**. אנחנו ישובים בג'יפ הניצב בראש הגבעה. למרגלותינו מתאמנת הפלוגה לקראת העלייה לקו בלבנון. איתי מחליש את עוצמת מכשיר הקשר, כדי שנוכל לנהל שיחה בתנאי שדה סבירים. תשובותיו הן מיזוג של מבוכה והחלטיות, רגישות ונחישות, קירבה ומנהיגות.

איתי (27) למד הנדסת תוכנה במסגרת העתודה הצבאית, והיום הוא בעל תואר מהנדס. למרות שמדובר במקצוע מבוקש ביותר, הן בצה"ל והן באזרחות, הוא העדיף קריירה צבאית בשריון.

במהלך שש שנות שירותו התאפשר לו לעקוב אחר התמורות המתחוללות בצה"ל. לדבריו, "הצבא נעשה יותר ויותר מקצועי, הבטיחות זוכה למודעות גבוהה ושוב לא רואים בה נטל, אלא חלק בלתי־נפרד מהמטלות השוטפות". מניסיונו בשטח הוא יכול להעיד על מגמת שיפור גם בתחום המשמעת, בשיגרה כמו באימונים ובמיבצעים. "הצבא דורש יותר ויותר נהלים תקינים ומקפיד על עמידה בהם. זה חל לא רק על לוחמים, אלא גם על חיילי הסיוע והשירותים".

חיילי הפלוגה פונים אל סרן איתי ממן בשמו הפרטי. כבן־אדם, הוא נגד מחיצות. כמפקד, הוא מודע לכך, שאי־שמירה על ריחוק כלשהו בינו לבין חייליו, עלולה לפגוע במשמעת ובעקבותיה באיכות המיבצעית. על־כן מצא את שביל הזהב שבין משמעת קפדנית ורמת ריחוק מסויימת, ובין סחבקיות. ומה חושבים עליו פיקודיו? "איתי הוא אחלה גבר, אחלה מ"פ, הכי טוב. תכתוב כל מילה!"

הומור שחור ומשחרר

העלייה הקרובה ללבנון מעסיקה אותם יותר מכל. הם אינם מנסים להסתיר את החששות והפחדים, מה גם שעבור רובם המכריע, זו תהיה טבילת האש המיבצעית הראשונה.

היעדר ניסיון מיבצעי משרה תחושת חוסר ביטחון, שעליה הם מחפים באימוני הכנה ובשיחות עם מפקדים בעלי ניסיון. הומור שחור גם הוא כלי להתמודדות, ופרצי הצחוק שמלווים בדיחות מקבריות מסייעים לפריקת מתחים.

במסגרת ההכנות מנתחים אירועים ומצבים שונים, בניסיון למזער את הסיכונים וההפתעות הלא־נעימות. די במפתיע, העייפות המצטברת עקב האימונים האינטנסיביים, השמירות והתורנויות, כמעט ולא מטביעה את חותמה על המוראל ועל העירנות. כל חיילי הפלוגה מגלים דריכות, אפילו בשיעורים עיוניים בהם רב הפיתוי 'לנקר'.

לאחרונה הצטרפה לפלוגת **להב** חבורה גדולה של בני ישיבות (בני"שים), שסיימו אימון צמ"פ. הללו מוסיפים מימד 'צבעוני', התלהבות ומוטיבציה. עבורם, זהו מיפגש ראשון במסגרת צבאית עם חילוניים. נכון להיום, הם מהווים כרבע מכלל ההרכב האנושי־אתני של הפלוגה, רבע נוסף הם עולים ממדינות חבר העמים לשעבר, אתיופיה וארצות אחרות, וכל השאר ממיגוון רקעים.

איתי המ"פ מזכיר לי לכתוב על החוליה הטכנית הפלוגתית, שעליה גאוותו, ולא לשכוח לציין את הסמל הטכני, רס"ר ספי יעקובוביץ. "אין לי ספק שזו החוליה הטובה ביותר בחטיבה כולה", אומר איתי. חיילי החימוש עצמם גאים מאוד בהשתייכותם לפלוגת **להב**. "הקשר בינינו לבין הטנקיסטים מצויין. ממש חברים טובים", אומר אורן, מכונאי מקיבוץ יראון שבצפון, וחבריו הטנקיסטים מאשרים. את ספי, הסמל הטכני ממושב כרם מהר"ל בצפון, הם מעריצים. "הוא חי ונושם טנקים. תעירו אותו באמצע הלילה לתקן תקלה, ותעשו אותו מאושר".

מחפשים עניין

בעוד החימושניקים מכשירים את הטנקים לפעילות מיבצעית בקו, מתפתח שיח מפקדים וחיילים באוהל תחת רשת ההסוואה. סגן מולי, מ"מ מירושלים, מאשר שאכן יש חששות לקראת העלייה ללבנון. תנאי השטח, אופי המשימות ולא פחות מכך הקשיים הצפויים בחורף – אינם מעודדים במיוחד. גם הקריאות של פוליטיקאים ואירגונים שונים ליציאה מיידית מלבנון, אינן תורמות, לדעתו, לחיזוק המוראל.

בניסיון להפיג את החששות משקיעים המון בהכנות, ובצד הומור שחור גם מייצרים תרחישים דימיוניים (אמיר, סמל מחלקה ממושב אמציה בדרום, מפנטז: "צמד טנקים מוביל בשעה זו את החטיבה לצור"). אבל אם תשאלו אותם, כולם עד האחרון היו מעדיפים שירות צבאי מעניין.

שי, מ"מ מירושלים: "הופתעתי לגלות שחיילים רבים רואים בשירות המיבצעי את 'הדבר האמיתי'. הם אפילו מוותרים על יציאה מוקדמת לקורס מפקדי־טנקים, כדי לעלות עם חבריהם לקו".

ברק, תותחן (כן, גם הוא ירושלמי) רואה בשירות בלבנון תרומה לגיוון ולחידוש בשירות הצבאי. אותו פחות מפחידים המחבלים. "מה שמדאיג אותי זה דווקא הצורך להיות דרוך כל הזמן מבחינה בטיחותית, בקשר שבינינו לבין הטנק; להיזהר שלא להידרס או להיפגע מצידוד וכדומה".

משחקים אותה ראש גדול

עודד, תותחן מקיבוץ זיקים בדרום, מאיר פן אחר הקשור בלבנון: "הקושי האמיתי בהתמודדות הוא של המשפחה. זו שדחפה אותי לשירות משמעותי, פתאום מלאה חששות מפני השירות של בנם בלבנון". עודד, שכבר שירת ברצועת הביטחון, חש בטוח יותר מחבריו.

אולג, נהג טנק מתל־אביב, עלה לפני ארבע שנים

הסמל הטכני ספי יעקובוביץ בפעולה. זזי ונושם טנקים

מרוסיה. קליטתו את השפה מהירה מקליטתו בארץ. קשה לו עדיין להרגיש ישראלי לכל דבר. "בחופשות, אני עדיין נפגש עם החברים שלי, שהם עולים ומדברים ברוסית". הוא מודע לכך, שאופי השירות מחייב שיתוף פעולה וסיוע הדדי, וזה מה שמחזק בו את הקשר לארץ. "אני בטוח, שבסיום השירות כבר ארגיש את עצמי ישראלי לכל דבר".

גידי, נהג טנק מאשקלון, שעלה מאתיופיה לפני כמעט עשר שנים, מדווח על יחסים מאוד חבריים בפלוגה. "אני מרגיש ישראלי לכל דבר". החבר'ה מתגרים בו לפעמים וקוראים לו בשמו המקורי, שפרו, אבל לו זה לא ממש מזיז.

שמעון, נהג טנק מירושלים, מבני הישיבות שהצטרפו לפלוגה, אינו צופה שום מתיחות חברתית או דתית בין חבריו לחילוניים. בשמונת החודשים שלו בצה"ל, הוא לא נתקל בבעיה שיצרה אצלו קונפליקט בין האמונה לבין השירות. ושוב עולה הנושא הלבנוני, שכל מעייני הפלוגה מרוכזים בו. אומר שי המ"מ: "ההשקעה היסודית שלנו בהכנות לשירות בלבנון, תורמת רבות להרגשת הביטחון העצמי. מבחינה זו, אפשר לומר שכולנו, מפקדים וחיילים, משחקים אותה ראש גדול".

כור ההיתוך הכי יעיל

על השולחן באוהל היה מונח עיתון ערב, ובו דיווח נרחב על הטיול השנתי של שיכבת י"ב מגימנסיה הרצליה בתל־אביב. חלק ממשתתפי הטיול השמיעו הצהרות גזעניות בוטות כנגד חבריהם לספסל הלימודים.

איתי, המ"פ, דוחה את התופעה בשאט נפש. "נכון שגם בצבא יש עימותים שמבצבצים מפעם לפעם על רקע תרבותי־עדתי", הוא אומר, "אך באופיו של הצבא מובנה גם הפיתרון של פיוס ושל שותפות. המסגרת השריונאית והעומס באימונים ובפעילות המיבצעית, מחייבים שיתוף פעולה כן ואמיתי. צורך זה יוצר קירבה בין חיילים שבאו מרקעים שונים, עדתיים, חברתיים־כלכליים ודתיים גם יחד".

מולי, מ"מ: "יש דברים שעברו בירושה מהדור הקודם, ועדיין מושרשים עמוק בחברה הישראלית. עד היום אפשר לשמוע ביטוי כמו 'לדפוק את השחורים'. אני בטוח שילדיי כבר לא ידברו ככה".

גידי, שמתייחס בחיוך לצבע עורו השחור, חושב שמוטב לא להגיב להתגרויות גזעניות. ברק מתפרץ: "מה לא להגיב? ועוד איך להגיב! אסור לאפשר התפתחות של תרבות דיבור גזענית".

אולג נוטה להסכים, בהסתייגות קלה: "אסור לעבור על זה בשתיקה, אבל צריך להשתדל שהתגובה תרגיע ולא תגרור עוד אלימות".

חיילי פלוגת להב, המייצגים את כל גווני הקשת העדתית, החברתית והפוליטית, הם עוד הוכחה חיה לכך, שצה"ל הוא כור ההיתוך היעיל והפעיל ביותר, דבק חברתי מעולה. ולא פחות חשוב, הם לוחמים. "תכתוב, אנחנו הפלוגה הכי טובה בחטיבה!" הם מצהירים ומישהו ממהר לתקן, "הכי טובה בצה"ל!"

גידי (מימין), ברק ושמעון מעיינים בביטאון "שריון". כור ההיתוך הישראלי

יום לימודים ארוך בג'וליס

במיתקן האימונים החד־יומי של חיל השריון, מנצלים כל דקה. איש המילואים מגיע בבוקר, עולה על מדים ונכנס מייד לכיתת הלימוד ומשם למיתקני האימון המתקדמים. הרוב יוצא משם עם טעם של עוד

סגן מיכל ינאי *

קראו לך לשירות מילואים חד־יומי, ואתה שואל את עצמך: מה כבר אפשר להספיק ביום אחד? סגל ההדרכה והאימון במיתקן החד־יומי בג'וליס, יוכיח לך שלא מעט. סגן עופר, מ"מ במילואים, לא ראה טנקים מזה שנה וחצי. בחלוף מחצית מיום האימון – הוא כבר השתכנע. "ללא ספק זה מוסיף, מזכיר לי הרבה דברים שהספקתי לשכוח". ב־1986, לאחר שבית־הספר לשריון הועתק לדרום הנגב, הוקם בג'וליס, דרומית לקריית מלאכי, המיתקן החד־יומי של חיל השריון, מיתקן בו מתאמנים אנשי מילואים של יחידות השדה. בימי שיגרה מתאמנים במיתקן אנשי מילואים, ובעיתות חירום – נקלטים ומתאמנים בו חוזרי חו"ל, במסגרות חד־יומיות ודו־יומיות. בנוסף, כפופה למפקד המיתקן יחידת ההסברה של השריון, אשר באתר לטרון.

בכל משרד וכיתה מתנוססת מטרת המיתקן: **שימור ושיפור הרמה המקצועית של חיילים ומפקדים ביחידות מילואים, תוך שילוב אימון יחידות סדירות לפי היכולת.**

על היישום מופקד סגל ההדרכה – קצינים וקצינות מיחידות השדה, מדריכות שריון, תותחנים והנדסה ומפקדים. "שילוב מפקדים המגיעים מהשטח ואיכות ההדרכה של המדריכות, תורם למקצועיות האימון", אומר מפקד המיתקן, סא"ל **יגאל**, איש שריון.

מקצועיות עד הפסיק האחרון

"מקצועיות היא המוטו שלנו", אומר יגאל, ומספר על מסלול הקידום של המדריכים והמדריכות. המסלול מגדיר במדוייק את שלבי ההכשרה, ואת אופן העברת החומר בין "חופף" (מדריך ותיק) ל"נחפף" (מדריך מתחיל). הרווח כפול: המדריכים מתקדמים ומתוגמלים, רמת המקצועיות הגבוהה נשמרת.

"המדריכות יודעות עד כמה אני מקפיד על כל מילה, על כל הגדרה", אומר סא"ל יגאל ומייד יורה שאלה: "מאיה, מהו טווח קרבי?"

סמל **מאיה משאל**, מדריכת בק"ש (בקרת אש) בכירה במדור חש"ן, מדקלמת ללא היסוס את הגדרת "טווח קרבי", כלשונה בספר. גם היא, כמו המפקד שלה, מייחסת חשיבות עליונה למקצועיות. "השאיפה שלי כמדריכה היא להעמיק ולדעת מעבר לחומר אותו אני מעבירה בשיעור". התלמידים שלה הם אנשי שריון, חלקם למודי קרבות. איך הם מגיבים למראה מדריכה צעירה, שמבחינת גילה יכולה להיות אחותם הקטנה? "ישנם אלה שאומרים: 'מה את כבר יכולה ללמד אותנו?' אבל בסוף השיעור, אחרי שהם נוכחים לדעת שאני שולטת בחומר ומסוגלת לענות להם על כל שאלה, הם באים ואומרים 'כל הכבוד!'"

לאחר ביקור בשיעור בק"ש שמעבירה **ענת גוטמנוביץ** לקצינים ומפקדים, נותר לי רק להסכים עם מאיה (הנוכחת בכיתת הלימוד, כמדריכה בכירה, על־מנת לתת לאחר מכן משוב).

ענת עומדת במטר השאלות על מערכת בקרת האש, שתופעלה בטנקים עוד לפני שנולדה. כשהיא מגיעה להסבר על תיאום כוונות, מחדש לה אחד המפקדים פרט שלא כתוב בספרים. כשדיברנו על מקצועיות ציינה בפני מאיה: "כשנמצאים עם אנשי המילואים בטנק או בכיתה, לומדים מהם הרבה". סא"ל יגאל, שנלווה אלינו, מנצל את ההזדמנות להחלפת רשמים עם המפקדים־התלמידים, לתגובה מכלי ראשון על האימון. שלושה מפקדים חולקים שבחים למדריכות שלהם, מפקד אחד מציע להוסיף מכונת קפה.

לא מוותרים על מדים

אי־אפשר להתעלם מהאווירה במיתקן החד־יומי. לסטודנטים שבין חיילי המילואים, מזכיר המיתקן קמפוס לכל דבר. הכיתות והאמצעים נוחים ושמורים היטב. בחוץ, הנוף ירוק ונעים לעין.

תירגול תיאום כוונות

יום האימון מתחיל בבוקר, בהתייצבות אצל קצין הקישור ובחתימה על מדים. "לא מוותרים להם אפילו על הדברים הקטנים", אומרת מאיה בחיוך. הקליטה לא תמיד חלקה, לא כולם מגיעים בזמן. למרות זאת, משתדלים לקצר את התהליך ככל האפשר. "אנחנו לא רוצים שהמתאמנים יתעסקו עם מינהלה", אומר מפקד המיתקן.

את האימון מתכננים מראש עם מפקד הגדוד המתאמן. חלק מהנושאים קבוע, ביתרת הזמן יכול המפקד לבחור נושאים בהם הוא מעוניין להתמקד. במהלך השיחה עם מפקד המיתקן, נכנס המג"ד המתאמן. נכון שהכל מתוכנן ודופק כמו שעון, הוא אומר, אבל תוך כדי אימון נתגלו פערים גדולים ברמת הידע של האנשים בבק"ש. פרט לכך, לטענים יש זמן פנוי בלו"ז.

מה עושים? סא"ל יגאל שולף על־המקום פיתרון: הוא משנה את הרכב האימון, מוסיף למפקדים ולתותחנים שיעור העמקה בבק"ש ולטענים – אימון בעזרה ראשונה באמצעות תוכנת מחשב. "באימון כזה, שנעשה לעיתים רחוקות, בדרך כלל אחת לשנה, חשוב לנצל כל דקה", הוא אומר. "לכן אנחנו מקפידים לשמוע ולשפר תוך כדי האימון".

טנק משיק גשר מישר, במסגרת האימון

תכלס מסכם את האימון

האימון במיתקן מבוסס על שיעורים פרונטליים, הדגמות בכלים ושימוש באמצעי הדרכה ואימון מהמתקדמים בחיל. אחד מהם הוא ניווט באמצעות תקשורת לוויינים (GPS). ה**מטחון**, לדוגמה, הוא מאמן לרמה הטקטית למפקדים. גולת־הכותרת של האימון למפקדי הטנקים ולתותחנים הוא מאמן התותחנות **ספורט**, מתוצרת **רפא"ל**. המפקד והתותחן נכנסים לטנק שעליו מורכב מאמן, ומסכמים באמצעות סדרות ירי מדומות, את כל אשר למדו וריעננו במשך היום. לסמל **עירד מאיר**, מפקד מיתקן האימון, יש רק מילים טובות על השיטה. "זה תכלס מסכם את האימון. רוב המילואימניקים שאימנתי, מודעים לחשיבות האימון ומבקשים לעבור עוד סדרות. אחד מהם אמר לי: "עשר שנים לא יריתי. אחרי האימון הזה, אני כבר מסוגל להיכנס לטנק ולהפעיל את מערכות בקרת האש".

מעמדת המאמן, אנחנו שואלים בקשר את איתן התותחן ואת אבי המט"ק, מה דעתם. גם הם מודים שהמאמן תורם רבות לשיפור המיומנות שלהם. "אנחנו לומדים לתפעל מערכת בק"ש חדשה, שלא היכרנו קודם לכן".

כל מג"ד רוצה צנ"ד

המיתקן מנוצל לאימונים נוספים, כמו הסבת יחידות מטנק אחד למישנהו וריענון של יחידות סדירות בנושאים מקצועיים.

לצד האימונים מתקיימים במיתקן קורסים והשתלמויות של מחלקת בטיחות, וכן כנסים חטיבתיים שונים, על־פי בקשת המח"טים בסדיר ובמילואים.

בשנים האחרונות עלה על מפת ההדרכה במיתקן מושג חדש: צנ"ד (צוות נייד), המורכב משתי מדריכות ומאמן **ספורט** אחד. השלושה מגיעים לגזרות התעסוקה המיבצעית וליחידות מחסני החירום (ימ"חים), מרכיבים את המערכת על טנק ומאמנים במשך מספר ימים את אנשי המילואים. צנ"ד כזה מגיע לכל מקום בו הוא נדרש.

"התגובות על הצנ"ד, גם של המדריכות וגם של מפקדי היחידות המתאמנים, טובות מאוד", אומר סמל עירד ומפקד המיתקן מוסיף: "אנחנו מקבלים פניות רבות ממג"דים, שרוצים להתאמן באמצעות צוות כזה, ומשתדלים, כמובן, להיענות לכולם".

ומשפט סיכום של סא"ל יגאל: "שיעור ההתייצבות של אנשי המילואים לאימונים, נמצא בקו עלייה משנה לשנה. בעצם הגעתו מבטא איש המילואים את שביעות־רצונו ואת האמון, שהוא רוחש למיתקן ולשיטה".

*** סגן מיכל ינאי משרתת כראש מדור פיתוח אמצעי הדרכה בתח"ש**

רב"ט ענבל, מדריכה ותיקה, מעבירה שיעור בנושא GPS בכיתה ובשטח

אימון הדדי בבאלי"ש

בסיס האימונים ליחידות השדה, מאמן ומכין את אנשי המילואים של חיל השריון לקראת לחימה בזמן אמת. שיתוף־הפעולה בין המילואימניקים וסגל המדריכים והחונכים, מלא ומפרה, לשביעות־רצון כל הצדדים

סג"מ הילה גבר *

טנק "מרכבה" מבצע מסלול צוות בבאלי"ש

במרכז שריון באלי"ש (בסיס אימונים ליחידות שדה) לא מבזבזים זמן. מייד עם הגעת גדוד המילואים לבסיס, הוא עובר תהליכי קליטה, חותם על ציוד, מאהל וטנקים ועוד באותו יום עובר "לבנת יסוד" (כלומר, שיעורי חובה הכוללים תירגולות יסוד בטנקים ובמקלעים, עם דגש על בטיחות). בסוף היום יוצאים לשטח ועושים מסלול צוות מעשי, שהוא בעצם תירגול בסיסי לריענון הזיכרון. למחרת, מתחיל האימון עצמו.

מרכז שריון באלי"ש מאמן ומכין למלחמה את כל יחידות חש"ן במילואים ואת כל יחידות ההנדסה במילואים ובסדיר עד רמת הגדוד. המרכז בנוי ממערכת חניכה, פירמידה שבראשה עומדים ראשי ענפים (המתפקדים כחונכים גדודיים), ומתחתם חונכים פלוגתיים בדרגת סגן. החונכים מסייעים לגדוד בשלושה תחומים:

בטיחות: החונכים מופקדים על נושא הבטיחות באימון, מתוך היכרות עם הנוהלים ועם השטח ובהתבסס על ניסיונם המצטבר.

לוגיסטיקה: הצטיידות במזון, מים, ערכות תאורה, זיווד טנקים, קשר ואפסנאות. בפועל, הם משמשים אנשי־קשר בין גדוד המילואים לבאלי"ש.

איכות האימון: החל מתידרוך מוקדם, סיכום תרגיל, רישום סדרות ירי, וכלה בניתוח שלבי מסלול צוות ועוד. אנשי מרכז שריון עורכים תחקיר ומחליטים על־פיו, אם יש צורך בתירגול נוסף. כן נכתבת תוכנית עבודה, המבוססת על הפקת לקחים מהטעויות שנעשו.

באופן כללי, התנאים בבאלי"ש מצויינים, אם זה באימונים בשטח, בחניכה או בהדרכה.

הסגל מקצועי ואיכותי ונהנה מכל האמצעים הדרושים, על־מנת להבטיח את הצלחת האימון.

מתוך המשוב שממלאים אנשי המילואים בסוף האימון, ניתן ללמוד שהם מעריכים את סגלי באלי"ש ומבינים את חשיבותם. מילואימניקים ותיקים אומרים, שהאימונים בבאלי"ש השתפרו והתייעלו מאוד בהשוואה לשנים קודמות. אלון, מפקד טנק במילואים, מסכים שהאימון חשוב ביותר.

"העובדה שאני לא בשירות סדיר, משפיעה על תיפקודי המקצועי", הוא אומר. "האימון בבאלי"ש מרענן את הזיכרון, משמר את רמת המקצועיות וגם מעדכן אותנו בשיפורים ובחידושים האחרונים בטנקאות".

בין אנשי המילואים לסגל המדריכים והחונכים יש שיתוף־פעולה מלא, כיוון שלשני הצדדים מטרות משותפות. המג"ד והמ"פים מבינים שהעבודה משולבת, והם מקבלים את דעתו של סגל באלי"ש בתחום האימון. אנשי המילואים מודעים לרמה המקצועית הגבוהה של באלי"ש, ולכן קל להם לקבל ביקורת והערות מקצועיות.

אלון, חונך במרכז: "רמת המעורבות של החונכים באימון באה לידי ביטוי בעיקר בתחום הבטיחות באימון, בתחום הלוגיסטי ובתחום המקצועי; שיעורי מדריכות או עצות הניתנות למ"פ, והם נכונים לקבל הערות מקצועיות. כחונך, אני נדרש להתייחס בכבוד למילואימניקים, וכן להיות מעודכן בחידושים, אם זה בתורת לחימה, או בבטיחות וכדומה".

התרגיל המסכם מתבצע בדרך כלל בשילוב ענפי הנדסה, חי"ר וחת"ם. הצורך לדמות את האימון לשדה הקרב, מחייב שילוב התרגיל עם ענפים אחרים.

דרור, רע"ן במרכז שריון: "אנחנו עושים כאן עבודה חשובה ביותר, משום שמדובר באימון אנשי מילואים, שהם עיקר הכוח הלוחם שלנו בעיתות מלחמה. למעשה, אנחנו מאמנים אותם ללחימה בזמן אמת. כללית, די נוח לעבוד איתם. הם מקבלים הכל, בתנאי שזה נשמע להם הגיוני וענייני. הפיקוד על אנשי מילואים שונה מהפיקוד על חיילים בסדיר. במילואים, ההנעה (מוטיבציה) היא מתוקף האישיות ולא מתוקף הסמכות. הם אנשים אחראיים ולכן העבודה איתם יעילה ומספקת".

ומסכם סגן מפקד המרכז: "איש המילואים שמגיע לאימון במרכז שריון, פוגש את צה"ל אחת לשנתיים, כפי שהוא משתקף דרך פעילותו של המרכז. אנו עושים כמיטב יכולתנו על־מנת שייפגש במערכת יעילה, מקצועית, מסודרת ובעלת מוטיבציה, הפועלת לניצול זמן מיטבי במהלך האימונים.

"המטרה שלנו היא להוציא מכאן יחידות כשירות יותר למשימותיהן בחירום. זה המיבחן האמיתי שלנו, ואנו עומדים בו בהצלחה שבוע אחרי שבוע, ללא הנחות וללא פשרות".

* סג"מ הילה גבר היא קצינת חינוך באלי"ש

מור בורכוביץ, מדריכה בסדיר, מעבירה שיעור לאנשי מילואים

התעשיה הצבאית
לישראל בע"מ (תעש)
תשלובת התחמושת

APAM - הושלם הכדור החסר

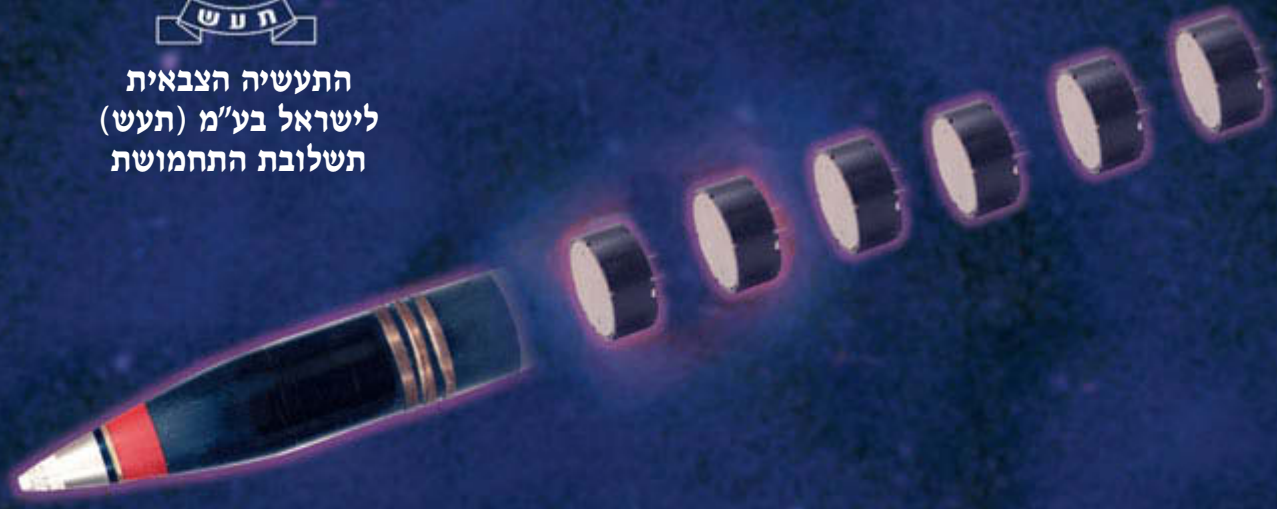

APAM כדור 105 מ"מ (ANTI-PERSONNEL/ANTI-MATERIEL) הינו כדור טנק מפיתוח חדשני של המעבדה המרכזית בתעש וצה"ל.

APAM הינו כדור משלים למשפחת כדורי הנ"ט המצויים בבטן הטנק.

כדור ה-APAM – כדור ייחודי המקנה קפיצת מדרגה ביכולת לוחמת הטנק נגד חי"ר בכלל, ונגד חוליות נ"ט בפרט.

APAM מבטיח פגיעה במטרות רכות, גם אם הן מצויות מאחורי מחסה, באמצעות תקיפה עילית.

הקלע נושא תת חימושים הנפלטים מעל המטרה והמתפוצצים באוויר תוך יצירת "שטיח רסס".

התשה שרואים משם, לא רואים מכאן

זייליי מעוז במיסדר. מאחור: טנק פטון בעמדה

ההתמודדות היום־יומית של צה"ל עם ההתשה, הניחה את הדעת. עם זאת, ישראל לקתה בעיוורון תפיסתי, בחוסר אסטרטגיה מדינית וצבאית יזומה וללא הבנה שמלחמת ההתשה המצרית היא הגשר שבין 67' למלחמה הבאה

תא"ל (מיל.) דב תמרי *

דיון מעמיק במלחמת ההתשה שבין מצריים לישראל, בחלוף כמעט שלושה עשורים, ראוי לו שיעשה בהקשר היסטורי. מכאן שגם המושג "לקחים" אינו רלוונטי, אלא במידה שאנו מסוגלים ללמוד מההיסטוריה. התייחסות למלחמה יוצאת־דופן זו מנקודת־מבט היסטורית, מחייבת השוואה בין הדרך בה תפסו מצריים וצבאה את מלחמת ההתשה, ובין זו של ישראל וצה"ל. ההשוואה ההיסטורית לא תעסוק בטקטיקות שנקטו בהן הצדדים בעימות הממושך, אלא דווקא בתפיסות וברעיונות, שהתפתחו אצל הצדדים ובדרך בה יושמו והשפיעו על ההתשה עצמה, על תוצאותיה ועל מלחמת יום הכיפורים.

כיצד נולדה מלחמת ההתשה ולאן הובילה? התשובה לשאלות אלו תשפוך אור גם על תפיסות הביטחון הלאומי של מצריים ושל ישראל, בתקופה שבין מלחמת ששת הימים למלחמת יום הכיפורים. אלה וגם אלה עברו זעזוע עמוק בעקבות המלחמה הבלתי־צפויה ביוני 67'.

נפתח בצד המצרי. תבוסת יוני 67' הביאה לשינוי ערכים כללי ביחסה של מצריים לסיכסוך הישראלי־ערבי. מצריים נאלצה לראשונה להציב את המאבק בישראל, בראש סדר־היום הלאומי, המיידי והעתידי כאחד. שכן, עד 67' לא היו הנושא הישראלי, שאלת ארץ־ישראל ופלסטין בראש מעייניה, אלא בהקשר של החתירה למעמדה כמנהיגת העולם הערבי.

מלחמת העצמאות ב־1948 נתפסה כירושת המישטר הקודם, ואילו ממיבצע קדש ב־56' יצאו נאצר ומישטרו עם הישג פוליטי מרשים. מצריים לא ראתה כל צורך דוחק לעלות את שאלת ישראל לראש סדר העדיפות הלאומי, במימדים הערביים של "חיסול הישות הציונית". במשך עשור היה נאצר שרוי במתח קשה, כשהוא מתמרן בין הצורך להימנע מעימות צבאי עם ישראל, לבין נשיאת נס המאבק בישראל כמנהיג העולם הערבי. המתח הזה, שניזון ממתחים בינו ליריביו בעולם הערבי, הלך וגבר, כפה עליו מחוייבות למאבק חריף בישראל, עד שהתפרץ ויצא משליטה ב־67', כשהשליט המצרי נגרר להימור צבאי, ממנו התאמץ להימנע עד אז.

המפלה הצבאית עירערה את מעמדה של מצריים לא רק מול ישראל, אלא בפני העולם הערבי, המעצמות והעולם כולו. מצריים כמו נמחקה מהמפה הפוליטית. במצב עניינים זה לא יכול היה נאצר 'לסגור עניין' עם ישראל באמצעות הסכם שלום, פירוז סיני והסדרי ביטחון כפויים, כפי שדרשה ישראל, לפחות עד ספטמבר 68'. שאם כן, היה המזרח התיכון כולו נאלץ לקבל עליו את תכתיב ההסדרים עם ישראל, מכוח עוצמתה הצבאית.

מכאן ואילך, מאבק בישראל היה הכרחי. השאלה הייתה איזה אופי יישא המאבק, לנוכח הנחיתות הצבאית המצרית. אחרי תקופת שיקום ראשוני של הצבא המצרי, החלו פעולות איבה נקודתיות נגד צה"ל במרחב התעלה, בהן הטבעת המשחתת "אילת" ותקריות נוספות, ששיאן באש ארטילרית מסיבית בחודשים ספטמבר ואוקטובר 68'.

ואכן, המצרים מייחסים את פתיחת ההתשה לספטמבר 68'. אפשר היה להיווכח כבר אז שמצריים נערכת לעימות קשה וממושך שמחירו גבוה. עדות לכך היה הפינוי ההדרגתי של כמעט מיליון אזרחים מערי התעלה, מפורט סעיד ועד לעיר סואץ והוויתור על זיקוק נפט בבתי הזיקוק.

מיבחן ליכולת העמידה

מכאן ואילך צריך להתבונן במלחמת ההתשה כפי שנתפסה בעיני המצרים, לא כאירוע שעמד בפני עצמו, למרות שנמשך כשנה ומחצה, אלא כחלק מתהליך מרתק.

לפני זמן לא רב הופעתי בפני סגל הוראה של האוניברסיטה לביטחון לאומי של ארצות־הברית בוושינגטון, ביחד עם גנרל מצרי, מוותיקי מלחמת ההתשה ומלחמת יום הכיפורים. הלה טען שאי־אפשר להסביר את מלחמת ההתשה במנותק מ"מלחמת אוקטובר". שכן, זו האחרונה כלל לא הייתה פורצת אלמלא מלחמת ההתשה. הדרך בה תפסו המצרים את ההתשה – וספק אם אנו הבנו זאת אז – הייתה מרובת רעיונות וקונספציות: לא נקבעה לה מטרה אולטימטיבית, כמקובל אצלנו בעולם החשיבה הטקטי, אלא מטרה המובילה תהליך שעיקרו – מאבק מזויין קשה וממושך בישראל. ההתשה נתפסה כמצע לחידוש הצבא המצרי, לשינוי יכולת הלחימה שלו, להענקת ביטחון עצמי לפרט ולקבוצה הצבאית, ביטחון שנרמס קשות במלחמת ששת הימים. ההתשה שימשה גם מכשיר לגיוס הפוטנציאל הכלכלי והחברתי של מצריים למלחמה עתידית: גודל הצבא הוכפל, חיילי חובה לא שוחררו בתום שירותם, וחיילי מילואים גוייסו ללא הגבלת זמן. היה זה מיבחן מוצלח ליכולת העמידה של המישטר המצרי והאומה כולה.

כאמור, המטרות של מלחמת ההתשה לא נקבעו מראש כחלוטות ומוחלטות, אלא השתנו במהלך הזמן, לאור המציאות המשתנה, למהלכים ולתגובות של צה"ל (שחלקם היו כואבים וקשים מאוד לצבא המצרי ולמצריים כולה), למעורבות של שתי המעצמות הגדולות דאז, רוסיה וארצות־הברית. אפשר לומר כי מצריים ניצלה את תקופת ההתשה ללימוד, לשינוי מטרות, לבניית יכולות, לפיתוח תפיסות חדשות ולנטישת אחרות שעבר זמנן. כאשר נראה היה לנאצר שההתשה מיצתה את עצמה – הסכים להפסקת אש.

ראוי לציין שהמאמץ, הצבאי והאזרחי כאחד, שהשקיעה מצריים בהתשה, היה עצום וגדול לאין שיעור מזה שהשקיעה ישראל. אולם ייחודו היה בכך שלא הוגבל לצורכי ההתשה בלבד, אלא לעתיד ולפיו, "מה שנלקח בכוח – יוחזר בכוח", כפי שניסח זאת נאצר. שני עניינים מהתחום הצבאי ראויים להארה. הראשון – ההתשה המצרית נוהלה מעמדה של מיגננה אסטרטגית; כמעט כל הצבא המצרי היה פרוס מהים התיכון לים האדום ולעומק רב, דבר שניטרל את יכולתה של ישראל להגיב על ההתשה במלחמה כוללת, או אפילו במערכה התקפית מוגבלת, שתוכל לכפות את סיום ההתשה.

השני – החדירות והפשיטות המצריות מזרחה לתעלה, בוצעו בתחילה על־ידי יחידות קומנדו, ובהמשך על־ידי חיילי היחידות הרגילות, שהגנו על קו התעלה. בכך נצבר ביטחון קרבי בקרב השורות, תהליך דומה לזה שהתחולל ביחידות צה"ל בתקופת פעולות התגמול, בשנים 1954/56.

הנה כי כן, ההתשה עבור מצריים הייתה גשר חד־כיווני, חיוני והכרחי, ממלחמת ששת הימים למלחמת אוקטובר 73'. בלעדיו, מלחמת יום הכיפורים כלל לא הייתה פורצת. הגשר האמור היה רעיוני, לא פחות מחומרי. מאזן ההתשה

בעיני המצרים לא היה סגירת חשבון, אלא תמריץ להמשך המאבק.

את ההתשה יזם נאצר והוא גם ש'אכל' את סבלותיה, ואילו את הובלת הישגיה אל 73' יש לזקוף לזכותו של סאדאת. זו הסיבה שהמצרים טוענים עד היום, כי את "מלחמת ההתשה" יש לשייך ל"מלחמת אוקטובר" ואין לראות בה תופעה העומדת בזכות עצמה.

ההתשה בצד הישראלי

ישראל מצאה עצמה אחרי יוני 67' במצב מוזר. מתחילת שנות ה־50' ועד ליוני 67' התגבשה תפיסת ביטחון, שהינחתה את בניית צה"ל ואת הכנתו למלחמה. עד אז היוותה מצריים, מהיותה מובילת העולם הערבי ובעלת הצבא הגדול והחזק ביותר, "איום קיומי" על ישראל. זה גם מה שהוביל את ישראל ליזום את המערכה בסיני ב־56'.

מושגים כמו "חוסר עומק אסטרטגי", "התרעה", "הרתעה", "מלחמה יזומה", "מלחמה מונעת", "הימנעות ממיגננה בשטח ישראל", "הכרעה צבאית מהירה במלחמה קצרה", "יכולת המחץ", ו"עליונות אווירית" – כל אלה ואחרים הרכיבו את תפיסת הביטחון הישראלית במשך כמעט שני עשורים. ואכן, מלחמת ששת הימים הצדיקה בעליל את תפיסת הביטחון, את מיבנה ואירגון הצבא ואת כושר הלחימה שלו, וכמובן את מרכזיותה של מצריים בתפיסה זו. ואז באה מלחמת ששת הימים וטרפה את הקלפים. צבאות ערב הובסו, הושג עומק אסטרטגי, אולם למרבה הפלא השתררה מבוכה קונספטואלית מתמשכת, שהסתתרה תחת מעטה הביטחון העצמי, תוצאת 67'. ממשלות ישראל לא קיבלו שום החלטה של ממש, למעט איחוד וסיפוח ירושלים ו"ההחלטה שלא להחליט" על גורל השטחים שנכבשו במלחמה. גם לא הוצעו למדינות הערביות המובסות הסדרים, שהיה להם סיכוי להיות בסיס רציני למשא־ומתן. כתוצאה מכך לא ניתנה לצה"ל שום הנחיה, בדבר הכוונה יזומה של התפתחות היחסים הפוליטיים והצבאיים עם הסביבה, למעט שמירה על הסטאטוס קוו.

במצב שהשתרר, אבד הכלח על חלק ממושגי תפיסת הביטחון הלאומי. עתה, משהיה עומק אסטרטגי – עדיין נותרה המיתקפה האסטרטגית האמצעי היחיד להכרעת המלחמה ולסיומה, ואילו המיגננה נותרה כמצב מישני שרצוי להימנע ממנו, כפי שהיה עד יוני 67'. מושגי המלחמה היזומה, המונעת, כמו גם המכה המקדימה, נותרו בעינם, למרות שהמציאות הפכה אותם לבלתי־רלוונטיים. המיגננה כמצב יסוד, אם תתרחש, תחייב מעבר למיתקפת־נגד, ובכך תוארך מן הסתם המלחמה, דבר שעלול היה להעמיד למיבחן את יכולת העמידה החומרית של ישראל וצבאה.

המציאות השתנתה בעליל ואילו תפיסת המציאות התנתקה ממנה, גם אצל ההנהגה הפוליטית וגם אצל ההנהגה הצבאית. וכך נגררנו למלחמת ההתשה, שמטרותיה הוגדרו כלהלן: לשמור על הסטאטוס קוו שקדם להתשה, לא לאבד שום שעל אדמה, להשקיע בה משאבים מוגבלים ככל שניתן ולהביא לסיומה בהקדם.

הגישה הכללית להתשה, מתחילתה ועד לסיומה, הייתה תגובתית. המצרים יזמו מהלכים ואנו הגבנו. על־פי־רוב, התגובות היו מוצלחות במישור

מקלחת בצמוד למעוז צה"ל בתעלה

הטקטי והאופרטיבי, אך לא במישור האסטרטגי. שכן, בזה האחרון אין מקום לתגובות אלא ליוזמות. הפשיטות לאורך עמק הנילוס בסתיו 68' (שעצרו את הירי המצרי למספר חודשים), ההקמה המהירה של המעוזים, כמחסה בפני העליונות הארטילרית המצרית, דבר שלא היה קיים בהוויה הצבאית עד אז, הפעלת חיל האוויר ביולי 69' כתגובה לכתישה הארטילרית המצרית, תקיפות העומק והעתקת העליונות האווירית לעורף של מצריים – כל אלה היו תגובות צבאיות שאיפשרו לצה"ל לעמוד בהתשה, מצד אחד, ולהתיש את המצרים, מצד שני.

המשאבים שהושקעו בהגנת קו התעלה בהתשה, היו מבוקרים ומצומצמים; מאות אחדות של חיילים במעוזים, פחות ממאה טנקים בתקופות השיא ושלושה עד ארבעה גדודי ארטילריה. גם ההשקעה ההנדסית והביצורית במעוזים לא הייתה כבדה מנשוא, במשק שיצא בתנופה מהמיתון הכלכלי של 66'.

בילבול בתפיסת ההגנה

בתקופה שבין מלחמת ששת הימים למלחמת יום הכיפורים, השתחררה החברה הישראלית מ"האיום הקיומי" לאור היכולת הצבאית כנגד עולם ערבי חמוש היטב, שאיים להשמידה. תחושת השיחרור הזו הביאה לירידה במרכזיותה של מצריים בהוויה הביטחונית והצבאית הישראלית. עקב כך, לא ניתנה הדעת לאפשרות הוצאתה של מצריים ממעגל העוינות לישראל באמצעות גבולות מוסכמים, פירוז עמוק ומעורבות בינלאומית.

במקום "גבול בינלאומי" התפתח המושג "גבול בן הגנה" (גבול שקל להגן עליו באמצעות כוחות צבא) – ומה יותר נוח ומבטיח מגבול/קו תעלת סואץ? וכאן, כמובן, הייתה ההחמצה החשיבתית: כאשר למדינה אחת יש גבול בן הגנה – הרי שלשכנתה אין גבול כזה, כל עוד לא הגיעו הצדדים היריבים להסדר פוליטי מוסכם. מדינה שנמנע ממנה גבול בן הגנה, חייבת לגייס את כל משאביה ולצאת למלחמה על־מנת להבטיח לעצמה גבול כזה. מכאן שאותו גבול בן הגנה לישראל היה הגורם למלחמת יום הכיפורים, לא מנע אותה וגם לא סיפק מענה צבאי סביר.

קו ההגנה בתעלה לא נולד במחשבה אסטרטגית תחילה, אלא התפתח כמענה שהיה הכרחי לכוחות הקטנים שהחזיקו את קו התעלה בהתשה, עקב עוצמת הארטילריה המצרית. מכאן ואילך השתרר בילבול של ממש בתפיסה הישראלית; נעשה ניסיון לחבר את הקו המבוצר שנועד להתשה, שעיקרה היו חילופי אש מוגבלים, עם מערכת המיגננה האסטרטגית של סיני, שלא עברה המשגה (קונספטואליזציה), כך שהמשענת הקונספטואלית היחידה שנותרה – הייתה המיתקפה אל מעבר לתעלת סואץ, להשמדת עיקר כוחו של הצבא המצרי.

הבילבול האמור עשוי להסביר לא מעט דברים, שהתרחשו אצלנו ערב אוקטובר 73' ובשלבי המלחמה הראשונים. לדוגמה: בעוד שבמהלך ההתשה התפתחה המיגננה האסטרטגית המצרית, והיא שהיוותה את הבסיס הקונספטואלי והחומרי המוצק למיתקפה ב־6 באוקטובר 73' – הרי שהמיגננה הישראלית צמחה על מושגים טקטיים, רובם מתחום ההתקפה והתקפות הנגד. החברה הישראלית וצה"ל אינם בנויים לעמוד במערכה ממושכת. התפיסה הביטחונית והצבאית הישראלית התבססה על יכולת המחץ והכרעת המערכה בזמן קצר. ההרתעה הישראלית נשענה על המסר הברור לאויביה, כי התשה (כמו פעולות

הפדאיון בתחילת שנות ה־50') יוצרת הסלמה שסופה מלחמה מונעת. והנה, דווקא כאשר היו בידי ישראל עומק אסטרטגי וגבולות בני הגנה – אבדה לה יכולת ההרתעה באמצעות האיום בהסלמה ובמלחמה. שכן, את מי בדיוק נתקוף בתגובה על ההתשה – את קהיר, רבת־עמון ודמשק?

אם לסכם את הצד הישראלי, הרי שההתמודדות היום־יומית עם ההתשה, הפיתרונות הטקטיים, מניעת השקעת משאבים גדולים וקיום לחץ פיזי לא מתון על מצריים – נעשו כהלכה. יחד עם זאת, הם לקו בעיוורון תפיסתי, בחוסר אסטרטגיה מדינית וצבאית יזומה וללא הבנה שמלחמת ההתשה המצרית היא הגשר שבין 67' למלחמה הבאה. לכן, כאשר הוסכם באוגוסט 70' לסיים את מלחמת ההתשה – הסתיים בצה"ל ובישראל פרק שנחתם כעומד בפני עצמו, כתופעה ייחודית אמנם, אבל ללא קשר לעתיד. היו אז בינינו כאלה ששייכו את מלחמת ההתשה למלחמת ששת הימים, כמי שחתמה את ההישג הצבאי של 67'. היינו זקוקים למלחמה קשה פי כמה, בדמות מלחמת יום הכיפורים, על־מנת להבין שכל מלחמה שאינה מובילה להסדר המקובל על שני הצדדים – תוביל בהכרח למלחמה הבאה.

המעורבות הרוסית

ולבסוף, נותר לברר עוד עניין אחד והוא – המעורבות הרוסית במלחמת ההתשה, והשלכותיה על מלחמת אוקטובר. מיד אחרי יוני 67' החלה ברית־המועצות לספק נשק למצריים ובכמויות גדולות, וכן לשלוח יועצים צבאיים ומדריכים. ואולם, רק במלחמת ההתשה נדלקו במימסד הצבאי הסובייטי נורות אדומות, עקב סידרה של אירועים קרביים בהם היו הרוסים מעורבים ישירות. הרוסים העריכו מחדש את מעורבותם ואת יכולת הצבא המצרי, והחליטו על מעורבות עמוקה מאוד בבניין יכולת ההגנה של מצריים, בראש ובראשונה בתחום ההגנה האווירית.

מכאן ואילך החל מאמץ ממושך ושיטתי, תחילתו תחת אש וסיומו ב־1972 (כאשר סאדאת פינה את היועצים הצבאיים הרוסים) לבנות את הצבא המצרי, לא רק להתשה אלא למלחמה כוללת. הלימוד היה ממושך, שיטתי ומדעי והצבא המצרי הפיק ממנו תועלת, שפירותיה ניכרים עד היום הזה. ההנהגה המצרית למדה שאסור לה להיכנס למלחמה ב"היתקלות", כפי שאכן קרה ב־48', ב־56' וב־67'.

בניגוד לישראל, יכולה מצריים להחליט שאין היא נגררת למלחמה ואינה מסתבכת בה, אם אינה מעוניינת בכך, ואם פניה למלחמה – היא חייבת להתכונן למלחמה מוגדרת בהקשר מוגדר, באופן שיטתי ויסודי. את זאת למדו המצרים מהרוסים במלחמת ההתשה ובעקבותיה, ויישמו זאת במלחמת יום הכיפורים. נראה שקונספציה זו שרירה וקיימת במצריים עד היום.

*** תא"ל דב תמרי היה מפקד חטיבת שריון 401 בשלהי מלחמת ההתשה. בתפקידו האחרון בצה"ל שימש כמפקד המיכללה לפיקוד ולמטה (פו"מ)**

פינוי לוחם פצוע מכוח הסיור

מלחמת ההתעצמות

התקופה שבין מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים, התאפיינה בהכפלת היקף סד"כ הטנקים ובשיפור משמעותי של איכותם המיבצעית והלוגיסטית, בהכנת תורת הלחימה ואמצעים לצליחה המוצלחת של תעלת סואץ, בקליטת אמצעים הנדסיים ובפעילות ביטחון שוטף במלחמת ההתשה

פטון M60A1 (למטה) וצנטוריון דיזל, טנקים מהדור החדש

אל"מ (מיל.) שאול נגר

ניצחונות הבזק במלחמת ששת הימים, התרחבות שטחי השליטה והגבולות הארוכים בשלוש החזיתות, חיזקו את המגמה של הרחבת חיל השריון ועוצמתו. מיגוון סוגי התותחים והתחמושות של ששת הימים, היה רחוק מלענות על צרכיו של החיל המודרני. ואכן, התותח המערבי 105 מ"מ **שריר** (התיקני בנאט"ו) הוצב כיעד של תותח אחיד לחיל השריון (בתצורה הבריטית בטנק ה**צנטוריון**, ובתצורה האמריקאית בטנקי ה**פטון** השונים). כל התותחים שמתחת ל־100 מ"מ הוצאו משירות פעיל.

במלחמת יום הכיפורים היו מרבית הטנקים – למעט טנקי **54/5**ז שלל וטנקי **שרמן** M51 בעלי תותח 105 מ"מ צרפתי (שהשמידו במלחמת יום הכיפורים כ־40 טנקי **62**ז בעלי תותח 115 מ"מ) – מצויידים בתותח 105 מ"מ **שריר**.

ראוי לציין כי העלייה הדרמטית בהיקף החיל, חייבה גיוס נרחב של כוח־אדם, החל מבסיס קליטה ומיון, עבור דרך הרחבת מסגרות ההכשרה בקורסי המפקדים וכלה בהסבה של מפקדים מחילות אחרים.

התותח האחיד מזה וההתבססות על טנקי **שוט** ו**מגח** מזה, אפשרו להתמקד בתורת התותחנות, בנתונים וביכולת של טנקים אלה ובתותח האחיד ותחמושתו. אגב, ערב ששת הימים עוד היה חשש כבד שמא תחמושתו של תותח ה־105 מ"מ לא תחדור את השריון של טנקי **54/5**ז, אך חשש זה נגוז באחת, כבר ביום הלחימה הראשון.

מרכיב שני בהתפתחות הטנקים היה חטיבת־הכוח דיזל קונטיננטל 750 כ"ס, שהותקנה לראשונה בטנקי M60. חטיבת־כוח זו הייתה היעד לאחידות בכל טנקי ה**שוט** וה**מגח**. ואכן, במלחמת יום הכיפורים הוסבו מרבית טנקי ה**שוט** ל**שוט קל** (קיצור של קונטיננטל) וכן גם טנקי ה**מגח** M48. לכך היתה השפעה ברוכה ומשמעותית הן בזמינות המיבצעית של הטנקים ובמשך הפעולה ללא תידלוק, והן על דרגי האספקה (דלק סולר בלבד) ועל האחזקה בדרג השדה ובדרגים העורפיים.

עוד לפני ששת הימים הושאלו מאנגליה שני טנקי **צ'יפטיין** בעלי תותח 120 מ"מ עם קנה מחורק, למטרות ניסויים בארץ. התותח הגדול, שהפגין עוצמת אש מרשימה, ושריונו המונוליטי של הטנק, היו שם דבר באותה עת. הניסויים הסתיימו זמן מה אחרי ששת הימים, והטנקים הוחזרו לבעליהם.

בחיל השריון הפיקו מסקנות ולקחים רבים בכל הנוגע למערכות ולמאפייני טנק העתיד, ורבים מהם יושמו לאחר מכן על־ידי מפתחיו הבריטים של ה**צ'יפטיין**. ואולם, ההגבלות שהטילה ממשלת בריטניה על מכירת נשק לישראל, עודדו את מהנדסי ומתכנני החיל להפשיל שרוולים, ולשרטט את קווי המיתאר של הטנק הישראלי הראשון. ערב יום הכיפורים הגיח לאוויר העולם אב־טיפוס ראשוני של **מרכבה סימן 1**; טנקים ראשונים נמסרו לחטיבה 7 בשנת 1979 וההמשך ידוע.

המיגון והצריחון

בששת הימים נראו ניצנים של טילי נ"ט, בדמות טילי **שמל** סובייטיים שהותקנו על ג'יפים. השפעתם על מהלכי המלחמה הייתה זניחה, והם לא היוו גורם מאיץ לפיתוח מיגון נוסף. טנקי ה**צנטוריון** היו היחידים בהם הוסיפו לוח שריון בעובי 40 מ"מ, על השיפוע העליון בחזית התובה. עיקר המאמץ הושקע בפיתוח היכולת ההתקפית.

ב־1973 לא היה עדיין בשום טנק בעולם שריון חדש ונוסף, לבד מהגוף המונוליטי של הטנק עצמו. אלא שהתפקיד המרכזי שמילאו טילי **סאגר** במלחמת יום הכיפורים, היפנה את הזרקור לנושא המיגון והאיץ את החיפושים אחר מענה הולם, הן בצה"ל, הן בצבאות העולם.

במלחמת ששת הימים שימש מקלע "0.5 כמקלע המפקד, בעוד המקלע המקביל היה 7.62 מ"מ. בטנקי M60A1 היה מקלע המפקד בצריחון גדול ומסורבל, עם כמות תחמושת תורנית מועטה. לאחר המלחמה יצאה דרישה של החיל להחלפתו במקלע אחיד 7.62 מ"מ **בראונינג** (כולל תחמושת אחידה) בצירוף כנת מקלע מתאימה עם מצבי ירי קרקעי ונ"מ. במקרה של תקלה במקלע המקביל, ניתן היה להתקין במקומו את המקלע השני.

ההנדסה של ההתשה

מלחמת ההתשה וקו הביצורים שנבנה לאורך התעלה, הצריכו מענה בתורת הלחימה של השריון. פותח ירי לטווחים קצרים מאוד (פחות מ־500 מטרים) ולמטרות קטנות במיוחד (חלון של בונקר, לדוגמה), שהצריך כינון מיוחד. מנגד, פותח ירי לטווחים ארוכים מאוד של כ־7 ק"מ אל בתי הזיקוק בעיר סואץ (בירי לטווחים ארוכים התנסה החיל עוד בשנים 5־1964, בקרבות עם הסורים ברמת הגולן).

בנוסף, ניתן מענה ללחימה במסגרות קטנות של זוג טנקים, או מחלקה בחבירה למעוזים ובלחימה במטרות לא אופייניות בסיוע רב של מקלעים.

מספרם הרב של הנפגעים במלחמת ההתשה,

סוגי הטנקים והתותחים בחיל השריון ערב המלחמות

ערב מלחמת ששת הימים 1967				ערב מלחמת יום הכיפורים 1973		
טנקים	תותחים	כמות		טנקים	תותחים	כמות
שרמן M-1	76.2 מ"מ	107		שרמן M-51	105 מ"מ צרפתי	341
שרמן M-50	75 מ"מ צרפתי	231		טירן 54/5-T	100 מ"מ+105 מ"מ	154
שרמן M-51	105 מ"מ צרפתי	177		פטון M60/M60A1	105 מ"מ	537
AMX-13	75 מ"מ צרפתי	189		צנטוריון דיזל	105 מ"מ	1000
צנטוריון בנזין	20 ליטראות + 105 מ"מ	293		פטון M48	105 מ"מ	
פטון M-48	90 מ"מ + 105 מ"מ	117		שרמן M50	75 מ"מ צרפתי	
סה"כ		1114		סה"כ		2032

מבוסס על ספרו של אלוף (מיל.) משה בר-כוכבא (בריל)

הביא לפיתוחו ולייצורו של טנק פינוי רפואי על בסיס מרכב של טנק **שרמן**. ההתחלה הייתה ביוזמה מקומית צנועה של סדנה גייסית, והמשכה בפיתוח מסודר של חיל החימוש. הטנק הותקן על בסיס שילדה של תותח מתנייע **שרמן** בעל מנוע קדומני, עם תא ירכתיים ובו מקום לארבע אלונקות וציוד רפואי.

בשלהי שנות ה־60' ולנוכח הקיפאון המדיני שהזין את מלחמת ההתשה, החל חיל השריון במציאת פיתרונות לצליחת מיכשולי מים משני סוגים: רחב (תעלת סואץ) וצר (נהר הירדן). דוברות וגשרים צפים, ש'כיכבו' במלחמת־העולם השנייה ולאחר מכן בתימרונים של נאט"ו ושל צבאות ברית וארשה, הפכו לפתע נושא 'חם' באמל"ח ובתורת הלחימה.

חיל השריון נרתם במלוא התנופה לפיתוח תורת הלחימה והאמצעים בתחום הצליחה והנחיתה, בשיתוף פעיל של חילות ההנדסה והחימוש וחיל הים ואגף האפסנאות (כיום, אגף טכנולוגיה ולוגיסטיקה). נמל הקישון, הכינרת והאגם של סכר הרואיפה בסיני, שימשו אתרי ניסוי.

לציון מיוחד ראויה ההתפתחות של ניוד דוברות ביבשה: בשלהי שנות ה־60' הוזמן הסגל הבכיר של השריון וההנדסה לנמל הקישון, לצפות בתרגיל של בניית דוברה ממספר מצופים, בסיוע מנוף אזרחי על זחלים. אך הקצב האיטי וההיצמדות לחוף לצורך הבנייה, היו שתי נקודות תורפה שחשפו את הדוברה ובוניה לאש האוייב. הפיתרון: בניית הדוברות הרחק מקו החוף, הסעתן אל אתר הצליחה והורדתן במהירות למים.

הניסיון הראשון נערך בשנת 1970, בבניית דוברה על היבשה בסיוע יעה אופני גדול שהוכשר כמנוף, וגרירתה על גחונה בעזרת ארבעה טנקים לאורך עשרות קילומטרים. בהמשך היו ניסיונות של ניוד על־גבי מגלשי מתכת מתחת לגחון, ניוד בסיוע קטעי זחל של טנק על גלגלי מרכוב שהוצמדו לדפנות הדוברה, ניוד בסיוע גלגלים גדולים של מטוסים שהוצמדו לצידי הדוברה ולבסוף – גרור מיוחד עם יצול שנגרר על־ידי טנק יחיד. גרור זה הוא ששימש לניוד הדוברות במלחמת יום הכיפורים.

בנוסף לדוברות רכש צה"ל מצרפת רכבי גישור אמפיביים מיוחדים, שנודעו בשם **תמסחים**. נערכו תירגולות רבות בצליחת מיכשולי מים, הן על יבש (במיתקן צאלים) והן במאגר סכר הרואיפה בסיני. בינואר 1972 התקיים תרגיל רב־חילי גדול במיתקן הסכר, במהלכו נבדקו שיטות הצליחה ותורת הלחימה.

לצד פיתוח הדוברות, נעשה ניסיון לשלב אותן עם טנקי גישור, שנקלטו בשלהי שנות ה־60'. ואכן, במלחמה עצמה היה שילוב של טנקי גישור עם גשר דוברות שנפגע.

בתחום המיקוש נפלו בידינו ערכות **נוכרי**, לפריצת נתיבים בשדה מוקשים לטנק הפורץ. אלה אומצו עד מהרה כציוד תיקני, שהותאם גם לטנקי **שוט** ו**מגח**. טנקי דחפור **שרמן** על בסיס פיתוח וייצור מקומי, וערכות דחפור M-9 לטנקי **מגח 6**, נקלטו גם הם.

היו גם ניסיונות לפתח מגוב לפינוי מוקשים על בסיס הזרועות של מערכת **נוכרי** שנדחפו מלפנים, וכן מערכת נגררת של גלגלי כבישה כבדים שנגררו מאחורי הטנק הדוחף **נוכרי**, ליצירת פירצה רצופה ברוחב מלא למעבר טנק.

ב־1969 התקיים מיבצע **רביב**, מיבצע נחיתה מוצלח ומפתיע, שכלל חצייה של מיפרץ סואץ בנחתות של חיל הים, ועליהן טנקי **55**-T ונגמ"שי שלל אמפיביים מסוג **50**-BTR. שיאו של המיבצע הייתה פשיטה משוריינת על מיתקנים שונים לאורך החוף המצרי.

סיכום:

התקופה שבין מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים, התאפיינה בהכפלת היקף סד"כ הטנקים ובשיפור משמעותי של איכותם המיבצעית (תותחי 105 מ"מ) והלוגיסטית (חטיבת־כוח דיזל קונטיננטל), בהכנת תורת הלחימה ואמצעים לצליחה המוצלחת של תעלת סואץ, בקליטת אמצעים הנדסיים (טנקי גישור, ערכות דחפור **ונוכרי**) ובפעילות ביטחון שוטף במלחמת ההתשה, ובפשיטות משוריינות בגבול הצפון (מיבצעי **קיתון** ו**קלחת**).

מלחמת יום הכיפורים תפסה את החיל בעיצומו של תהליך מודרניזציה והתעצמות. לאחריה, קיבלו מגמות ההתפתחות מימדים וכיוונים מעודכנים. על כך בהזדמנות אחרת.

שרמן M50 (מימין) ו־AMX13, שני טנקים מהדור של '67, שיצאו משירות

"לא הייתי שקט, אבל זה מה שמקובל לעשות"

משהו חורק בתהליך קבלת החלטות טקטיות של מפקדים בשדה-הקרב. כך העלה ניסוי מרתק, שנערך בין שתי קבוצות שונות – קציני שריון ותיכוניסטים ערב גיוסם. דווקא האחרונים הפגינו חשיבה מרעננת, מקורית ויצירתית

אריק קרמן *

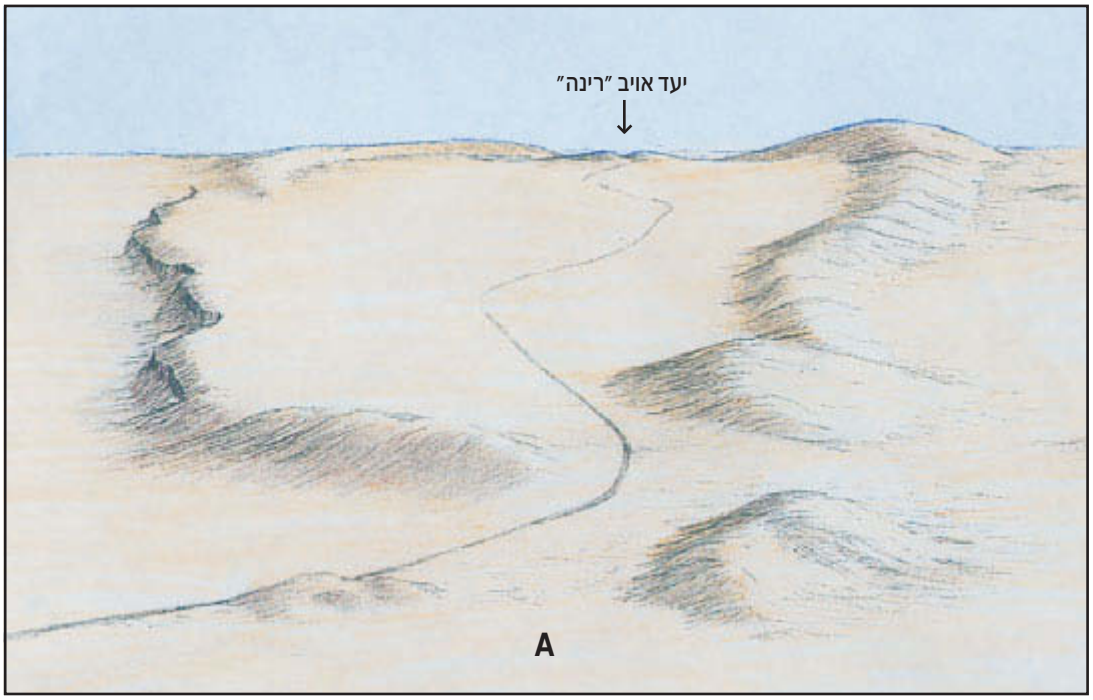

זירת הקרב - פני השטח, תלת-מימדי

אופי הלחימה של הכוחות המשוריינים, המתבטא בניידות וביכולת תימרון גבוהה, מקנה מישקל רב להחלטות הטקטיות של מפקד הכוח בשדה-הקרב.

הטקטיקה בשדה-הקרב הייתה, מאז ומתמיד, נושא דיון מרכזי בפורומים שונים. מעל חלק לא מבוטל מהדיונים ריחפה השאלה: עד כמה מצליחה המערכת הצה"לית להטמיע את הנושא בקרב מפקדים, מעבר לרמת הדיון האקדמי?

פעמים רבות מדי נוכחתי כיצד מפקדים מוכשרים, בתפקידי מג"ד ומעלה, מקבלים החלטות תמוהות הנוגדות כל היגיון טקטי. נוצר הרושם שהם נוטים להיצמד למסגרת התירגולות המקובלות, בלי קשר למציאות בשטח. בעקבות זאת החלטתי לערוך ניסוי, שנועד להשיג שתי מטרות:

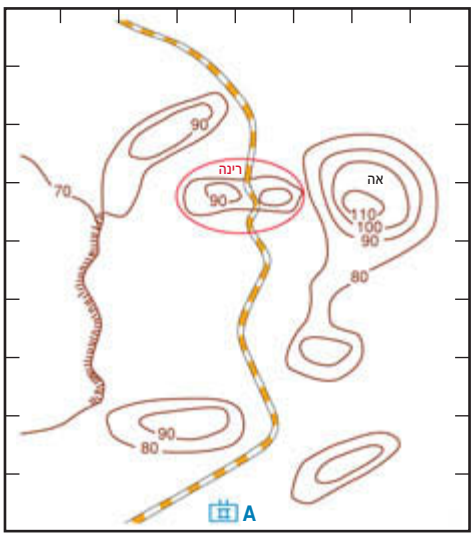

מפת זירת הקרב

א. לבחון יכולת מפקדים ברמות שונות לתכנן מהלכים טקטיים.

ב. לבדוק את השפעת המסגרת הצה"לית על איכות קבלת החלטות טקטיות אצל מפקדים.

הניסוי נערך על שתי קבוצות שונות. קבוצה אחת כללה קציני שריון בתפקידי מג"ד ומח"ט. קבוצה שנייה כללה תלמידי שמיניות לפני גיוסם, אוכלוסייה שלא עברה את מסלול ההכשרה והאימונים הצה"לי.

שתי הקבוצות נתבקשו להציע פיתרון טקטי לבעיית קרב זהה ברמת הגדוד, כאשר לתלמידי התיכון ניתן הסבר כללי על מיבנה ועקרונות הפעלת גדוד שריון. בעיית הקרב הוצגה למשתתפים בנפרד ובצורה אישית, כלהלן:

אתה מפקד גדוד שריון הכולל שלוש פלוגות טנקים ופלוגת חי"ר. אתה נמצא באיזור A (ראה

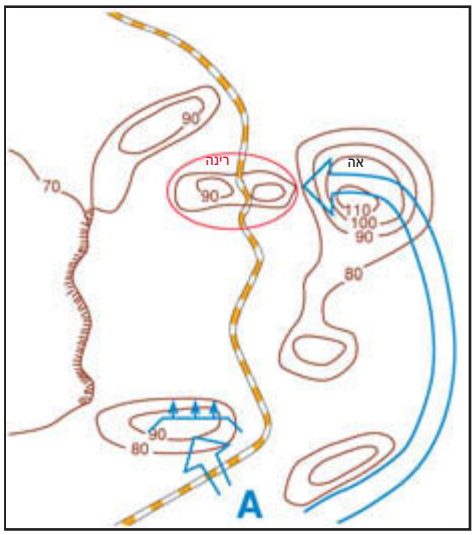

פיתרון קציני השריון

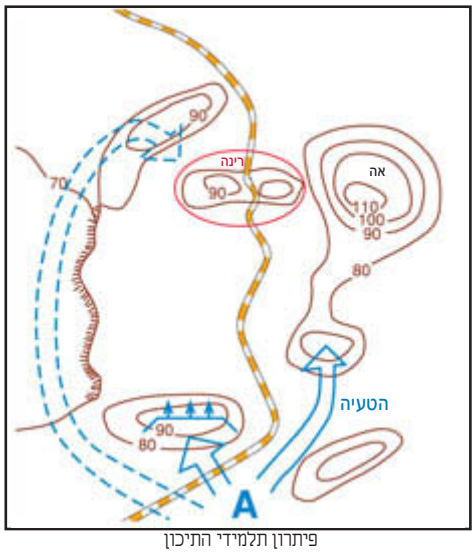

פיתרון תלמידי התיכון

מפת זירת הקרב). חמישה קילומטרים לפניך יש מערך אויב החוסם את הציר בכוח של פלוגת חי"ר עם נ"ט, המחופרת בעמדות על יעדי 'רינה'. בנוסף לכך, כוח של פלוגת טנקי אויב נמצא בקירבת היעד, אך מיקומו המדוייק אינו ידוע. המשימה שלך: לכבוש את היעד ולפתוח את הציר. כיצד תפעל?

תוצאת הניסוי הייתה מרתקת. **רוב התיכוניסטים ראו את הבעייה העיקרית בפלוגת טנקי האויב, אשר מיקומה אינו ידוע.** רובם הניעו כוח אחד כהטעיה, בניסיון לחשוף את טנקי האויב, והניעו כוח אחר בכיוון פחות צפוי, כדי להפתיע את האויב.

לעומתם, **מרבית הקצינים התעלמו מטנקי האויב, וראו ביעד הקרקעי את הבעיה העיקרית.** רובם הציבו חיפוי ותקפו באיגוף ימני דרך השטח השולט **אה**, ללא התחשבות בעובדה שפלוגת טנקי האויב מסוגלת לתפוס את השטח השולט לפניהם (ראה תרשימי פיתרון).

בהמשך, הוצג לכל משתתפי הניסוי מישחק צופי, שכלל מרכיבים דומים לבעיית הקרב:

אתה עומד בראש קבוצה של ששה נערים הנמצאת באיזור B (ראה תרשים). בלב המעגל שבראש הגבעה מתנוסס דגל. ליד המעגל סביב הדגל ניצב מגן אחד (אסור לו להיכנס למעגל). בנוסף לו, ישנם עוד שלושה מגינים המסתתרים בחורשה שבמורד הגבעה ומיקומם אינו ידוע (נגיעת יד של המגינים פוסלת את התוקפים). המשימה שלך: להשתלט על הדגל. כיצד תפעל?

במישחק הצופי השתנה לגמרי אופי הפיתרונות שהציעו הקצינים. רובם ראו את הבעיה העיקרית במגינים, שמיקומם אינו ידוע. הם הניעו כוח הטעיה, כדי למשוך את המגינים שבחורשה, והניעו כוח אחר בהסתר לכיוון הדגל.

"זה מה שמקובל לעשות"

לאחר פיתרון המישחק הצופי, נתבקשו הקצינים לחזור אל בעיית הקרב. הפעם נשאלו הקצינים היכן היו ממקמים את פלוגת טנקי האויב לו הם היו המגינים, ורובם ציינו את שטח **אה** השולט על המרחב. מדוע, אם כן, בחרו לתקוף דרך שטח זה, שלהערכתם נשלט על-ידי פלוגת טנקי האויב? מדוע לא חיפשו פיתרונות טקטיים אחרים, כפי שעשו במישחק הצופי?

להלן שלוש מהתשובות האופייניות שנתקבלו:

א. "בטעות לא לקחתי בחשבון את טנקי האויב".

ב. "במישחק קל יותר לבצע הטעיה, בעוד שבקרב זה מסוכן ולא נהוג לעשות זאת".

ג. "לא הייתי שקט, אבל זה מה שמקובל לעשות".

לסיכום ניתן לומר, כי מרבית השמיניסטים שהשתתפו בניסוי הוכיחו יכולת טובה במתן פיתרונות טקטיים, הן לבעיית הקרב והן למישחק הצופי. מרבית הקצינים שהשתתפו בניסוי הוכיחו יכולת טובה במתן פיתרונות טקטיים במישחק הצופי, ופחות מכך בבעיית הקרב.

מסקנה אפשרית מהניסוי: לקצינים בתפקידי מג"ד ומח"ט יש יכולת חשיבה טקטית, אותה הם נמנעים מלבטא בעת התמודדות עם בעיות קרב. בבואם לפתור בעיית קרב, רובם מוגבלים לחשיבה במסגרת קודים מוסכמים. כל משימה התקפית מזוהה על ידם, כתירגולת של הצבת רתק ותקיפה באיגוף דרך שטח שולט.

הדברים שאמרו הקצינים במהלך הניסוי, מחזקים את ההשערה כי הסביבה בה התחנכו ובה הם פועלים (קרי, המערכת הצה"לית) אינה מעודדת את החשיבה הטקטית ואולי אף מדכאת את יכולת החשיבה הטבעית שלהם.

השאלה העולה מהניסוי: האם להסתפק במצב הקיים, לפיו מג"דים ומעלה פועלים ברמה של תירגולות וטכניקות קרביות עליהן חונכו כקצינים זוטרים, או אולי לאפשר להם מרחב פעולה רחב יותר, לקבלת החלטות טקטיות על-פי הבנתם? בדבר אחד אין ספק: שינוי המצב הקיים, מחייב שינוי תפיסה בהכשרת המפקדים.

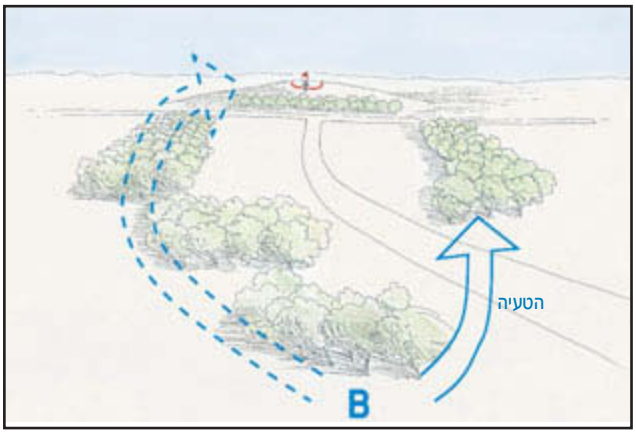

פיתרון המישחק הצופי

*** אריק קרמן עבד 15 שנים כמומחה לפיתוח הדרכה במחלקת הדרכה בצה"ל**

עין על הכוונת

פיתוחה של כוונת מפקד שהשליטה בה תהיה חשמלית ולא מכנית, הושלם באחרונה. הכוונת נוסתה בהצלחה ומקנה למפקד שליטה טובה יותר בטנק ובמה שקורה מחוצה לו

סגן אלעד ברקאי *

כוונת מפקד בז. החלק הצבוע חום הוא החלק הבולט מחוץ לטנק

"כוונת מפקד בז" מהווה קפיצת מדרגה בתחום כוונות מפקד בטנקי צה"ל. בעקבות הכנסת מערכת בקרת צריח חשמלית (לעומת הידראולית) לטנק **מרכבה סימן 3**, החל פיתוח של כוונת מפקד שהשליטה בה תהיה חשמלית ולא מכנית. הפיתוח החל לפני כחמש שנים על-ידי חברת **אל-אופ**, והכוונת תוכננה לשמש תת-מערכת **לבז**, מערכת בקרת האש הטובה בעולם.

קפיצת המדרגה העיקרית מתבטאת בכך שכאשר מדף המפקד סגור או במצב חרך, יש למפקד שליטה טובה יותר בטנק ושליטה רבה יותר על גורמי חוץ: גורים, ארטילריה, חי"ר וכדומה.

הכוונת נוסתה בהצלחה במיתארי קרב שונים, בנסיעה ובתרגילים, מרמת הצוות ועד לתרגיל חטיבה, ובימים אלה החל שלב ההצטיידות וההתקנה שלה.

הכוונת ומערכותיה מאפשרות למפקד:

- לצפות מסביב לטנק, בהגבהה ובהנמכה, ללא צידוד הצריח וללא תלות בכוונת התותחן.
- לחפוף בלחיצת כפתור את צלב כוונת התותחן עם צלב כוונת המפקד, ברמת דיוק גבוהה.
- לכונן ולירות ברמת דיוק גבוהה, כאשר הטנק נייח או בתנועה, תוך שימוש במערכת בקרת האש.
- לכוון את תנועת הטנק, כאשר מדף המפקד סגור או במצב חרך.

מיבנה המערכת

כוונת המפקד מורכבת משלושה חלקים עיקריים:

1. **יחידת מכוון קו ראייה מפקד** – מנגנונים להנעת קו הראייה בצידוד והגבהה.
2. **"ברך יום מפקד"** – חלק המכיל אמצעים אופטיים ואלקטרוניים להעברת תמונה ותצוגות אל המפקד הצופה דרך הכוונת.
3. **מיכלול בקרה** – לפיקוח על פעולת הכוונת בעזרת כרטיסי בקרה ביחידת עיבוד אות (יע"א) ובכוונת.

יתרונות הכוונת

קפיצת המדרגה העיקרית בתיפעול הטנק בעקבות הכנסת הכוונת היא בלחימה כאשר מדף מפקד במצב חרך או כאשר מדף מפקד סגור.

האפשרויות החדשות שנפתחות בפני מפקד הטנק הן:

- הכוונת היא כוונת עצמאית ולכן, בזמן שהתותחן מכונן על מטרה או מחפש מטרה, המפקד יכול לחפש מטרה נוספת, לתקן אש לטנק שכן וכדומה. טנק שבעבר טיפל במטרה אחת בלבד, יכול עתה, בזכות הכוונת, לטפל בשתי מטרות שונות בו-זמנית.
- מכיוון שכוונת המפקד גבוהה מכוונת התותחן, ישנה אפשרות לעלות לעמדות תצפית גם כאשר מדף מפקד סגור או במצב חרך, אמנם גבוהות יותר מעמדות תצפית כאשר מדף מפקד פתוח, אבל עדיין אפשר להגיע לעמדה שהחלקים שיבלטו מעל לקו הרכס, יהיו הכוונת ושני המקלעים העליונים בלבד.

* **סגן ברקאי הוא מפקד מאגר ירי תותחים. היה קצין פרוייקט כוונת המפקד**

מיגון אקטיבי לטנקים

משקלו של הטנק המודרני, הממוגן והמאובזר בשלל מערכות חיוניות, מתקרב ל-70 טון, ועדיין אין בכך כדי לספק הגנה היקפית הולמת כנגד כל איומי הנ"ט הקיימים. הצורך במציאת דרך חדשה להגן על צוות הטנק ומערכותיו, הוליד את המיגון הפעיל, שיטת הגנה חדישה הנמצאת בשלבי פיתוח ראשוניים במספר צבאות בעולם

אל"מ (מיל.) שאול נגר

מן המפורסמות הוא, כי מיכשול שאיננו מוגן באש – קל לפריצה, חומה שאין עליה שומרים – תיבקע על נקלה, גדר שאינה מאובטחת – דינה כשדה פתוח. גם מיגון השריון של הטנק אינו יוצא מכלל זה, ובעתיד יהיה מאובטח כנגד כל חדירה. נשמע דימיוני? לא לאורך זמן. השריון של הטנק מגן על צוות הטנק ומערכותיו, אך בעצמו חשוף לפגיעות ללא הרף. התחמושות החדישות של תותחי הטנקים וטילי הנ"ט המשוכללים, מסוגלים לרוב להבקיע את שריון הטנק, למעט אולי איזורים מאוד מצומצמים בחזיתו. גם כאשר מדובר בפגיעה ולא בחדירה – ולא רבים יכולים להעיד על כך מניסיון אישי – סופג הטנק נזק ויוצא זמנית מכלל פעולה.

משקלו של הטנק המודרני, הממוגן והמאובזר בשלל מערכות חיוניות, מתקרב ל-70 טון, ועדיין אין בכך כדי לספק הגנה היקפית, וברמה הולמת, כנגד כל איומי הנ"ט המתפתחים והולכים. דומה שמתקרב הרגע בו לא יהיה מנוס מאימוץ דרך חדשה להגן על צוות הטנק ומערכותיו, אלא אם כן תתרחש פריצת-דרך של ממש בפיתוח של מיגון בליסטי.

בשנים האחרונות עובדים מומחי שריון במספר צבאות בעולם על פיתוח **מיגון פעיל** (אקטיבי), המיועד לנטרל את איומי הנ"ט השונים. האם זה אפשרי ומה סיכויי ההצלחה? מיכלול אמצעי המיגון וההישרדות צריכים לעמוד בשלושה שלבים מקדימים:

א. הימנעות מגילוי על-ידי האויב. זאת, על-ידי צבעי הסוואה יעילים, צבע או ציפוי המקטין או מונע החזרת הד מכ"ם, הפחתת חתימה תרמית (שתצמצם את יכולת הגילוי במכשירי דימות תרמי), ולעתיד – בניית טנקים במימדים קטנים ועוד.

ב. מניעת ירי של האויב. לפי הכלל "הקם להורגך

מרכיבי הגנה אקטיבית על טנק T-80U

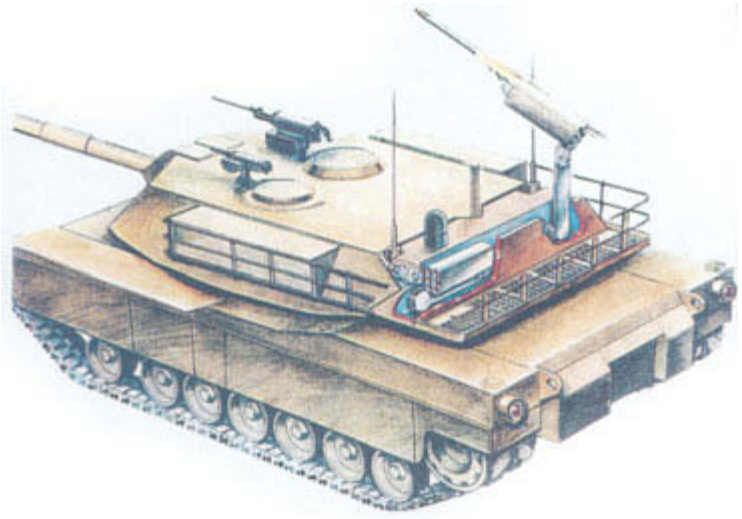

קונספט של משגר מיטענים נגד טילי נ"ט, המותקן בחלקו האחורי של הצריח

שבש אלקטרואופטי מתוצרת CP הצרפתית, המותקן בצידי השיריונית (מסומן בעיגול)

– השכם להורגו". מדובר בשיכלול מערכות הטנק ובתירגולות, שיאפשרו לצוות להיות ראשון בגילוי, ראשון בירי וראשון בפגיעה והשמדה.

ג. מניעת היפגעות במקרה של ירי. הירי אל הטנק בא ממקורות שונים: מיגון טילי נ"ט המכוונים ידנית, מונחי קו ראייה, מתבייתים וכדומה, או קלעים ופגזי טנקים שהם למעשה בעלי תכונת "שגר ושכח". מרבית טילי הנ"ט הקיימים בעולם עדיין זקוקים למיכלול הכוונת (של המשגר) בפעולה עד להגעתם למטרה, ורק מיעוטם מתבייתים על המטרה באופן עצמאי. כל הטילים זקוקים בכל רגע נתון לקו ראייה בינם ובין המטרה, לאחר ששוגרו, ורובם תלוי בקשר כלשהו – אופטי, אופטרוני או אחר – בין גוף הטיל והמשגר.

כאן יכול צוות הטנק המתגונן לנקוט באמצעים ובשיטות,אשר יסתירו אותו מפני הטיל התוקף, ישבשו את מעופו או לבסוף ישמידו את הקלע או הטיל התוקף, זמן קצר ביותר לפני פגיעתו הצפויה ובמרחק קטן מהטנק המתגונן. שיטת הגנה זו, שנועדה למנוע פגיעה, נקראת **הגנה פעילה (אקטיבית)**.

להגנה זו נחוצים שלושה מרכיבים:

א. גילוי האיום: על-מנת לפעול נגד קלע או טיל מסויים, יש לגלות את הכיוון ממנו שוגר ואת ריחוקו מהטנק המתגונן (כדי לחשב את זמן פגיעתו המשוער). הגילוי חייב להיות היקפי ולכסות גם תחום הגבהה מוגדר בכל היקף הטנק. מערכת הגילוי חייבת לחשב במדוייק את זמן הגעת האיום, כדי לתזמן את אמצעי-הנגד המתאים.

ב. אמצעי-הנגד. מיועד לסכל את הפגיעה על-ידי הסטרה או הונאה, על-ידי השמדה פיזית של האיום, במרחק מה מן הטנק.

ג. יחידת השליטה והבקרה, הפוקדת על אמצעי-הנגד לפעול בזמן המתאים (הנמדד בשניות ספורות) ובכיוון המתאים.

גילוי האיום

גילוי האיום מתבסס על גילוי חתימה כלשהי שלו. הגילוי חייב להיעשות בטווח כזה המותיר בידי צוות הטנק שהות לעבד נתונים ולהפעיל את אמצעי-הנגד בפרק-זמן יעיל. לדוגמה: גילוי טיל נ"ט שמהירותו הממוצעת היא כ-200 מטר בשנייה, בטווח של 1000 מטר מהטנק, מותיר כחמש שניות בלבד לכל תהליך עיבוד הנתונים והתגובה (קלע או פגז של טנק, עובר מרחק כזה בפחות משנייה אחת!).

כשמדובר בטיל נ"ט, אפשר לגלות אותו על-פי חתימת מכ"ם או חתימת חום. שימוש במכ"ם יעיל תמיד לצרכי הגילוי, אך הוא עצמו מהווה מקור קרינה הניתנת לגילוי ולביות של סוגי חימוש שונים אל הטנק המתגונן.

גילוי על-פי חתימת חום, כגון קרינת אור תת-אדום (א"א), הוא גילוי ללא פליטת קרינה מהטנק המתגונן ויש לכך יתרונות. עם זאת, לא כל טיל נ"ט ניתן לגילוי על-פי חתימת חום, או בטווח כזה המותיר די זמן לתגובת הנגד.

טילי נ"ט שכיחים עפים במהירות תת-קולית (100–250 מטר בשנייה). לעומת זאת, קלעים ופגזים של תותחי טנקים טסים במהירות של 1000–1700 מטר בשנייה!

אמצעי-הנגד

אמצעי-הנגד מותאם, כאמור, לסוג האיום. כשמדובר בטיל נ"ט מהדור הישן, המשוגר ידנית, די במיסוך עשן לעבר הגיזרה שממנה שוגר, כדי למנוע מהטילן את המשך הניהוג והטיל יאבד ולא יפגע בטנק המתגונן. לשם כך דרוש מנגנון המסוגל לירות עשן לכיוון הרצוי ובזמן קצר, וכן עשן מסוג המתפתח במהירות הדרושה.

ואולם, גם במצב זה לא מובטח סיכול הפגיעה בכל התנאים. לדוגמה: עשן רגיל אינו מסוגל למסך את מסלול מעופו של טיל, המצוייד בכוונת תרמית (כזו הפועלת באור תת-אדום).

טיל המונהג אוטומטית לאורך קו ראייה, מקיים קשר חד-סיטרי או דו-סיטרי עם הכוונת שבמשגר. במקרה כזה ניתן לשגר אותות אלקטרוניים או אלקטרו-אופטיים אל הכוונת, כדי להטעותה או לשבש את הקשר שבינה ובין הטיל. בכך מושגת הטייה של הטיל ממסלולו המקורי. גם לפעולה זו נדרש טווח זמן מינימלי, הנלקח בחשבון ברצף האירועים.

כאשר מדובר בהגנה מפני תחמושת טנקים, המצב קשה יותר, וזאת משתי סיבות: פרק-הזמן הקצר מאוד עד הגעתו המשוערת של הקלע, והיעדר יכולת להסיט אותו ממסלולו על-ידי אותות אלקטרוניים או אלקטרו-אופטיים, לאחר שעזב את קנה התותח. במצב זה – וגם כלפי טילי נ"ט שכנגדם לא הועילו 'תרופות' אחרות, דרושה השמדה פיזית של האיום בטרם יפגע בטנק.

אמצעי כזה מחייב ירי ראש קרבי (רש"ק) נגדי כלשהו, כנגד האיום, אשר יביא להשמדתו, או לפחות לשיבוש פעולתו. לדוגמה, ירי נגדי של קלע או מיטען רסיסים, כדי לפגוע ברש"ק של טילי נ"ט, או כדי להטות קלע קינטי. מיותר לציין, כי שיגור רש"ק נגדי מחייב דיוק גבוה במיוחד ותיזמון מדוייק בתכלית, עד רגע הגעת האיום לנקודת המיפגש. ראוי להבהיר עוד שני מושגים הקשורים בהגנה פעילה:

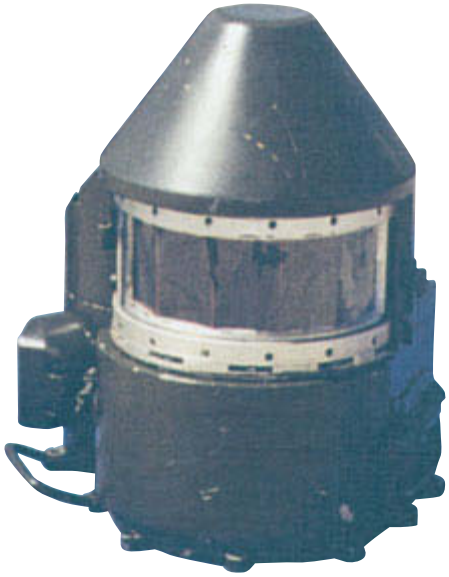

שבש טילי נ"ט מתוצרת ישראל

א. **הגנה רכה** (SOFT KILL): תגובה הכוללת אמצעים ושיטות שאינם משמידים פיזית את החימוש התוקף, לדוגמה מסך עשן להסתרה, או אמצעי שיבוש אלקטרוני.
ב. **הגנה קשה** (HARD KILL): תגובה המשלבת גם אמצעי להשמדה פיזית של החימוש התוקף.

יחידת השליטה והבקרה

יחידה זו, שהיא ביסודה תיבת אלקטרוניקה עם פקדים ומחוונים שונים, מפעילה את מערכת הגילוי, מעבדת את נתוני הגילוי ומחליטה איזה מאמצעי-הנגד להפעיל, באיזה כיוון ובאיזה תיזמון. בגלל פרקי-הזמן הקצרים הכרוכים בהתגוננות זו, המערכת צריכה לפעול, כמעט תמיד, באורח אוטומטי, אף כי אפשר שיהיו לה מצבי פעולה ידנית לנסיבות מסויימות.

מה צופן העתיד?

המיגון הפעיל נמצא בשלב עוברי יחסית. אמנם, פה ושם ניתן למצוא מערכות של 'הגנה רכה' במספר טנקים בעולם, אך המערכות הרציניות, הכוללות גם מרכיבי 'הגנה קשה', עודן בשלבי פיתוח בצבאות המתקדמים.
האם יבטל המיגון הפעיל את הצורך בחליפת מיגון בליסטי? למיגון הפעיל יתרונות ברורים: משקלו זעום ביחס למשקלה של חליפת מיגון בליסטי, והוא מסוגל לכסות באותה יעילות את כל היקף הטנק ואת השטחים העיליים שלו. עם זאת, יש לו גם מגרעות:
רכיביו החיצוניים זקוקים בעצמם למיגון פיזי כנגד קליעי נשק קל, רסיסי ארטילריה ועוד סוגי חימוש נפוצים, כגון קליעי תותחים קלים.

המערכת עתירת רכיבי אלקטרוניקה ואולי אף אלקטרו-אופטיקה הפולטים קרינה, ומן הסתם יהיו חשופים בעצמם לשיבוש. במילים אחרות, בהחלט צפוי להתפתח ענף של אנטי מיגון פעיל, ועוד לא דיברנו על המחירים...
חשוב לציין, כי גם כאשר יש מרכיב של 'הגנה קשה', הרי מדובר בעצם בתחמושת שדרוש מלאי ממנה בתוך הטנק או מחוצה לו, לצורך טעינה חוזרת. זאת ועוד, כדי שהמערכת תהיה יעילה, חשוב שיתאפשר להפעילה מספר פעמים לפני מילוי מחדש של תחמושת מהדרג הלוגיסטי.
שאלה נוספת היא רמת האמינות. אם תושג בפיתוח ובייצור אמינות גבוהה מאוד, עשוי אופיו של המיגון הבליסטי להשתנות, אך ספק אם ייעלם כליל. הנה לדוגמה תרחיש אפשרי: המיגון הפעיל, הכולל מרכיב של 'הגנה קשה', מונע פגיעה או משמיד את כל טילי הנ"ט, לרבות אלה המשוגרים ממסוקים ומכיוונים שונים, ביעילות רבה, אך עדיין מתקשה לפעול כנגד חודרנים קינטיים של תותחי הטנקים, או שמרכיב זה של ההגנה הקשה יקר מאוד. במקרה זה ייתכן כי ההגנה הפעילה תתמקד ותתמחה בהשמדת טילי נ"ט ותבטיח הגנה, ואילו המיגון הבליסטי יתמקד בהגנה מפני חודרנים קינטיים, ובעיקר בקידמת הטנק.

הקרב מאחורי הקלעים

איזה סוגי כדורים נוספים יהיו בבטן הטנק לצד כדור הח"ש-חץ? הנטייה היא ללכת על סוג כדור אחד

סא"ל (מיל.) רפי רובין *

מטרות רכות וחצי קשות אותן אמור "הכדור השני" להשמיד

למי מכדורי הטנק שמורה זכות הבכורה? בשלב זה, אין עוררין על כך שהתואר והמעמד שייכים לכדור הקינטי חודר השריון – **ח"ש מסוג חץ** מיוצב סנפירים (APFSDS). זה הכדור המקנה לטנק את זכות הקיום בשדה הקרב, בהבטיחו סיכויי השמדה גבוהים של טנקי אוייב. לפיכך, מהווה כדור הח"ש-חץ מרכיב מהותי ומרכזי בעוצמת האש של עוצבות השריון.

יתירה מזו, נראה שהכדור הקינטי ישמור על מקומו בראש גם בשני העשורים הבאים, כל עוד לא יופיע בזירה בתפוצה רחבה סוג מיגון חדש, שיאיים על הבכורה. למעשה, ניצנים ראשונים כבר נראים בשטח, בדמות מיגון אנטי-קינטי, ריאקטיבי ואף אקטיבי.

פני הדברים שונים לחלוטין באשר לזהותו ולמעמדו של "הכדור השני" בבטן הטנק, שעשוי להיחשב גם מישני בחשיבותו. ישנם מספר כדורים מסורתיים שנועדו להשלים את הח"ש-חץ בבטן הטנק:

כדור המעיך (HESH) – איבד סופית את מקומו ככדור נפיץ בעל יכולת חדירת שריון, עם הופעת השריון השיכבתי כטכנולוגיה מקובלת במיגון הטנק. בצבאות ספורים ממשיכים להצטייד בו ככדור נפיץ מיבצעי.

כדור נגד-אדם (פלשט APERS) – כדור ייעודי, המוגבל למשימות מיוחדות.

כדור החלול (HEAT) – בשמו המקצועי נ"ט נפיץ (והנחשב לרב-תכליתי). גם מעמדו של זה מתערער לנוכח תפוצתם ההולכת וגדלה של המיגונים הריאקטיביים, לצד המיגון המרוכב, בטנקים המודרניים. מיגונים אלה פוגעים משמעותית ביעילותו של המיטען החלול. חרף יעילותו המוגבלת, ובאין תחליף טוב יותר, נותר הכדור החלול במרבית הצבאות כ"כדור השני" בחשיבותו בבטן הטנק.

שלושת הכדורים הנ"ל הם בעלי יעילות נ"ט מוגבלת ואינם נותנים מענה לאיומים נוספים, שמשקלם בשדה הקרב הולך וגדל, כגון חי"ר ומסוקי-קרב החמושים בטילי נ"ט מתקדמים.

הניסיונות המתמשכים של גופי המחקר והפיתוח להיענות ל'דרישה' השריונאית המסורתית – "להקנות לכל כדור טנק שבפיתוח גם יכולת נ"ט סבירה" (ולהופכו בכך לרב-תכליתי) – נתקלים בקשיים טכנולוגיים. מה שמעורר את השאלה העקרונית: האם בבטן הטנק ישולב כדור שני מסוג מסויים אחד בלבד, ובמידה וכן – האם הקניית יעילות נ"ט לכדור זה, הינה תנאי בל יעבור? במקביל, יש לתת מענה יסודי לשאלה נוספת: מול אלו איומים נדרש 'הכדור השני' להתמודד, ומהו משקלו היחסי של כל איום?

מתברר, כי לכל צבא ולכל גורם האמון על גיבוש דרישות מיבצעיות (דמ"צ), דעה משלו בנושא זה. ככל הנראה, הם יהיו מוכנים להתפשר בנקודה אחת – מידת היעילות הנ"טית של "הכדור השני". זאת, בידיעה שיכולת זו ב"כדור השני" מכוונת למעשה לתרחישים מיבצעיים ייחודיים (בהם אזלו כדורי הח"ש-חץ).

בשלב זה אין תמימות-דעים בשאלה, אם להתבסס על סוג כדור שני יחיד, או להוסיף גם כדור משלים שלישי, ייעודי. יחד עם זאת, לאחרונה מסתמנת בעולם העדפה לתמהיל של שני סוגי כדורים בלבד, העדפה המשלבת גם שיקולים תקציביים, לוגיסטיים וכדומה, שאינם מיבצעיים צרופים.

שיקולים טכנולוגיים ותפיסות מיבצעיות שונות (בידיעת אילוץ נפח בטן טנק נתון ומוגבל), הובילו צבאות וגורמי פיתוח שונים להגדרת מיגוון פיתרונות, המתמודדים על "פלח בטן" זה.

השאלות העקרוניות הכרוכות בסוגיית "הכדור השני" בבטן הטנק, מחד, והפיתרונות הקיימים והעתידיים, מאידך, נועדו למקד תשומת-הלב בנושא עקרוני ואקטואלי. סקירה זו אינה מתיימרת

כדור APAM 105 מ"מ תוצרת ישראל

לתת תשובות לשאלות, אלא לספק חומר למחשבה לקוראים ולמשתמשים בהווה ובעבר. להלן מספר דוגמאות של כדורים חדשים יחסית, רובם רב-תכליתיים – חלקם כבר מיבצעיים, חלקם בשלבי פיתוח או בדיקות היתכנות:

1. חלול רב-תכליתי 120 מ"מ (HEAT-MP-T) **M830A1, תוצרת** ALLIANT **ארה"ב:**
אמור לשמש תחליף לכדור החלול המסורתי (M830). מהירות לוע גבוהה, מרעום קרבה, מיטען חלול ומעטפת הרסס של הראש הקרבי (רש"ק) – מקנים לכדור הן יכולת נגד מסוקים והן כושר חדירת נגמ"שים.
יחד עם זאת, כושר חדירת השריון נפגם משמעותית, נוכח הקטנת קוטר דו פנית מטען החלול (LINER). כדור זה הינו פגז הטנק היחיד, המסוגל להתמודד עם מסק"רים (מסוקי-קרב). ישנם גם 'כדורים חכמים' (וטילים משוגרי קנה) הנחשבים ליעילים נגד איום זה. STAFF (XM943) לדוגמה, שפותח בארה"ב (ולא הוכנס לשימוש), הוצג בשעתו כמענה יעיל לאיום המסק"רים. כדור זה, המצוייד במערכת הנחיה בתחום הגלים המילימטריים (גמ"מ), משמיד טנקים באמצעות חדירה לאיזורים היותר פגיעים שלהם (בתקיפה עילית).

2. נפיץ 120 מ"מ, MULTI-TARGET **(תוצרת** BOFORS-LIAB **שוודיה):**
כדור רב-תכליתי, יעיל נגד מטרות רכות וחצי קשות (יחידות חי"ר, משאיות ונגמ"שים). מתבסס על ראש קרבי של פצצת מרגמה 120 מ"מ, מצוייד במרעום מתקדם המקנה יכולת הקשה מיידית או מושהית, וזנב בעל סנפירים נשלפים (זנב ומערכת הנעה של חלולן, תוצרת תעש). יעילותו כנשק נגד-אדם מושגת באמצעות ייזום הרש"ק לאחר ניתורו מן הקרקע באיזור המטרה, באוויר – מעל המטרה. אגב, RHEINMETALL הגרמנית מפתחת כדור נפיץ דומה,

כדור חלול רב-תכליתי 120 מ"מ M830A1

המתואר כבעל רסס כיווני קדמי ואחורי.

3. 105 APAM **מ"מ (תוצרת תעש, ישראל):**
הכדור, שכינויו נגזר מייעודו (/ ANTI PERSONNEL ANTI MATERIEL), מקנה את יעילות הנ"א בדרך ייחודית: שישה תתי-חימוש גליליים נפלטים מגוף הקלע במהלך המעוף, בטווח הרצוי (טווח הנקבע מראש באמצעות מרעום-זמן אלקטרוני מתוצרת **רשף**). תתי-החימוש מתייזמים ומתפוצצים באוויר במירווחי-זמן שווים, ויוצרים "שטיח רסס מבוקר" ורחב-מימדים, הפוגע במטרה הרכה באמצעות תקיפה עילית. בדרך זו הכדור הופך להיות קטלני ביותר נגד חוליות נ"ט, גם כשהן מחופרות, או נמצאות מאחורי מחסה. הכדור, שפותח במשותף עם מערכת הביטחון, עשוי להקנות קפיצת מדרגה בעוצמת האש של הטנק הבודד ושל מסגרות שריון, ולהשלים את יכולת ההתמודדות עם מיגוון האיומים, מעבר למענה שנותנים כיום כדורי החי"ש-חץ והחלול.

4. כדור מודולרי AAMP-V **105 / 120 מ"מ (בבדיקת היתכנות בחברת** PRIMEX **ארה"ב).**
הגדרת הכדור (ADVANCED ANTI-MATERIEL/ PERSONNEL AND VEHICLE) מלמדת, כי כיוון הפיתוח מתיימר להציע כדור רב-תכליתי אמיתי: את הרש"ק/המרעום ניתן להחליף בדרג השדה, בהתאם למשימה המתוכננת. לכדור ארבעה ראשי קרב חליפיים – נגד אדם, נגד בונקרים, נגד מסוקים ונגד נגמ"שים (כולל כאלה המצויידים במיגון ריאקטיבי).

5. כדור נ"א – XM728 APERS **(בפיתוח בארה"ב):**
כדור **פלשט** 120 מ"מ, המיועד לשימוש ביחידות הצבא האמריקני המוצבות בדרום קוריאה. כדור זה יבוא במקום הכדור המקביל, מתוצרת **תעש**, החורג במימדיו מהמוגדר בדרישות המיבצעיות של צבא ארה"ב, ולפיכך מתקשה להיקלט כפיתרון ישים מן המדף.

*** סא"ל (מיל.) רפי רובין הוא מנהל תחום העסקים – תחמושת טנקים, בתעש.**

כדור נפיץ 120 מ"מ HE-T

שריון בכותרות

ליקט: סא"ל(מיל.) דני זאבי*

נגמ"ש מרוכב ושמו CAV

במענה לדרישת הפנטגון להובלה מהירה של רק"מ (רכב קרבי משוריין), לרבות בהיטס, תיכננה חברת **יונייטד דיפנס** האמריקנית נגמ"ש קל עשוי חומרים מרוכבים. הרכב, המכונה CAV (ראשי תיבות של COMPOSITE ARMOR VEHICLE, רכב קרבי מחומרים מרוכבים) כבר עובר סידרה של ניסויים ראשוניים בצבא ארה"ב. יש בו מקום לשני אנשי צוות ועוד שישה לוחמים.

משקל-היעד שהוגדר לנגמ"ש הינו כ-20 טון ערוך לקרב (בהשוואה לנגמ"שי **ברדלי**, שמשקלם עולה על 30 טון ומגביל מאוד את יבילותם האווירית). על-מנת לעמוד ביעד זה, נבנה הנגמ"ש מחומרים מרוכבים, בהם פיברגלאס, סיליקון קרביד, טיטניום, קבלר ו'חלת דבש'. רמות המיגון שנקבעו לנגמ"ש הן: עצירת כדור 30 מ"מ APDS בחזית, כדור 14.5 מ"מ בדפנות, פצצונות בגג ומיקוש בגחון.

תפיסת המיגון מאפשרת ביצוע תיקוני גוף בתנאי שדה: מסגר ברמת הפלוגה, או הגדוד, יהיה מסוגל להטליא ולתקן חורים שנגרמו מירי. התיקון מאפשר שמירה על רמת המיגון המקורית.

השימוש בחומרים המרוכבים מאפשר גם להקטין

CAV, הנגמ"ש המרוכב

משמעותית את חתימת הנגמ"ש, לפחות בתחום המכ"מ והאינפרה-אדום לסוגיו. בניסויים התברר גם, כי מיבנה הנגמ"ש עומד בהלם שנוצר מהפעלת צריחים עם מערכות נשק, לרבות תותח 105 מ"מ. נתונים נוספים: מנוע 550 כ"ס (יחס של 15 כ"ס לטון). מהירות מירבית: 65 קמ"ש. אורך: 6.25 מ', רוחב: 2.72 מ', גובה: 2.10 מ' ללא צריח, 2.55 מ' כולל צריח.

נכון לעכשיו, הבעיה העיקרית של CAV היא מחירו. להערכת מומחים, עלותו תהיה גבוהה בכ-40% מזו של נגמ"ש סטנדרטי.

ארה"ב ובריטניה מפתחות את רק"מ העתיד

חילות השדה של ארצות-הברית ובריטניה יקלטו בעוד כשבע שנים (החל משנת 2005) רק"מ סיור ולחימה חדיש, ASRV (ראשי תיבות של ARMORED SCOUT & RECONNAISSANCE VEHICLE). מהנדסים אמריקנים ובריטים עובדים במקביל על פרוייקט הפיתוח.

הרק"מ העתידי מתוכנן לפעול בכל שעות היממה, בכל מזג אוויר ובטווחי-זמן רצופים וממושכים. הוא ייבנה מחומרים מרוכבים שאמורים להבטיח משקל וחתימה נמוכים, יבילות אווירית, רמת מיגון גבוהה ועוד. ASRV יהיה משופע בחיישנים, בעל צללית נמוכה ו'חליפת' מיגון אקטיבי.

שתי קבוצות של תעשיות ביטחוניות מעורבות משתי המדינות, אמורות להגיש הצעות הכוללות

ASRV, הרק"מ האמריקני-בריטי המתוכנן. תרשים

את שלבי הפרוייקט ואת המיפרטים הטכנולוגיים. לוח-הזמנים מקציב כ-42 חודשים לגיבוש קונספט ולבניית דגמים (עלות שלב זה מוערכת בכ-190 מיליון דולר), ולאחריה עוד 52 חודשים לבניית עשרה אבי-טיפוס. פרק-זמן נוסף ייוחד לניסויים בשטח, ולאחריו תחל ההצטיידות (בכל מקרה, לא לפני שנת 2007). פוטנציאל ההצטיידות הכולל של שני הצבאות מוערך ב-1600 יחידות.

* סא"ל (מיל.) דני זאבי הוא עובד בכיר בתחום מחקר ופיתוח בתעש

הפטון משתפר והולך

טנק ה**פטון** ממשפחת M60 עבר סידרה של השבחות ושיפורים בסדנאות חיל השריון של צה"ל, שהעלו אותו לרמה כמעט זהה לזו של טנקי המערכה המתקדמים בעולם. הטנק מסידרת A1 ו-A3 נהנה מתפוצה נרחבת בצבאות של חברות נאט"ו מהדרג השני, ובמדינות נוספות בעולם.

לאחרונה מסתמנת מגמה של הסבות והשבחות של טנקי M60 בצבאות הללו, מהלך בעל פוטנציאל עסקי לא מבוטל לעוסקים בנושא. חברת **ג'נרל דיינמיקס** האמריקנית, לדוגמה, מציעה את M60-2000, טנק בעל יכולות משופרות בתחומי המיגון, התנועה, העוצמה ודיוק האש: הצריח הקיים יוחלף בצריח M1A1 (תותח 120 מ"מ) והתובה המקורית תעבור סידרת שינויים הכוללים חיזוקי מיבנאות, הגברת הספק המנוע, הינע סופי, זחל וגלגלי מרכוב משופרים וכן מגיני בזוקה.

נתונים נוספים של M60-2000: משקל ערוך לקרב: 62 טון; מהירות: 60 קמ"ש בכביש, 40 קמ"ש בשטח; טווח פעולה: כ-440 ק"מ; מנוע: 1200 כ"ס (יחס של 19.4 כ"ס לטון); בטן תחמושת 120 מ"מ: 36+6.

במקביל, הופיעו בעיתונות המקצועית פירסומים אודות ה**צבר** – טנק M60A3 מושבח, אותו מציעה התעשייה הצבאית של ישראל בשיתוף עם **אלביט** וחברות ישראליות נוספות. החבילה הישראלית כוללת: מערכת נשק 120 מ"מ (תותח ותחמושת), 'חליפות' מיגון לתובה ולצריח, מערכת בקרת צריח היברידית, שיפורי מזקו"מ, חטיבת-כוח מוסבת ועוד.

M60-2000 של ג'נרל דיינמיקס. תרשים

סוריה
מחפשת תשובה למרכבה

הצבא הסורי מבסס את עיקר כוחו על תשתית ממוכנת ומשוריינת. נכון להיום, עומד לרשותו מאגר עצום של כ-4400 טנקים, 2300 נגמ"שים ו-600 שריוניות נ"ט. את התיאבון של הנשיא אסאד, מסתבר, זה לא מספק

אל"מ (מיל.) בני מיכלסון

מאז מלחמת ששת הימים, בה ספג מכה כואבת, נבנה הצבא הסורי, ברובו המכריע, על תשתית ממוכנת ומשוריינת. המספרים מדברים בעד עצמם: מתוך 11 דיוויזיות, עשר הן משוריינות וממוכנות. מתוך כ-50 חטיבות – 20 משוריינות.

במלחמת-העולם השנייה, הכריעו עשר דיוויזיות שריון של הצבא הגרמני את צרפת. לשם השוואה, במלחמת שלום הגליל היו לסורים עשר דיוויזיות שריון. מאז הוכפל כוחם. כיום מונה עוצמת השריון של שכנתנו מצפון, 1400 טנקי T-72, 1000 טנקי T-62 ו-1800 טנקי T-55. לא מזמן גדל מחסן הנשק האדיר הזה עוד ב-200 טנקי T-55AMV משופרים (ראה מסגרת), אותם רכשה סוריה מעודפי הצבא האוקראיני. בסך-הכל, מגיע מספר הטנקים ל-4400. אך מצבת השריון לא תהיה שלמה, מבלי לציין את 2300 נגמ"שי הטילים BMP1/2 ואת 600 שריוניות הנ"ט מדגם BROM-2, העומדים הכן ליום פקודה.

טנק T-72MP אוקראיני עם השבזזות מערביות, בתערוכת נשק באירופה

על אף שמבחינה אסטרטגית מצהיר הנשיא אסאד, כי פניו לשלום – הוא עומד להשקיע חלק נכבד מתקציב המדינה המדולדל בהשבחת הצבא ובהגדלתו. לאחרונה, רכש טנקים נוספים מרוסיה ומסלובקיה, והוא עדיין נשען על רוסיה כספקית מרכבות הפלדה הראשית. במקביל, מנהלת דמשק מגעים עם ספקיות נשק נוספות, ובהן סין, דרום-אפריקה ומספר חברות מערביות, בעיקר בצרפת.

אסאד זקוק נואשות לצי טנקים מתקדמים על בסיס T-72, על-מנת להתמודד עם טנקי **המרכבה** של צה"ל. הוא אף שוקל רכש של טנקי T-80 מתקדמים.

באוגוסט 1997 פתחו הסורים במגעים עם רוסיה ואוקראינה במקביל, בדבר השבחת טנקי T-72 ונגמ"שי BMP1/2, וכן בדבר רכש של דגמי T-72 ו-T-55 מושבחים עם מערכות מערביות.

למעשה, בעניין זה כבר נחתם זיכרון דברים עם חברת DENEL מדרום-אפריקה. תמורת ההשבחה התחייבו הסורים לשלם 630 מיליון דולר, במה שנחשב לאחד החוזים הגדולים מאז ומעולם להשבחת רק"מ. אך ממשלת פרטוריה הקפיאה את אישור החוזה, מחשש לאבד את הסיוע השנתי בסך 80 מיליון דולר מארצות-הברית.

נא להכיר: T-55 AMV משופר

טנק T-55 AMV משופר

צוות: ארבעה אנשים. **מהירות מרבית:** 50 קמ"ש. **כושר מעבר תעלה:** 2.7 מטר. **חימוש:** תותח 100 מ"מ סלילי (43 פגזים); מקלע מקביל 7.62 מ"מ; מקלע תובה 7.62 מ"מ.

נתוני זיהוי כלליים:
צללית נמוכה, מפנה גזים בקצה הקנה, מזקו"מ כריסטי.

נתוני זיהוי ייחודיים:
מיגון ריאקטיבי, פלטות בזוקה, שרוול תרמי, מדוכות עשן.

השיפורים:
מיגון ריאקטיבי עמיד בפני טילים ופגזים חלולים, אך לא נגד חודרניים קינטיים.
מערכת להנחיית טילי נ"ט משוגרי קנה ל-4 קילומטרים (13 שניות), כושר חדירה מירבי של 650 מילימטר וסיכויי פגיעה מוצהרים של 80%.
התקנת מחשב ירי, מט"ל, החלפת מנוע טנק. יכולת ראיית לילה – אין שיפור משמעותי.

המשמעויות:
שיפור בעוצמת האש – הדיוק והטווח; שיפור במיגון; חסינות בפני שיבוש אלקטרואופטי.

השמינית הראשונה

מערכת הביטאון "שריון" הטילה על ההיסטוריון הצבאי עמיעד ברזנר, ללבן את הסוגייה רבת השנים: מי הייתה חטיבת השריון הראשונה של צה"ל? על הבכורה נאבקים זה שנים ותיקי חטיבה 7 וחטיבה 8. אבל גם בקרב הזה הגיע רגע ההכרעה

סא"ל (מיל.) עמיעד ברזנר

שריון של חטיבה 8. מימין: טנק קרומוול MK3. משמאל: טנק שרמן M4A3

ותיקי חטיבות 7 ו-8 מנהלים זה שנים ויכוח נוקב בשאלה: מיהי חטיבת השריון הראשונה של צה"ל? ההתנצחות ההדדית שזורה בעובדות היסטוריות, אך גם בטענות לגבי המורשת שהתמסדה, מורל, גאוות יחידה והישגים בשדה-הקרב.

טענתו של אלוף (מיל.) שלמה שמיר, שחטיבה 7 היתה הראשונה, מתבססת על הנימוקים הבאים:

1. בישיבת מטכ"ל שבה הוחלט על הקמת חטיבה 7, נאמר, שהיא תהיה חטיבת השריון הראשונה.
2. חטיבה 7 הוקמה לפני חטיבה 8.
3. הימצאות טנקים בחטיבה 8 אינה הופכת אותה אוטומטית לחטיבת שריון, משום שבמלחמת העצמאות, גם יחידות שהיו מצויידות בשריוניות ובזחל"מים בלבד, נחשבו כיחידות שריון.

לעומתו, ותיקי חטיבה 8 גורסים כי הצטיידותה בטנקים, היא זו שהפכה אותה חטיבת השריון היחידה של צה"ל במלחמת העצמאות.

כדי לצמצם ולמקד את המחלוקת אקדים ואומר, שמקובלים עלי שני הסעיפים האחרונים בנימוקיו של שלמה שמיר. סדר הקמת החטיבות ידוע, והשריון הדל של מלחמת העצמאות התבסס במידה רבה על שריוניות וזחל"מים. לדעתי, צריך לבחון שני גורמים. האחד – מה בדיוק נאמר באותה ישיבת מטכ"ל, שבה הוחלט על הקמתה של חטיבה 7 והנסיבות להוצאת הפקודה; השני – מה הם הקריטריונים שעל-פיהם ניתן להגדיר חטיבה כחטיבת שריון.

תפקידי החילות של אירגון **ההגנה** נקבעו עוד לפני מלחמת העצמאות, והיו כדלקמן:

חי"ם (חיל משמר) – הכוח המגן על היישובים העבריים.

חי"ש (חיל שדה) – כוח איזורי הפועל מחוץ ליישובים במרחב מוגדר.

פלמ"ח – כוח העומד לרשות הפיקוד העליון.

במהלך הקרבות הראשונים של מלחמת העצמאות, נאלץ המטה הכללי להפעיל את לוחמי הפלמ"ח בזירות, שבהן הכוחות המקומיים לא היו מסוגלים להתמודד לבדם נגד הכוחות הערביים. התפתחות זו, שבאה מכורח הנסיבות, הביאה לכך שלקראת מועד הפלישה הצפוי (15 במאי 1948) לא היה בידי המטכ"ל כוח העומד תחת פיקודו הישיר.

אווירה פסימית

המאמצים להקמת עתודת מטכ"ל החלו בתחילת מאי, תוך חילוקי-דעות במטה הכללי, עד שבן גוריון הכריע וקבע שחטיבה 7 תוקם כחטיבת עתודה ראשונה. הפקודה להקמת חטיבה 7, שפורסמה ב-19 במאי 1948 (היו מספר ניסוחים מוקדמים), הייתה כדלקמן:

"להלן סיכום ישיבת המטכ"ל מיום ג' 18.5 בדבר הקמת החטיבות הרזרביות:

1. לראשונה תוקם החטיבה בפיקודו של שלמה שמיר [חטיבה 7], המורכבת משני גדודי חיל רגלים וגדוד משוריין אחד.

2. אה"ד (אגף הדרכה) יקים חטיבת אה"ד [חטיבה 8] המורכבת משלושה גדודים של חיל הרגלים".

הפקודה דנה בהקמת חטיבות עתודה ולא חטיבות שריון. מהשיטה והמקורות להקמת החטיבות העתודה, עולה בבירור החשש של המטכ"ל משחיקת הכוחות, שניהלו לחימה קשה נגד הצבאות הערביים הפולשים, ולמחסור בעתודה.

על האווירה הפסימית ששררה בתחילת הקרבות, ועל הצורך הדחוף בהקמת כוחות

עתודה, ניתן לעמוד מדבריו של יוחנן רטנר (יועצו הצבאי של בן גוריון), ב-16 במאי: **"במשך השבוע החטיבות שלנו ייפגעו, ויש להכין חטיבות חדשות... יש לקחת אנשים מהמשקים. אנו מאבדים בערך חטיבה בשבוע ויש להכין חטיבות-רזרבה..." (יומן המלחמה, כרך ב' עמ' 430).**

מתוך הכרה בחומרת המצב ובצורך בהקמת כוחות חדשים, לא היסס המטכ"ל לפגוע במערכות קיימות ולהשתמש בכל האמצעים שעמדו לרשותו. שמ"ש (שירות המשוריינים) ואה"ד החלו להקים את גדוד השריוניות הראשון עוד ב-1 במאי, למרות שעדיין לא נקבעה השתייכותו.

רק גדוד חי"ר אחד היה אמור להיות מוקם ללא הסתמכות על גופים קיימים. לכן, אין להתפלא שלא צוין בפקודה, כי חטיבה 7 תהיה חטיבת שריון. שכן, גדוד השריון צורף אליה אך ורק בשל זמינותו, ולא כחלק מתשתית הקמה מסודרת המבוססת של שיטת תיפעול מוסכמת.

גם חטיבה 8, שנועדה להיות חטיבת העתודה השנייה, הייתה אמורה להיבנות בגילגולה הראשון כחטיבת חי"ר על בסיס פירוק אה"ד. רק מאוחר יותר שורבבו לתוכה אלמנטים של שריון.

לא תנאי מספיק

חטיבה 7 לא הוגדרה בפקודת ההקמה כחטיבת שריון. האם אפשר לומר שלמעשה היא הייתה חטיבת שריון? לדעתי, המיבחן העיקרי להגדרת חטיבה כחטיבת שריון, נשען על שני יסודות:

1. הרכב הכוחות בחטיבה – הדרג המסתער של החטיבה צריך שיהיה מורכב, כולו או רובו, מיסודות של שריון (בהתחשב במגבלות ההצטיידות בעת מלחמת העצמאות, גם שריוניות וזחל"מים נחשבו ככאלה), ושגם הדרגים האחרים של החטיבה יהיו בעלי כושר ניידות בשטח ומוגנים בשריון.

2. אופן התיפעול – מיבצעים ניידים כאשר כל מרכיבי החטיבה משתלבים בלחימה.

מבין החטיבות של צה"ל במלחמת העצמאות, רק חטיבה 8 התקרבה להגדרות אלה. הרכבה כלל שני גדודי שריון וכאשר היא הופעלה ללא פיצול, באה עוצמתה לביטוי מלא.

גדוד השריון של חטיבה 7 נכשל בקרב על לטרון, והצטיין במיבצעים הניידים ("דקל" ו"חירם"). הישגי הגדוד אינם תנאי מספיק המאפשר להגדיר את חטיבה 7 כחטיבת שריון. כזכור, במלחמת העצמאות לחמו שתי חטיבות נוספות (הנגב וגולני), שהיו מורכבות משני גדודי חי"ר וגדוד שריון – והן לא נחשבו ולא התיימרו להיות חטיבות שריון.

חטיבת השריון היחידה במלחמת העצמאות היתה, איפוא, חטיבה 8, ומכאן שהיא היתה חטיבת השריון הראשונה של צה"ל.

שלמה שמיר: שריון זה לא בהכרח טנקים

בגיליון מס. 1 של "שריון" (יולי 98') הוצגה חטיבה 8 כחטיבה המשוריינת הראשונה של צה"ל. גם במאמר על יצחק שדה, שפורסם בגיליון הנ"ל, נכתב: "חטיבה 8 – החטיבה המשוריינת הראשונה". ואני שואל את עצמי: הרי חטיבה 7, שהוקמה ב-15 במאי 48' וכעבור תשעה ימים השתתפה בקרב הראשון, קדמה לחטיבה 8 , שהוקמה ב-1 ביוני 48'.

בתקופה שבה לכל יום הייתה משמעות היסטורית, נבנו החטיבות המשוריינות באותו תקן כללי: שני גדודי חי"ר וגדוד אחד משריין (לא מצוין שהכוונה לטנקים, כי לא היו כאלה). אם כך, מדוע צויינה חטיבה 8 כחטיבה ראשונה?

אחד הנימוקים לכך הוא, שחטיבה 8 הייתה הראשונה שקיבלה טנקים. כלומר: חטיבה משוריינת היא כזו שיש לה טנקים. מכאן ניתן להסיק, ששריון מתחיל בטנקים ובלעדיהם אין שריון. לכאורה, מסקנה לגיטימית. אבל במקרה כזה חייבים להיות עקביים בניסוח ובהגדרות של תקופת ההתארגנות למלחמה עם המשוריינים והזחל"מים, ולקרוא להם בשם אחר – לא "שריון". מכאן שהקורס שהעביר יצחק שדה ב-48' למכוניות משוריינות, איננו קורס לשריון וכך הלאה.

מעבר לכך, בישיבת המטה הכללי מה-18.5.48 נאמר במפורש, שחטיבה 7 היא החטיבה המשוריינת הראשונה , עוד בטרם היו לה טנקים. חטיבה 7 הוקמה ראשונה וקיבלה את כל הזחל"מים והמכוניות המשוריינות שהיו בצה"ל (פרט לבודדים שלא צייתו לפקודה ושמרו לעצמם פה ושם משוריין).

בישיבה הנ"ל התקיים דיון גם על סדר הקמת החטיבות, והוחלט שתחילה תוקם ותושלם חטיבה 7, ורק אחר-כך, ובהקדם, תוקם חטיבה 8.

זה גם המקום להתעכב על משמעות המושג "שריון". עמיעד ברזנר, הגורס שמלחמת העצמאות התחילה ב-47', מספר לנו שחיל השריון היה קיים עוד לפני 15 למאי. למרות זאת, הוא אינו יכול לטעון שחטיבה 8 הייתה החטיבה המשוריינת הראשונה בגלל הטנקים – כי אז עדיין לא היו לנו טנקים ויצחק שדה לא עסק בשריון, אלא במכוניות משוריינות, והתשובה שלו לשאלה "מהו שריון" איננה ברורה . כי אם שריון פירושו מכוניות משוריינות, זחל"מים ולאחר מכן טנקים – אזי חטיבה 7 הייתה הראשונה.

תמוה בעיני שבמאמרו 'דילג' ברזנר על קרבות חטיבה 7 בלטרון, ועבר ישר לימים שאחרי ההפוגה. האם ניתן להסיק מכך, כי הוא מתבייש בקרבות לטרון? האם לדעתו חטיבה 7 לא פרצה את המצור על ירושלים ? האם זו הסיבה שמונעת מכם להציג את 7 כחטיבה הראשונה, או אולי ישנה סיבה אחרת, שנעלמה מעינינו?

*** אלוף (מיל.) שלמה שמיר היה המפקד הראשון של חטיבה 7**

משוריינים של חטיבה 7. ראשון - משריין על בסיס דודג'. אחריו - רכב סיור משריין מסוג וויט M3A1. על שני המשוריינים הותקן צריחון גרמני למקלע MG34 (מגל"ד)

עכשיו כבר אפשר לגלות: הטנק הניצב בקיבוץ נגבה, עדות אילמת לקרב שהתחולל שם לפני 50 שנה, אינו הטנק המצרי המקורי שנפל לידי הלוחמים. הטנק נעלם זמן קצר אחרי המלחמה, וצה"ל שלח לקיבוץ 'תחליף' אמריקני

LOCUST M22, הטנק המוצב כיום בקיבוץ נגבה

תעלומת הטנק של נגבה

רס"ן (מיל.) מיכאל מס

המבקר בקיבוץ נגבה אינו יכול שלא להבחין במיגדל־המים המפורסם. דפנותיו נושאים עד היום את צלקות קרב הגבורה, שניהלו מגיניו במלחמת העצמאות, נגד כוחות מצריים עדיפים בנשק ובלוחמים.

מסלול הביקור חולף, כמובן, גם על־פני טנק קטן, המוצב בצד הדרך בעיבורו של הקיבוץ. הכל מכירים אותו בכינוי־החיבה "הטנק של נגבה", אך רק מעטים יודעים שאין מדובר באותו טנק מצרי, שנבלם על־ידי בני הקיבוץ ולוחמי חטיבת גבעתי, בקרב ההגנה ההרואי, באמצע מאי 1948. עם זאת, חשוב להדגיש, כי טנק זה נטל חלק פעיל בקרבות הצבא המצרי בדרום, וזיקתו לקרבות באזור הנגב הצפוני ברורה.

הטנק המוצב כיום בנגבה הינו LOCUST M22, טנק קל מתוצרת אמריקנית, שהיה בשימוש הצבא המצרי בקרבות מלחמת השיחרור. הטנק תוכנן עוד במהלך מלחמת־העולם השנייה להובלה באמצעות דאונים, אשר נגררו באמצעות מטוסי תובלה מסוג **דקוטה**, אולם לא נטל חלק בשום פעילות מיבצעית באותה מלחמה.

מספר טנקי LOCUST מצריים נלקחו שלל במהלך מיבצע **אסף** (7־5 דצמבר 1948) ושלושה מהם אף הוכנסו לשירות במסגרת חטיבה 8. ואולם, יותר מאשר בפעילות מיבצעית הם 'בילו' בסדנה, בגלל תקלות ומחסור בחלפים.

זה המקום לגלות, כי הטנק שנעצר במקור על־ידי המגינים בשערי קיבוץ נגבה, היה ARMATO M **13/40** CARRO, טנק קל מתוצרת איטלקית. הטנק זוהה בוודאות מתוך צילומים (אומנם מטושטשים), בהם נראים אנשי נגבה עליו ומסביבו.

כ־800 טנקים מסוג M13/40 נבנו על־ידי האיטלקים החל משנת 1940, במסגרת המאמץ של הרודן מוסוליני לסייע לגרמניה הנאצית במסע הכיבוש של אירופה, ולאחר מכן צפון־אפריקה. טנקים רבים מסוג זה, החמושים בתותח נחות בקוטר 47 מילימטר, והמקבילים בביצועיהם ל**פאנצר 3** הגרמני, נפלו לידי הצבא הבריטי בקרבות לוב בשנים 1942–1940. טנקים אחרים נטלו חלק בקרבות הצבא האיטלקי באל־עלמיין, ביוון וביוגוסלביה.

לאחר מלחמת־העולם השנייה, ריכזו הבריטים את כל טנקי M13/40 בסדנאות במצריים, ובהמשך העבירו אותם לצבא המצרי, ביחד עם טנקי **שרמן M4A2**, שריוניות HUMBER ושריוניות נושאות מקלעי 'ברן' על־גבי זחלים. ככל הידוע, הטנק של נגבה, אף הוא ממשפחת **M13/40** האיטלקית, הועבר לשיפוצים בסדנה חיילית – ועקבותיו נעלמו. כשלוש שנים לאחר מלחמת העצמאות, העביר צה"ל לקיבוץ נגבה טנק **M22** LOCUST, ה־מוצב שם עד עצם היום הזה.

טנק זה, אומנם לא הטנק המקורי של המערכה על נגבה, מייצג – ביחד עם טנק **רנו R–35** של קבוצת דגניה וטנק **ויקרס סימן 6B** של קיבוץ יד מרדכי – את עמידת הגבורה של הישובים המבודדים במלחמת העצמאות, מול הפלישה של צבאות ערב.

ומילה לסיום: כל היודע פרטים על גורלו של הטנק המקורי מסוג M13/40 שנעצר על־ידי מגיני קיבוץ נגבה, מתבקש לכתוב למערכת "שריון".

תרשים של הטנק המקורי, M13/40 מתוצרת איטליה

לשרוין זמן

"טנק האמבולנס" שהגיע למקום השני באליפות העולם

ניסים צוקדיאן

בסוף שנות ה-60', בעיצומה של מלחמת ההתשה, הגיעו בצה"ל להחלטה, כי יש צורך בבניית רק"מ (רכב קרבי משוריין) לפינוי נפגעים משטח בעל עבירות קשה והנתון להפגזות בלתי-פוסקות, תוך מתן הגנה מירבית לפצועים ולצוות הרפואי.

במקום לבנות כלי חדש לייעוד זה, דבר שחייב תיכנון ממושך ומשאבים אדירים, הוחלט לבסס את התיכנון על תובת טנק קיים. הבחירה נפלה על ה**שרמן**, הן בגלל ריבוי התובות הזמינות והן בגלל הזמינות הלוגיסטית של הכלי, חלפיו וידע מושרש מערכתי. הדגם שנבחר היה **שרמן M4A1**, אשר שימש בעבר כבסיס לטנקי **שרמן M5A1**. לצורך פינוי תא לנפגעים ולצוות הרפואי, אומץ אותו פיתרון אשר ניתן בשעתו, עת הוסב הטנק לתותח מתנייע M50: המנוע הועבר מחלקו האחורי של הטנק לחלקו הקידמי, ובכך נוצר חלל מאחור עבור מערכת התותח. גם בטנק הפינוי הרפואי הועבר המנוע אל החרטום, בסמוך לתיבת ההילוכים, והחלל שנוצר מאחור הספיק, אומנם בצימצום, לארבע אלונקות ולצוות רפואי.

משימת ההסבה הוטלה על סדנה 650 של גייסות השריון, ובשנת 1969 הוצג הדגם הראשון של "שרמן אמבולנס". עיקר השימוש ב"טנק האמבולנס" נעשה בחזית הדרום, וידוע לפחות על שני כלים ששירתו בגיזרה הצפונית של התעלה.

בשלב מאוחר יותר נבנה טנק האמבולנס על בסיס **שרמן** עם מנוע **קמינס** ומזקו"מ רחב

דגם של "טנק האמבולנס", מבט מהצד

(HVSS). טנק זה מילא תפקיד חשוב בפינוי נפגעים מאזור תעלת סואץ, הן במלחמת ההתשה והן במלחמת יום הכיפורים.

בניית הדגם

מאחר שמעולם לא יוצר דגם להרכבה עצמית של טנק שרמן לפינוי רפואי, היה עלי להשקיע עבודה רבה ומאומצת בבנייה עצמית של דגם, בקנה-מידה של 1:35. רכשתי דגם של טנק **שרמן M4A1** מתוצרת **איטלרי** האיטלקית, ממנו עקרתי את הצריח על כל מרכיביו. לא הצלחתי למצוא תיעוד מצולם על הטנק הזה, אולם לשמחתי מצאתי את מושא חלומי באוסף השריון בלטרון, שעל-גביו ביצעתי מדידות ועמדתי על הדומה והשונה.

לאחר הכנת השירטוטים, ביצעתי את ההסבה מחומרי-גלם פלסטיים בקנה-המידה הדרוש, תוך שימוש בתוספות ממתכת ומקרטון. את תובת הטנק הארכתי, כדי לבנות את התא לצוות ולנפגעים. את סיפון תא המנוע, שהועתק למקום המקורי של תא הלחימה והצריח, בניתי במרכז הטנק ולבסוף הוספתי מיתקנים לג'ריקנים, כלי עבודה, ארגזי זיוד וציוד רפואי. בסך-הכל השקעתי בדגם 235 שעות עבודה, כולל צביעה בצבעים המקוריים.

ב-1995 ראיתי שכר לעמלי: טנק האמבולנס זיכה אותי במקום שני ובמדליית כסף באליפות העולם הפתוחה לבוני דגמים, שהתקיימה אותה שנה באנגליה.

אלישרא
מערכות אלקטרוניות בע"מ

למפקדי וחיילי
חיל השריון

ברכות חמות,
הצרכה והוקרה על פועלכם

אבנר רז - מנכ"ל
ההנהלה והעובדים

Saymar Ltd.

חברת סיימר בע"מ מברכת את חיל השריון

במשך שני עשורים
מספקת חברת סיימר
חלקי חילוף ומערכות
לטנקים, נגמ"שים,
תומ"תים ורכב צבאי,
לצה"ל ולמאות לקוחות
מרוצים ברחבי העולם

רחוב תובל 22 רמת-גן 52522 טל. 03-5756840 פקס. 03-5756844
E-mail: saymar@netvision.net.il • Web Site: www.saymar.co.il

בכירים מבקרים

אתר השריון מהווה מוקד משיכה לאורחים מחו"ל, רובם אנשי־צבא בכירים. באחרונה הגיעה לשם קבוצה של אירגון החיילים המשוחררים מהצבא הרוסי, ובראשם גנרל **ולאדימיר גודורוב**, מי שהיה מפקד חזית לנינגרד במלחמת העולם השנייה.

ואילו נספח צה"ל בלונדון, תא"ל **יצחקי חן**, ריכז קבוצה של נספחים צבאיים זרים המשרתים בלונדון, והביא אותם לביקור בישראל. כאן הוא ערך להם היכרות עם נופי הארץ בכלל ואתרים צבאיים בפרט. עשרת הנספחים ונשותיהם לא פסחו, כמובן, גם על אתר השריון.

מבקרים חשובים מחו"ל שפקדו את האתר בחודשים האחרונים: אדמירל **ג'.א. ג'רוויס**, הצי הקנדי; גנרל **שרואן בושטיקול**, קשר"ר צבא תאילנד; מייג'ור־גנרל **דיוויד סטפלטון**, רמטכ"ל צבא אירלנד; **אדוארד מקדונלנד**, קצין שריון אמריקני בכיר (בדימוס); אדמירל **ג'ון תיאודור פרקר** וגנרל **גלן אוטיס**, שניהם בכירים בצבא ארה"ב.

מייג'ור גנרל דיוויד סטפלטון, רמטכ"ל צבא אירלנד, בביקור באתר לטרון

נספח צה"ל בלונדון, תא"ל יצחקי חן (כורע, בחולצה ירוקה) עם קבוצת הנספחים הצבאיים הזרים

קבוצה של חיילים משוחררים מהצבא הרוסי, בראשות הגנרל ולאדימיר גודורוב (במרכז), מבקרת באתר השריון

1999, יומן אירועים

במהלך שנת 1999 מתוכננים באתר מספר רב של פעילויות ואירועים. להלן המרכזיים שבהם:

■ פיתוח מועדון השריון ואירגון פעילות חברתית עשירה.

■ חנוכת מיכלול הזיכרון באתר ההנצחה, שבמרכזו מגדל ההתייחדות של האמן דני קרוון.

■ חנוכת האודיטוריום שנבנה מתחת למשטרת לטרון, ובו מקומות ל־250 איש. יתקיימו בו הרצאות וימי עיון. גולת הכותרת: **מיצג השריון** – מיצג ייחודי שצולם בחמש מצלמות, והמתעד את עוצמת השריון בעבר ובהווה.

■ חנוכת חדר מחשבים חדשני שיעמוד לרשות המבקרים, ובעיקר התלמידים. בחדר זה יוכלו המעוניינים למצוא מידע רב ועשיר בנושא שריון וצפרות.

■ המשך מלאכת ההקמה של קריית החינוך, פרי יוזמה משותפת של עמותת השריון, משרד החינוך ותורם נדיב. יהיו בה כיתות לימוד, חדרי מחשב, חדרי הרצאות ומועדון. עם השלמתה, יתקיימו בה סדרות חינוך לחיילי השריון בפרט וצה"ל בכלל, שבתות נופש ועיון לגדודים מיבצעיים. כמו־כן יתארח בה נוער יהודי מחו"ל המבקש להתקרב למורשת ישראל, צה"ל וחיל השריון.

■ חנוכת המסעדה באתר, להנאתם של המבקרים והמשרתים בלטרון.

מוזיאון השריון בציר המלחמות

מוזיאון זה הוא הליבה של האתר בתחום מורשת השריון. הנהלת העמותה משלימה בחודשים אלה את תיכנון התצוגות ואת התפיסה הכללית המלווה את המוזיאון.

עלות הקמת מוזיאון זה מוערכת בכ־5 מיליון דולר. אנחנו מבקשים את עזרת החברים בהרמת תרומות ובגיוס תורמים.

אתר עלייה לרגל

במהלך 1998 (עד סוף אוקטובר) ביקרו באתר השריון כ־330 אלף איש. 75 אלף תלמידים באו לאתר במסגרת פעילות חינוכית־ערכית. במחנה של"ח הצמוד לאתר, התקיימה פעילות ענפה של למעלה מ־10,000 נערים, בהם תלמידים וחברי תנועות נוער. בעשרת החודשים הראשונים של 1998 התקיימו באתר כ־30 אירועים גדולים.

אנשים 'רגילים', אנשים בלתי־רגילים

סמל גיא ישראלי, מדריך באתר לטרון, מספר: כל חיי עברו עלי בחברת אנשים כמוני, אנשים רגילים, עם הרגלים דומים לשלי. אך מי אני שאחליט מיהו אדם רגיל? איך אפשר להחליט שמישהו אינו רגיל? לפי לבושו, דיבורו והליכתו? לפני מספר חודשים הזדמן לי להכיר מקרוב קבוצה שונה של אנשים. אנשים שלא התלבשו, דיברו והתנהגו כמוני. בקיצור, אנשים לא־רגילים. למען האמת, יצאתי למשימת ההדרכה בחששות כבדים. אני, הטיפוס 'הרגיל', חששתי להדריך קבוצת צעירים בעלי פיגור שיכלי ומוגבלות פיזית. אך החששות פגו במהירות, כשהתברר לי שמדובר בחבורה של אנשים נהדרים. למען האמת, הם אף הדהימו אותי בשאלות המתאימות לבוגרים ומשכילים.

רגע השיא בהדרכה מבחינתי היה כאשר אחד מהם, איציק שמו, אמר לי במילים אלו: "אם צה"ל היה לוקח אותי, הייתי רוצה להיות שריונר". לאחר ההדרכה הזו הבנתי שאין אנשים שונים וכולם שווים. הרושם העמוק שהם הותירו בי, ילווה אותי עוד שנים ארוכות. חבל שלא יכולתי לצרף לאותו ביקור עוד כמה מחברי הטובים, כדי שגם הם ישנו את דעתם על אותה קבוצה בלתי־רגילה. אני אפילו מרשה לעצמי לפנות, באמצעות מדור זה, למקבלי ההחלטות בצה"ל, ולהציע להם לפתוח את השירות הצבאי בפני אותם 'מוגבלים', ולו גם לתקופה קצרה. אני משוכנע ששני הצדדים ייצאו נשכרים מכך באותה מידה.

משפחת החייל הנעדר באה להזדהות

סמלת יעל מנשרי, מדריכה באתר השריון, מספרת: לפני מספר חודשים התגלגלה לידי זכות מיוחדת, להדריך את משפחת אחיו של החייל הנעדר **יהודה כץ**, אחת מארבע משפחות נעדרים שהגורל ממשיך להתאכזר אליהן זה למעלה מ־16 שנה.

יהודה כץ היה איש צוות טנק במלחמת שלום הגליל, ביוני 1982. בקרב סולטן יעקב נהרג מפקד הטנק שלו, עקבותיהם של שלושת אנשי הצוות הנותרים נעלמו והטנק עצמו נלקח שלל בידי הסורים. יותר מ־16 שנים של אי־ודאות בנוגע למצבו, למיקומו. כאב עצום ואצור, המון שאלות ואף לא תשובה אחת.

משפחתו של יהודה כץ הגיעה עם בניה ובנותיה, מגיל שנתיים ועד עשרים. הם באו לראות את הטנק, להכיר אותו, ממה הוא מורכב וכיצד הוא פועל; לקבל הסבר על תפקידיהם של אנשי הצוות, להבין מה עשה יהודה בטנק. זו הייתה הדרך היחידה להזדהות, ולו במעט, עם מה שעבר עליו עד לאותו רגע נורא, שבו נעלמו עקבותיו ועקבות חבריו.

במלחמת העצמאות נטלו חלק לא רק ישראלים, אלא גם כשלושת אלפים מתנדבים מארצות דוברות אנגלית (שנודעו בכינוי מוז"ל, מתנדבי חוץ־לארץ). היו בהם טייסים, קצינים בכירים בחיל הים ובחילות היבשה. אחד מהם היה ליונל דרוקר, יהודי־קנדי, מ"פ טנקים, שהגיע לארץ בתחילת 48' ופיקד בין היתר על טנק ה"קרומוול" הבריטי הראשון בצה"ל, שלחם במיבצעי "דני" ו"יואב". נהג הטנק, דן סמואל, נכדו של הנציב הבריטי הראשון בארץ־ישראל, סר הרברט סמואל, שמר ברשותו את יומן הטיפול המקורי של הטנק, ורק באחרונה הפקיד אותו בידי דרוקר, על־מנת שיעשה בו את השימוש הנכון. בחודש שעבר, בטקס צנוע אך מרגש, מסר דרוקר (מימין) את היומן ההיסטורי למשמרת במוזיאון השריון. מנשה ענבר, מנכ"ל עמותת השריון, קיבל את המיסמך והודה לו בלוחית יד חזמה

ביד לשריון בלטרון יוחדה פינה לנעדרי החיל. שלושת נעדרי קרב סולטן יעקב מונצחים בה בצילומיהם, ולידם שלוש כומתות וסיכות שריונרים הממתינות לשובם. בפינת ההנצחה גם תצלום גדול שעשו צלמי רשת CBS במיצעד ניצחון בחוצות דמשק. נראה בו הטנק של שלושת הנעדרים ועליו מספר דמויות. על־פי אחת הסברות, מדובר באנשי הצוות הישראלי, אך איכותו הגרועה של התצלום מקשה מאוד על הזיהוי.

ההדרכה הייתה עבורי חוויה מרגשת, במיוחד בקטעים שנגעו ישירות ביהודה. אין די מילים לתאר את כאבם הנורא של הורים ובני־משפחה המיטלטלים זה למעלה מ־16 שנה בין תקווה לייאוש.

עצרות ממלכתיות ואירועים צבאיים

שלושה אירועים דרמטיים בחיי מדינת ישראל צויינו השנה – יובל 50 לעצמאות ישראל, מלאות 50 שנה לחיל השריון, וחצי יובל לפרוץ מלחמת יום הכיפורים. שלושת האירועים קיבלו ביטוי נרחב באתר השריון. אירגונים אזרחיים רבים – בהם **תעש**, קואופרטיב **דן**, אירגון הנכים ואחרים – ערכו ביד לשריון את האירוע המרכזי שלהם לציון יובל למדינה. משלל האירועים הצבאיים בלטו ארבעה:

עצרת לציון 50 שנה לחטיבה 7: הוקדשה לסקירת 50 שנות החטיבה בבניין הכוח ובמיבצעים השונים. בעצרת השתתפו למעלה מעשרת אלפים איש.

עצרת הזיכרון והגבורה החיילית: עצרת מרגשת ביותר שעמדה בסימן 25 שנה למלחמת יום הכיפורים. הפרק המרכזי הוקדש לסקירת חלקו המכריע של השריון במלחמה זו.

עצרת אוגדה 143 (האוגדה של אלוף אריאל שרון במלחמת יום הכיפורים): כ־8000 איש גדשו את האמפי, וצפו בתוכנית מרשימה ומרגשת, שבמרכזה – הטנק הראשון שצלח את התעלה באוקטובר 1973, מופעל על־ידי הצוות המקורי שלו. מפקד האוגדה דאז, היום שר החוץ אריאל שרון, דיבר בהתרגשות על רוח הלחימה ורעות הלוחמים, שאיפיינה את האוגדה ותיאר את צליחת התעלה כמהלך מכריע של חזית הדרום.

עצרת אוגדה 146 (האוגדה של אלוף מוסה פלד במלחמת יום הכיפורים): למעלה מ־7000 איש ישבו מרותקים למסכת הגבורה של האוגדה במלחמה. במהלך העצרת נאמו נשיא המדינה, שר הביטחון, סגן הרמטכ"ל ואחרים, והעלו על נס את חלקה של האוגדה בהכרעת הצבא הסורי ובשינוי פני המלחמה בכלל.

אלוף (מיל.) אריאל שרון (מימין), מפקד אוגדה 143 במלחמת יום הכיפורים, ואלוף (מיל.) מוסה פלד, מפקד אוגדה 146 באותה מלחמה, נפגשו באתר לטרון במסגרת אחת העצרות הממלכתיות שנערכו שם, במלאות חצי יובל למלחמה

בערב ההצדעה לפצועי השריון. מימין: הרמטכ"ל, רב-אלוף שאול מופז, אשתו אורית, קצין שריון ראשי, תא"ל מאיר גחטן וקצינת הנפגעים של השריון, רס"ן צוקית אהרון

חיילים מכוחות האו"ם ברמת הגולן, בצילום מזכרת על טנק מרכבה באתר לטרון

ערב הצדעה לפצועי השריון

במעמד שר הביטחון **יצחק מרדכי**, השר לביטחון הפנים **אביגדור קהלני**, הרמטכ"ל **שאול מופז**, אלופים ואישים אחרים, נערכה בחודש אוקטובר, בגני התערוכה בתל־אביב, ארוחת הערב השנתית החגיגית לכבודם של פצועי השריון. תל־אביב, כידוע, היא העיר המאמצת של חיל השריון. הרמטכ"ל עמד בדבריו על החוב הגדול שחבה החברה הישראלית לטובי בניה, לוחמי השריון. שר הביטחון קשר אקטואליה עם מורשת הקרב, והדגיש את הזיקה בין גבורת הלוחמים להתפתחויות האחרונות בזירה המדינית.

במהלך הערב נפרדו הפצועים מרס"ן **צוקית אהרון** המיתולוגית, המשתחררת מצה"ל לאחר עשרים שנות שירות רצופות כקצינת הנפגעים של השריון.

שריונרים בפסטיבל מספרי סיפורים

מועדון השריון, שהוקם רשמית ביוני 1998, כבר מציע את שירותיו הטובים לחברים, ועוד היד נטויה.

הנהלת המועדון נטלה על עצמה להפיק את פסטיבל מספרי הסיפורים, אירוע שעיקרו סיפורת מפי חברים – **מוסה פלד**, **אורי בן־ארי**, **יאיר נפשי**, **מאיר זמיר**, **שאול אבידוב** ואחרים. ערב מהנה ולא־שיגרתי זה נערך בתיאטרון חולון, ונכחו בו חברי העמותה ושריונאים צעירים בסדיר. המנחה היה מספר הסיפורים הידוע, השריונר (מיל.) **יוסי אלפי**.

בואו להתגייס לעמותה

הנהלת העמותה של **יד לשריון**, על כל ועדותיה, מרבה להתכנס בפורומים התיכנוניים של הפעילויות והפרוייקטים השונים, מאשרת לביצוע ומפקחת על היישום.

בשנת הפעילות 1998 הורחבה פעילות העמותה, ומספר החברים שנטלו בה חלק היה רב יותר מאשר בשנים הקודמות. אבל המלאכה עודנה רבה.

חברי העמותה מוזמנים בזה להציע את עצמם לחברות בוועדות השונות ולקחת על עצמם משימות – בתחום ניהול מועדון השריון, בוועדת התכנים, או בכל יוזמה אחרת שהנהלת העמותה תמצא עניין ביישומה.

הבהרות והשלמות

1. עמיעד ברזנר הוא סגן־אלוף (מיל.) ולא כפי שפורסם בטעות בביטאון "שריון" 2. עם ברזנר הסליחה
2. הגדוד הסדיר הוא "שלח", ולא "שחל" כפי שפורסם בטעות בביטאון "שריון" 2.
3. אלוף (מיל.) שלמה שמיר, מפקדה הראשון של חטיבה 7, מבקש להעיר בהקשר ל"תעודת הזהות" של החטיבה (ביטאון "שריון" 2):
א. בשעה שחטיבה 7 הוקמה, לא היו דרגות למח"טים. דרגות סא"ל הוענקו רק ב־1 באוגוסט 1948.
ב. מספרו הקודם של הגדוד המשוריין 79 היה 73.
ג. לגדוד חי"ר 71 היו ארבע פלוגות חי"ר (ולא שלוש כפי שפורסם)

דבורי בורגר

בר־לב/כרמית גיא

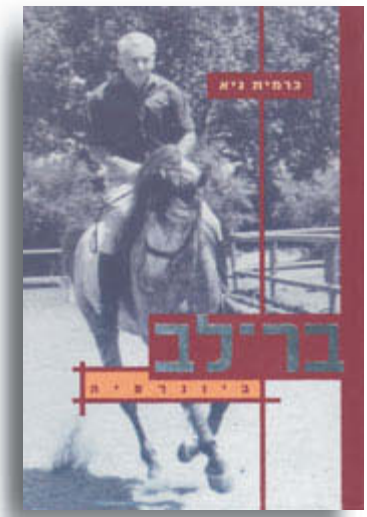

(הוצאת עם עובד, ספריית פועלים, העמותה להנצחת זכרו של בר־לב, 1998)

מ"ליל הגשרים" של ימי הפלמ"ח, חזית הדרום במלחמת העצמאות, ועד למלחמת ההתשה בתעלה, יצא שמו של בר־לב כמי שאפשר להפקיד בידיו משימות קשות ומסוכנות, והוא יוציאן אל הפועל בתבונה ובשלווה וישרה ביטחון על סביבותיו. במלחמת יום הכיפורים נקרא השר בר־לב אל הדגל, לסייע בשתי החזיתות, ומי שראה אותו בימים ההם, זוכר את מגע הקסם הבר־לבי, שסייע להחזיר מידה של יציבות למערכות בשעתן הקשה.

קו הביצורים שנשא את שמו, עמד – ומוסיף לעמוד – בביקורת נוקבת, בייחוד לאחר מהלומת יום הכיפורים 1973, והיו אף שתלו בו את גודל המכה בימיה הראשונים של המערכה. ואולם, בחינה מדוקדקת ונטולת פניות של סוגייה זו ושל רבות כמותה, מעלה תמונה מסועפת ורבת־פנים, שבמרכזה תהליך מורכב של קבלת החלטות וביצוען. ואולי יהיה בתיאור המובא בספר זה, כדי לבחון מחדש כמה מושגים המזינים את החשיבה על יסודות תפיסת הביטחון של ישראל, גם בימינו.

הספר מבוסס על עיון בשפע מסמכים מן התקופה, בסיועה האדיב של מחלקת ההיסטוריה של צה"ל, שעד כה לא נחשפו לציבור הרחב, מחקרים וקבצי תעודות, וכן על עשרות ראיונות עם בני־משפחה ואנשים, שהלכו עם בר־לב לאורך חייו.

בכוח התחבולה/אלישיב שמשי

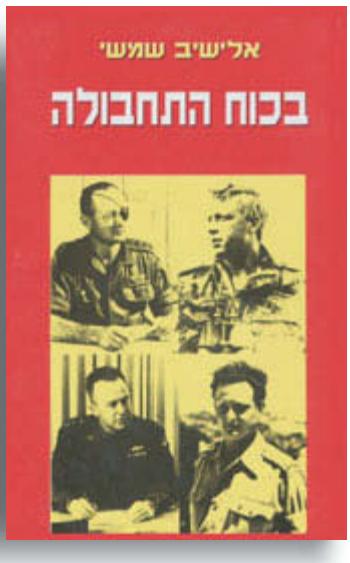

(משרד הביטחון, ההוצאה לאור, 1995)

הספר דן בסוגיות צבאיות עקרוניות ומנתח לאורן קרבות של צה"ל, ברמה הטקטית והאופרטיבית. המחבר מציג שני גורמים כמרכזיים להשגת הצלחה בשדה הקרב: המפקד והתחבולנות.

"אל לנו להסתפק במפקדים שרק 'יהיו בסדר'. יש לטפח את כושר האילתור, היוזמה והיצירתיות הטבועים באופיו של המפקד הישראלי – בלא להתפשר על רמתו המקצועית".

"התחבולנות היא תמציתה של חוכמת המלחמה: ככל שנעז לנקוט תחבולות תגבר ההצלחה, משך הלחימה יקצר ומחיר המלחמה יקטן".

למחיר המלחמה נודעת חשיבות רבה. צה"ל אינו יכול להרשות לעצמו ניצחון בכל מחיר; עליו לשאוף לניצחון במחיר נמוך ככל האפשר.

בספר מובאות דוגמאות מקרבות שניהל צה"ל. ניתוח הקרבות מצביע על הנסיבות שהביאו להצלחה או לכישלון. מסקנת המחבר: ככל שהמצב קשה יותר, כך הכרחי להקפיד על יישומם של עקרונות המלחמה ותורת הלחימה.

שבחי מעוז

מלים ולחן: נעמי שמר

מָעוֹז צוּר יְשׁוּעָתִי
לְךָ נָאֶה לְשַׁבֵּחַ
הַרְחֵק־הַרְחֵק לְיַד בֵּיתִי
הַפַּרְדֵסִים נָתְנוּ רֵיחַ

אָבוֹא בַּמִּנְהָרוֹת וּבַּמְצָדוֹת וּבַמְּעָרוֹת
וּבְנִקְרוֹת צוּרִים וּבִמְחִלּוֹת עָפָר
אֵי־שָׁם בְּלֵב הַלַּיְלָה, דָּרוּךְ וַחֲרִישִׁי
צוֹפֶה בִּי מְבַקֵּשׁ נַפְשִׁי

מָעוֹז צוּר יְשׁוּעָתִי
מִבְצָר עִקֵּשׁ וְקִשֵּׁחַ
עֲצֵי שָׁקֵד לְיַד בֵּיתִי
עוֹמְדִים בְּלֹבֶן פּוֹרֵחַ

אָבוֹא בַּמִּנְהָרוֹת וּבַּמְצָדוֹת וּבַמְּעָרוֹת
וּבְנִקְרוֹת צוּרִים וּבִמְחִלּוֹת עָפָר
אֵי־שָׁם בְּלֵב הַלַּיְלָה, דָּרוּךְ וַחֲרִישִׁי
צוֹפֶה בִּי מְבַקֵּשׁ נַפְשִׁי

מָעוֹז צוּר יְשׁוּעָתִי
בִּקְרַב אֵין קֵץ יְנַצֵּחַ
אֵלַי אַיֶּלֶת אֲחוֹתִי
חִיּוּךְ עָיֵף תְּשַׁלֵּחַ

אָבוֹא בַּמִּנְהָרוֹת וּבַּמְצָדוֹת וּבַמְּעָרוֹת
וּבְנִקְרוֹת צוּרִים וּבִמְחִלּוֹת עָפָר
אֵי־שָׁם בְּלֵב הַלַּיְלָה, דָּרוּךְ וַחֲרִישִׁי
צוֹפֶה בִּי מְבַקֵּשׁ נַפְשִׁי.

אֲבוֹי לוֹ מֵעֻקְצִי וַאֲבוֹי לוֹ מִדִּבְשִׁי
אֲבוֹי לִמְבַקֵּשׁ נַפְשִׁי!

30 שנה למלחמת ההתשה

MER

מר ושות 1982 בע"מ
בית מערכות קשר צבאיות

אנו מפתחים ומייצרים מערכות בקרת קשר ומערכות קשר פנים.

MDIS - מערכת קשר פנים ספרתית חדישה לטנקים ורק"מ המבוססת על מערכת של חברת SIGNAAL מהולנד ושת"פ עימה, מאפשרת ביצועים משופרים באוירה רועשת בכלי, שילוב מכשירי קשר מודרניים ויכולות נוספות, באמינות ושרידות גבוהה.

מערכות מתג טקטיות ניידות להתקנות בתצורות שונות מסוג **GRC-2006** מפתוח מקורי שלנו, מאפשרות שילוב מכשירי קשר צבאיים, טלפוניה, נתונים למגוון רחב של יישומים ביחד עם אביזרי שמע מגוונים [מע"ד, מערכת ראש ללוחם ועוד].

RTI - מערכת קש"פ קלה לרכבים [רכבי סיור, ג'יפ, האמר] פותחה על ידנו כתחליף למערכת מיושנת מסוג VIC-1 , מאפשרת שילוב של עד ארבע אנשי צוות עם ערכת מכשירי קשר טקטית.

מר ושות 1982 בע"מ רחוב הצורף 5 חולון 58856 טלפון 03-5572555 פקס 03-5567904

0793-6990

"שריון" – ביטאון עמותת השריון, לטרון, ד.נ. שמשון 99762, טל: 08-9255268, פקס:08-9255186, אתר אינטרנט: www.arcm-latrun.org.il